

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΥ - ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΚΙ

ΑΡΧΑΙΑ Α/Γ = 25

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ, ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ)

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Β
377

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1975

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΤ

89

ΣΤΒ

Ἄρθ. 248. 2. 8. Β. 6

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΔΩΡΕΑΝ

ΠΡΩΤΟΥ ΤΕΤΡΑΙΩ

ΤΕΤΡΑΙΩ

ΤΕΤΡΑΙΩ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΩΡΗΣΑΤΟ 1
Ορφ. Σπιδ. Διδ. Καθεβίαν
αδ. ερω. ερωγ. 2064 το 1 1976

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΥ - ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΚΙ

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ, ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1975

002
ΛΡΕ
ΕΤ28
377

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΑΓΡΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΠΡΟΔΟΤΟΥ ΕΞΕΤΑΣΙΑ

(ΕΚΔΟΣΗ)

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ

ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ

1. Ὁ βίος τοῦ Ἡροδότου

Ὁ Ἡρόδοτος ἐγεννήθη τῷ 484 π.Χ. Πατὴρ του ἦτο ἡ Ἀλικαρνασός, πόλις τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Καρίας, ἀνήκουσα εἰς τὴν ομάδα τῶν Δωρικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀσίας ἢ Δωρίδα, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπ' αὐτῆς καὶ ἐξετείνετο κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν, ἀπέναντι τῆς σημερινῆς Δωδεκανήσου, μέχρι τῆς Παμφυλίας. Ὁ πατὴρ του ὠνομάζετο Λύξης καὶ ἡ μήτηρ του Δροιώ· ἦσαν δὲ οἱ γονεῖς του πλούσιοι καὶ ἀνήκον εἰς τὰς καλύτερας οἰκογενείας τῆς πόλεως. Τοῦτο καὶ ἡ ἔμφυτος φιλομάθεια καὶ ἐπιμέλεια τοῦ Ἡροδότου συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ λάβῃ οὗτος πληρεστάτην διὰ τὴν ἐποχὴν του μόρφωσιν. Εἰς τοῦτο, φαίνεται, ἐβοήθησε καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς μητρὸς του ποιητῆς Πανύσις, ὁ ὁποῖος ἤσκησεν εὐμενῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ φιλομαθοῦς ἀνεπιῶ του.

Ἀσφαλῶς ὁ Ἡρόδοτος ἐμελέτησε τὰ ἔργα καὶ τῶν ἄλλων προγεγενηστέρων ποιητῶν, καθὼς καὶ τῶν πεζῶν συγγραφέων, οἵτινες ἀπεκλήθησαν λογογράφοι, σπουδαιότερος δ' ἐξ αὐτῶν ἦτο Ἐκκείταϊος ὁ Μιλήσιος (545-475) π.Χ., ὅστις ἔγραψε «Γῆς περιόδον». Οὗτοι ὑπῆρξαν πρόδρομοι τοῦ Ἡροδότου, ὁ ὁποῖος ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν. Διότι εἰς πολλὰ τοὺς ἐμιμήθη καὶ πλείστας πληροφορίας ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν. Ἄλλ' ὑπερέβαλεν ὅλους, διότι, ἐνῶ ἐκεῖνοι κυρίως ἠσχολήθησαν εἰς τὸ νὰ συγγράφουν γενεαλογίας ἢ καταλόγους πόλεων, ὁ Ἡρόδοτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος κατ' ἐξοχὴν ἱστορικός· διότι πρῶτος κατέγινεν εἰς τὸ νὰ συγγράψῃ συστηματικὸν ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον περιέλαβε τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἀξιολόγων πράξεων καὶ τῶν σπουδαίων γεγονότων μιᾶς μακρᾶς χρονικῆς περιόδου, ἣτις εἶχε προηγηθῆ ἀμέσως τῆς ἐποχῆς του. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ τὰ ἔργα ὄλων τῶν παλαιότερων του πεζογράφων—πλὴν ὀλίγων ἀποσπασμάτων—ἀπωλέσθησαν,

τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου περισφύζεται ἀκέραιον καὶ ἀποτελεῖ μέχρι σήμερον σπουδαῖον, τερπνὸν καὶ ὠφέλιμον ἀνάγνωσμα.

Ἀξίζει νὰ ἀναφέρωμεν μερικὰς ἀπὸ τὰς περιπετείας τοῦ βίου του. Νεαρὸς μετέσχε μετὰ τοῦ θείου του στάσεως, ἥτις ἀπέβλεπεν εἰς ἐκθρόνισιν τοῦ τυράννου τῆς Ἀλικαρνασσοῦ Λυγδάμιδος, ἐγγόνου τῆς Ἀρτεμισίας. Ἀλλ' ἡ στάσις αὕτη ἀπέτυχε καὶ ὁ μὲν Πανύσιος ἀπέθανεν, ὁ δὲ Ἡρόδοτος κατέφυγεν εἰς τὴν γειτονικὴν νῆσον Σάμον. Βραδύτερον, τῷ 454 π. Χ., κατοπιν νεωτέρας ἐξεγέρσεως ὁ τύραννος Λύγδαμις ἀνετράπη πράγματι καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐπέστρεφεν εἰς τὴν γενέτειραν. Μετ' ὀλίγον ἔνεκα νέων δυσαρεσκειῶν, ὀφειλομένων ἴσως εἰς φθόνον συμπολιτῶν του, ἐγκατέλειπε ἐκ δευτέρου καὶ ὀριστικῶς πλέον τὴν πατρίδα του.

Ἐκτοτε ἀρχίζει τὰς μεγάλας περιουσίας του. Τῷ 445 π.Χ. ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐγνώρισε τὸν Περικλέα. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ μεγάλου ἔργου του καὶ τμήματα αὐτοῦ ἀνέγνωσεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι τοῦ ἀπένειμαν δι' αὐτὸ ἀμοιβὴν 10 ταλάντων. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 444 π. Χ. μετέσχε τῆς ἀποικίας, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Θουρίους (τὴν προῖον Σύβαριν) τῆς Κ. Ἰταλίας καὶ ἔγινε πολίτης αὐτῆς, διὸ καὶ Θούριος ἀπεκλήθη, ἀπέθανε δ' ἐκεῖ τῷ 424 π. Χ. (κατ' ἄλλους τῷ 410 π. Χ.).

Ἡ περιέργεια, ἡ δίψα τῆς μαθήσεως καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀλήθειαν ὥθησαν τὸν Ἡρόδοτον εἰς μεγάλας περιηγήσεις καὶ μακρὰ ταξίδια, διὰ τὰ ὁποῖα ἔδαπάνησεν ἀφειδῶς χρόνον, κόπον καὶ χρήμα. Τὸ πρῶτον μέγα ταξιδίον του φαίνεται, ὅτι ἐπεχείρησε περὶ τὸ 460 π. Χ. εἰς Αἴγυπτον, ὅπου τῇ βοήθειᾳ διερμηνέων ἦλθεν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ συζητήσεις πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων, παρὰ τῶν ὁποίων ἔλαβε πολυτίμους πληροφορίας, πρὸς Νότον δὲ ἔφθασε μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης πόλεως. Ἐτερον μέγα ταξιδίον ἐπεχείρησε περὶ τὸ 450 π. Χ. εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας. Ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Ἐφεσον διὰ μέσου τῶν Σάρδεων καὶ ἀκολουθῶν τὴν μεγάλην βασιλικὴν ὁδὸν τῶν Περσῶν, τὴν ὁποίαν διὰ νὰ διανύσῃ τις πεζοπόρος ἐχρειάζετο τότε ἐνενήκοντα ἡμέρας, ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Περσίας, τὰ Σοῦσα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπανῆλθε τῷ 432 π.Χ., πλὴν ἄλλων μερῶν, ἐπεσκέφθη τὸ πεδίον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀρχαίου μαντείου τῆς Δωδώνης τῆς Ἠπείρου. Ὁρμώμενος ἐκ τῶν Θουρίων ἐπεσκέφθη τὴν λοιπὴν Κ. Ἰταλίαν καὶ τὴν Σι-

κελίαν. Εἰς ἄλλο μέγα ταξίδιον ἔφθασεν εἰς τὰ βάθη τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰς τὴν Κολχίδα, καὶ πρὸς Βορρᾶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου. Ἐπεσκέφθη ἐπίσης τὴν Κύπρον, τὴν Φοινίκην, τὴν Βαβυλωνίαν καὶ πλείστας ἄλλας χώρας.

Καρπὸς ὄλων αὐτῶν τῶν ἐπισκέψεων καὶ τῶν μελετῶν του ὑπῆρξε τὸ μέγα ἱστορικὸν του ἔργον.

2. Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου

Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ὠνόμασεν «Ἰστορίας ἀπόδεξις», μεταγενέστερον δ' ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν φιλολόγων τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τοῦ ὀνόματος «Μοῦσαι», διηρέθη ὑπ' αὐτῶν εἰς ἔννεα βιβλία, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀπεδόθη τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν ἔννεα μουσῶν. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ὅλου ἔργου στρέφεται περὶ τὴν σύγκρουσιν Ἑλλάδος καὶ Περσίας, γενικώτερον δὲ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, κρίνει ὁμως σκόπιμον νὰ προσθέσῃ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἰδίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς λαοὺς, πρὸς τοὺς ὁποίους Ἕλληνες καὶ Πέρσαι ἦλθον εἰς ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἐπαφὴν. Τοιοντοτρόπως τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ εἰσαγωγὴν εἰς τὸ ὑπόλοιπον μέρος.

Εἰς τὸ Α' βιβλίον, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «Κλειώ», ὁ Ἡρόδοτος ἐκθέτει ἐν ὀλίγοις τὰς μυθικὰς συγκρούσεις Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, ἀμέσως δὲ κατόπιν μεταβαίνει εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἱστορεῖ τὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Κροίσου, τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν, καὶ γενικώτερον τὰ κατὰ τοὺς βασιλεῖς τῆς Λυδίας καὶ τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλείου αὐτῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου· ἐν συνεχείᾳ δὲ τὴν προέλευσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους ἐκ τοῦ Μηδικοῦ καὶ τὴν ὑποδούλωσιν ὑπὸ τῶν Περσῶν τοῦ βασιλείου τῶν Βαβυλωνίων.

Εἰς τὸ Β' βιβλίον, τὴν «Εὐτέρπη», ἐκθέτει τὰ κατὰ τὸν νῆον καὶ διάδοχον τοῦ Κύρου Καμβύσην καὶ τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς προσθέτει λεπτομερῶς καὶ πάσας τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἔχει περὶ τῆς χώρας αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε ἡ «Εὐτέρπη» σχεδὸν ὁμοιάζει πρὸς εἰδικὴν πραγματείαν περὶ τῆς Αἰγύπτου.

Εἰς τὸ Γ' βιβλίον, ὅπερ ὀνομάζεται «Θάλεια», ἱστορεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Καμβύσου κατακτησιν τῆς Αἰγύπτου, τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ τῆς Λιβύης, τὸν θάνατον αὐτοῦ, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ψευδοσμέρδιος καὶ τὴν καθαιρέσιν αὐτοῦ, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Δαρείου καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὀργάνωσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους.

Εἰς τὸ Δ' βιβλίον, τὴν «Μελομένην», περιγράφει τὴν πρώτην ἐπέκτασιν τῶν Περσῶν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἀτυχή ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν, ἐπανέρχεται δὲ εἰς τὰς κατακτήσεις τῶν Περσῶν εἰς τὴν Νότιον Ἀκτὴν τῆς Μεσογείου, ἦτοι εἰς τὴν Λιβύην.

Εἰς τὸ Ε' βιβλίον, τὴν «Τερψιχόρην», εἰσέρχεται ἐπὶ τέλους, εἰς τὴν σύγκρουσιν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν ἐξιστορῶν τὰ κατὰ τὴν «Ἐπαναστάσιν τῶν Ἰώνων».

Εἰς τὸ Σ' βιβλίον, τὴν «Ἐρατώ», μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων ἐκθέτει τὰς πρώτας ἀποπείρας τῶν Περσῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἦτοι τὴν πρώτην ἀνεπιτυχή ἐκστρατείαν τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δευτέραν τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρους, ἧτις ἀπέληξεν εἰς τὴν «Μάχην τοῦ Μαραθῶνος».

Εἰς τὸ Ζ' βιβλίον, τὴν «Πολύμνιαν», περιγράφει τὴν τρίτην ἐκστρατείαν, ἦτοι τοῦ Ξέρξου, κατὰ τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς «Μάχης τῶν Θερμοπυλῶν».

Εἰς τὸ Η' βιβλίον, τὴν «Οὐρανίαν», περιέχονται κυρίως τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν «Ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος».

Εἰς τὸ Θ' βιβλίον τέλος, τὴν «Καλλιόπην», ἱστορεῖ τὰ κατὰ τὴν «Μάχην τῶν Πλαταιῶν», ἐξακολουθῶν δὲ φθάνει μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Σηστοῦ τῷ 478 π. Χ., ἔνθα καὶ τερματίζεται τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον πιθανὸν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐπεξεργασθῆ περισσότερον λόγῳ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου του.

3. Ὁ Ἡρόδοτος κρινόμενος ἀπὸ τὸ ἔργον του

Πολλοὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν κατέκριναν τὸν Ἡρόδοτον δι' ἐνπιστίαν καὶ ἀφέλειαν· διότι πράγματι ὠρισμένον ἐκ τῶν ἀριθμῶν, τοὺς ὁποίους παραδίδει, ὑπῆρξαν ὑπερβολικοί. Πρέπει ἐπίσης

νά ὁμολογηθῆ, ὅτι ὕστερεῖ ὡς πρὸς τὴν μέθοδον, διότι στερεῖται πείρας. Παρὰ ταῦτα ὅμως, ἂν καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἔγραψεν («ιστορίαν»), τὸ ἔργον του ὑπερέχει ἀσυγκρίτως τῶν ἔργων πολλῶν μεταγενεστέρων του, π.χ. τῶν χρονογράφων τοῦ Μισσαίου, ἅτινα γέμουν ἀνακριβείας καὶ προχειρότητος. Εἶναι ἀληθές, ὅτι καὶ ὁ Ἡρόδοτος παραθέτει εὐχαρίστως σχεδὸν ἀντολεξεί τὰς ἀφηγήσεις τῶν πληροφοριοδοτῶν του καὶ παρουσιάζει τάσιν τινὰ πρὸς τὴν ἀνεκδοτολογίαν. Πράττει ὅμως τοῦτο μετὰ προσοχῆς καὶ δὲν παραλείπει νὰ προειδοποιῇ ἐπανεπιλημμένως τὸν ἀναγνώστην καὶ νὰ τὸν καθιστᾷ προσεκτικὸν ἐπ' αὐτοῦ. Λέγει («τὰ λεγόμενα ὑφ' ἐκάστου ἀκοῆ ἢ γράφω») ἢ («ὄφειλω λέγειν τὰ λεγόμενα»), «πείθεσθαι μὲν οὐ παντάπασιν ὄφειλω καὶ μοι τοῦτο τὸ ἔπος ἐχέτω εἰς πάντα λόγον»). Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ τεθῆ ἐν ἀμφιβόλῳ ἡ εἰλικρίνεια καὶ καλοπιστία του.

Κατηγορήθη βεβαίως ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ μεροληψίαν καὶ σκόπιμον ἀνακριβείαν, κυρίως λόγῳ τῆς μεγάλης του ἀστηρότητος κατὰ τῶν Βοιωτῶν καὶ μάλιστα τῶν Θηβαίων. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους δὲ ἐγράφη καὶ βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῆς τοῦ Ἡροδότου κακοηθείης», ἀποδοθὲν εἰς τὸν Χαιρωνέα Πλούταρχον. Ἄλλ' ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις κατήγετο ἐκ τῆς Ἀλικαρνασοῦ, δὲν ἦτο πολίτης τῆς κυρίως ἢ μητροπολιτικῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν διεκρίνετο διὰ τὸν στενὸν ἢ τοπικὸν πατριωτισμὸν (τοπικισμὸν), ὅστις συνήθως ἐχαρακτήριζε τοὺς ὁμογενεῖς μας τῆς κατὰ τὰ ἄλλα λαμπρᾶς ἐκείνης περιόδου. Διὰ τοῦτο τὰ ἐθνικὰ του αἰσθήματα ἦσαν ἐντόνως πανελλήνια καὶ εἰς τὸ ἔργον του ὁμιλεῖ παντοῦ περὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐνότητος. Δὲν ἠδύνατο λοιπὸν νὰ κατανοήσῃ καὶ συγχωρήσῃ—καὶ ἠσθάνετο ἀγανάκτησιν δι' αὐτὸ— τὸ ὅτι κατὰ τὴν μεγάλην ἀναμέτρησιν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν εὐρέθησαν Ἕλληνας, οἵτινες ἐτάχθησαν προθύμως πρὸς τὸ μέρος τῶν δευτέρων καὶ κατὰ τὴν μεγάλην καὶ ἀποφασιστικὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν—τὴν μεγαλυτέραν τῆς ἀρχαιότητος—ἠγωνίσθησαν πεισιμόνως, ὡς ἔπραξαν οἱ Θηβαῖοι, παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν βαρβάρων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ἡρόδοτος ἐπέτυχε τελικῶς τὸν μέγαν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἔταξεν ἐν τῇ προμετωπίδι τοῦ μεγάλου ἔργου του (Βιβλ. Α', κεφ. 1) «Ἴνα ἔργα μεγάλα καὶ θαυμαστά διαπραχθέντα τὰ μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὰ δὲ ὑπὸ τῶν βαρβάρων

ρων μὴ καταστῶσι διὰ τοῦ χρόνου ἐξίτηλα (ἐξαφανισθοῦν)». Πράγματι, ἂν σήμερον γνωρίζωμεν τὰς λεπτομερείας τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμῖνος, σχεδὸν ὡς ἔαν ἦσαν γεγονότα σύγχρονα ἡμῶν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν γραφίδα, τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ Ἡροδότου. Ἄν ἐπίσης τὰ γεγονότα ταῦτα μετὰ τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν ἀποτελοῦν κοσμήματα τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας, διὰ τὰ ὁποῖα μετὰ πάροδον δύο καὶ ἡμισείας χιλιετηρίδων ἀκόμη καὶ σήμερον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες καυχώμεθα, τοῦτο πάλιν ὀφείλεται εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἡροδότου, διότι ἄνευ αὐτοῦ αἱ περὶ αὐτῶν ἰδέαι μας θὰ ἦσαν ὀμιχλώδεις, σκοτειναί, συγκεχυμένα καὶ ἀόριστοι. Ὅφειλεται λοιπὸν καὶ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη δι' αὐτὸ πρὸς τὸν Ἡρόδοτον ἐκ μέρους μας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἔγραψε συστηματικὴν ἱστορίαν, καὶ ὁ ἰδρυτὴς καὶ πατὴρ αὐτῆς καὶ διδάσκαλος τῶν μεταγενεστέρων, τοῦ ὀφείλεται καὶ παγκοσμίως εὐγνωμοσύνη. Δι' αὐτὸ τὸ ἔργον του ἀπέβη «κλασσικόν» καί, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι καὶ Ἕλληνες, θὰ ἐπιζῆ εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ θὰ εἶναι ἐντρυφῆμα τῶν ἀναγνώστων του.

Εὐτυχεῖς εἶναι οἱ μαθηταί, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων τὸ ἔργον τοῦτο εὐρίσκειται ἐν μεταφράσει. Ἀκόμη εὐτυχέστεροι θὰ εἶναι ὅσοι ἐξ αὐτῶν δυνήθουσι ποτε νὰ τὸ ἀναγνώσουν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

ΚΛΕΙΩ

Ὁ συγγραφεὺς δηλώνει ὅτι σκοπὸς τῶν ἱστορικῶν του ἐρευνῶν ἦτο νὰ διωσῶσι εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων πράξεις καὶ κατορθώματα εἴτε βαρβάρων εἴτε Ἑλλήνων ὡς καὶ τὴν αἰτίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐπολέμησαν μεταξύ των Ἕλληνες καὶ βάρβαροι.

Ἐξετάζων τὰς αἰτίας αὐτὰς φθάνει μέχρι τῶν μυθικῶν χρόνων, ἀλλὰ παρατηρεῖ ὅτι ἡ πρώτη κυρία ἱστορική αἰτία τῆς ἐχθρας Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ὑπῆρξεν ἡ ὑποταγὴ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὸν Λυδὸν βασιλεῖα Κροῖσον.

1. Κροῖσος

6. Ὁ Κροῖσος ἦτο Λυδὸς ὡς πρὸς τὴν ἐθνικότητα, υἱὸς τοῦ Ἀλυάτου καὶ βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν ἐκείνων, ποὺ περικλείει ὁ Ἄλυς ποταμὸς, ὁ ὁποῖος ρεεῖ ἀπὸ τὸν νότον μεταξύ τῶν Σύρων καὶ Παφλαγόνων καὶ χύνεται πρὸς βορρᾶν εἰς τὸν πόντον, ποὺ καλεῖται Εὐξείνιος. Ὁ Κροῖσος οὗτος, ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, ποὺ γνωρίζομεν ἡμεῖς, εἰς ἄλλους μὲν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐπέβαλε φόρους, μὲ ἄλλους δὲ ἔγινε σύμμαχος. Ὑπέταξε τοὺς Ἰωνας, τοὺς Αἰολεῖς καὶ τοὺς Δωριεῖς τῆς Ἀσίας, καὶ ἔκαμε φίλους του τοὺς Λακεδαιμονίους. Προτοῦ νὰ βασιλεύσῃ ὁ Κροῖσος, ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐλεύθεροι, διότι ἡ πρὸ τοῦ Κροῖσου ἐκστρατεία τῶν Κιμμερίων κατὰ τῆς Ἰωνίας δὲν προεκάλεσε τὴν καταστροφὴν τῶν πόλεων, ἀλλ' ἦτο ληστρική ἐπιδρομή.

7 - 24. Μακρὰ ἀφήγησις τοῦ Ἡροδότου περὶ τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἀρχῆς τῶν Λυδῶν ἀπὸ τοὺς Ἡρακλείδας εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Κροῖσου, ποὺ ἐκαλεῖτο Μερμνάδαι.

25. Ὁ Ἀλυάττης ὁ Λυδός, πού ἐτελείωσε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Μιλησίων, ἀπέθανεν, ἀφοῦ ἐβασίλευσε πενήτηντα ἑπτὰ ἔτη. Αὐτὸς δεύτερος ἀπ' αὐτὴν τὴν οἰκογένειαν, διότι ἐθεραπεύθη ἀπὸ τὴν νόσον, ἀνέθηκεν εἰς τοὺς Δελφοὺς μεγάλον κρατῆρα ἀργυροῦν καὶ βάσιν κρατῆρος ἀπὸ σίδηρον κολλητόν, ἀπὸ ὅλα τὰ ἀφιερῶματα εἰς τοὺς Δελφοὺς πλεόν ἀξιοθέατον, ἦτο δὲ ἔργον τοῦ Γλαύκου τοῦ Χίου, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐφεῦρε τὴν κόλλησιν τοῦ σιδήρου.

26. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλυάττου ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ υἱὸς του Κροῖσος εἰς ἡλικίαν τριάκοντα πέντε ἐτῶν. Αὐτὸς προσέβαλε πρῶτους ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τοὺς Ἐφεσίους, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἐπολιορκήθησαν ἀπ' αὐτόν, ἀφιέρωσαν τὴν πόλιν των εἰς τὴν Ἄρτεμιν δέοντες ἀπὸ τὸν ναὸν σχοινίον μέχρι τῶν τειχῶν των. Ἡ ἀπόστασις δὲ μεταξὺ τῆς παλαιᾶς πόλεως, ἣ ὁποία τότε ἐπολιορκεῖτο, καὶ τοῦ ναοῦ εἶναι ἑπτὰ στάδια. Ἐναντίον τούτων κατὰ πρῶτον ἐπετέθη ὁ Κροῖσος ὕστερα δὲ ἐπολέμησε μίαν μίαν χωριστὰ καὶ μετὰ τὴν σειρὰν τῆς τὰς Ἴωνικᾶς καὶ Αἰολικᾶς πόλεις προφασιζόμενος διάφορα παραπτώματα, εἰς ὅσας ἠδύνατο νὰ εὔρη μεγάλα, εἰς ἄλλας δὲ καὶ ἐντελῶς μηδαμινά.

27. Ἀφοῦ λοιπὸν κατέστησε φόρου ὑποτελεῖς ὅλους, τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἀσίας, ἀπεφάσισε νὰ ἐξοπλίσῃ στόλον καὶ νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν νήσων.

Ὁ Βίας ὁ Πριηνεὺς (ἢ κατ' ἄλλους ὁ Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος) πείθει τὸν Κροῖσον ὅτι πρέπει νὰ παραιτηθῆ τῶν προετοιμασιῶν του κατὰ τῶν νησιωτῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι οὐδὲν ἄλλο ἐπιθυμοῦν παρὰ νὰ ἐκδικηθοῦν αὐτόν, διὰτι ἔχει ὑποδουλώσει τοὺς ὁμοεθνεῖς των τῆς Μ. Ἀσίας. Τοιοῦτοτρόπως προετίμησε καὶ ἔκαμε φίλους τοὺς Ἴωνας, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν εἰς τὰς νήσους.

28. Ἀφοῦ ἐπέρασε χρόνος τὰ ἔθνη, ὅσα περικλείει ὁ Ἄλυς, ὑπεδουλώθησαν ὅλα ἢ σχεδὸν ὅλα...

2. Κροῖσος καὶ Σόλων

29. Εἶχον ὑποταχθῆ τὰ ἔθνη ταῦτα καὶ ὁ Κροῖσος τὰ εἶχεν ἐνώσει μετὰ τὴν Λυδίαν, ὅταν εἰς τὰς Σάρδεις, αἱ ὁποῖαι τότε διὰ τὰ πλοῦτη

των εύρίσκοντο εις μεγίστην άκμήν, ήρχοντο έκ τής 'Ελλάδος πάντες οί σοφοί τής έποχής εκείνης εις άλλον χρόνον και δι' άλλον σκοπόν έκαστος. Μεταξύ δέ αυτών ήλθε και ό Σόλων ό 'Αθηναίος, ό όποιος, άφου έγινε νομοθέτης τών 'Αθηναίων κατόπιν παρακλήσεώς των, άπεδήμησε διά δέκα έτη άνεχώρησε δέ με την πρόφασιν να επισκεφθί διαφόρους τόπους, διά να μη άναγκασθί να καταργήση κανένα από τούς νόμους, πού ένομοθέτησεν, καθόσον μόνοι των οί 'Αθηναίοι δέν ήδύναντο να κάμουν τούτο, διότι ήσαν ύποχρεωμένοι διά μεγάλων όρκων να πολιτεύωνται επί δέκα έτη με τούς νόμους, τούς όποιους ήθελεν επιβάλει εις αυτούς ό Σόλων.

30. Διά τούς λόγους λοιπόν τούτους και διά να περιηγηθί διαφόρους τόπους ό Σόλων άπεδήμησε και ήλθεν εις την Αίγυπτον προς τόν 'Αμασιν και εις τās Σάρδεις προς τόν Κροΐσον. "Όταν έφθασεν, έφιλοξενείτο εις τά άνάκτορα από τόν Κροΐσον. Κατόπιν την τρίτην ή την τετάρτην ήμέραν κατά διαταγήν του Κροΐσου ύπηρετάι περιέφερον τόν Σόλωνα μεταξύ τών θησαυρών και έπεδείκνυον εις αυτόν όλα όσα ήσαν μεγάλα και πλούσια. 'Αφου παρετήρησε και εξέητασε τά πάντα με άνεσιν, ήρώτησεν αυτόν ό Κροΐσος τά ακόλουθα: "ώ ξένε 'Αθηναίε, έχει φθάσει εις ήμās ή μεγάλη φήμη τής σοφίας σου και τών περιηγήσεών σου και ότι από επιθυμίαν να αποκτήσης γνώσεις και από περιέργειαν έχεις περιέλθει μέγα μέρος τής γής. 'Επιθυμώ λοιπόν να σε έρωτήσω, εάν από όλους τούς ανθρώπους ειδες κανένα ευτυχέστατον». 'Ο Κροΐσος ήρώτα ταύτα, διότι ήλπιζεν ότι ήτο ό ευδαιμονέστατος πάντων. 'Αλλ' ό Σόλων χωρίς κολακείαν, αλλά λέγων την αλήθειαν αποκρίνεται: «τόν Τέλλον τόν 'Αθηναϊόν, βασιλεύ». "Εκπληκτος ό Κροΐσος από την άποκρισιν αυτήν τόν ήρώτησε με περιέργειαν. «'Από ποϋ συμπεραίνεις ότι ό Τέλλος είναι ό ευτυχέστερος τών ανθρώπων ;» 'Ο Σόλων άπεκρίθη: «πρωτον μεν διότι ό Τέλλος, ενω ή πατρίς του ήτο ευτυχισμένη, απέκτησε παιδιά ώραϊα και έναρετα και από όλα αυτά ειδε να γεννηθούν παιδιά, πού εξησαν όλα. Δεύτερον δέ διότι και πλούσιος άρκετά ήτο ως "Ελλην και ό θάνατός του υπήρξεν ένδοξότατος: διότι εις μίαν μάχην τών 'Αθηναίων προς τούς γείτονάς των τής 'Ελευσίνας, άφου έπολέμησεν ό ίδιος και έτρεψε τούς έχθρούς εις φυγήν, απέθανεν ένδόξως: οί δέ 'Αθηναίοι τόν έθαψαν δημοσία δαπάνη εκεί, όπου έπεσε, και του άπέδωσαν μεγάλας τιμάς». 'Αφου ό Σόλων ώμίλησε προς τόν Κροΐσον

περι τοῦ Τέλλου καὶ τοῦ ἀπαρίθμησε τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους τὸν ἐθεώρει εὐδαίμονα, ὁ Κροῖσος τὸν ἠρώτησε πάλιν, ποῖον εἶδεν εὐδαιμονέστατον μετ' ἐκεῖνον, μετὰ βεβαιότητος πιστεύων ὅτι θὰ τὸν κατέτασσε τοῦλάχιστον εἰς τὴν δευτέραν θέσιν. Ἄλλ' ὁ Σόλων ἀπεκρίθη· «τὸν Κλέοβιν καὶ τὸν Βίτων· αὐτοὶ δηλαδὴ ἦσαν Ἀργεῖοι καὶ εἶχον ἀρκετὴν περιουσίαν καὶ ἐπὶ πλεόν σωματικὴν ρώμην τοιαύτην, ὥστε καὶ οἱ δύο ἦσαν νικηταὶ εἰς ἀγῶνας καὶ μάλιστα λέγεται τὸ ἐξῆς. Οἱ Ἀργεῖοι ἐτέλουν τὴν ἑορτὴν τῆς Ἥρας καὶ ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως ἡ μήτηρ αὐτῶν¹⁾ νὰ μεταφερθῆ ἐπὶ ἀμάξης εἰς τὸ ἱερόν. Οἱ βόες ὅμως δὲν τοὺς ἤρχοντο ἐγκαίρως ἀπὸ τοὺς ἀγρούς. Καθὼς ἐβλεπον οἱ νέοι ὅτι ἡ ὥρα παρήρχετο, ἐδέθησαν οἱ ἴδιοι εἰς τὸν ζυγὸν καὶ ἔσυρον τὴν ἄμαξαν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἐφέρετο ἡ μήτηρ αὐτῶν. Τοῖουτοτρόπως τὴν μετέφεραν τεσσαράκοντα πέντε στάδια καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ ἱερόν. Ἀφοῦ ἐξετέλεσαν αὐτὴν τὴν πρᾶξιν ὑπὸ τὰ ὄμματα ὅλης τῆς πανηγύρεως, εὗρον θάνατον ἄριστον καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς ἡ θεότης ὅτι εἶναι καλύτερον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀποθνήσκῃ παρά νὰ ζῆ. Διότι οἱ μὲν Ἀργεῖοι περιστοίχισαν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐμακάριζον διὰ τὴν ρώμην των, αἱ δὲ Ἀργεῖαι τὴν μητέρα των, διότι εἶχε τοιοῦτους υἱούς. Τότε αὐτὴ γεμάτη ἀπὸ χαρὰν διὰ τὴν πρᾶξιν καὶ τοὺς λόγους ἐκείνους ἐστάθη ἐμπρὸς εἰς τὸ ἄγαλμα καὶ παρεκάλει τὴν θεὰν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς υἱούς της, Κλέοβιν καὶ Βίωνα, οἱ ὅποιοι τόσον τὴν εἶχον τιμήσει, ὅτι δύναται νὰ συμβῆ εὐτυχέστερον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Μετὰ τὴν προσευχὴν ταύτην, ἀφοῦ ἐθυσίασαν καὶ εὐωχῆθησαν, οἱ νέοι ἐκοιμήθησαν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ καὶ δὲν ἐξύπνησαν πλέον, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ τέλος τῆς ζωῆς των. Οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἔκαμαν τὰ ἀγάλματά των καὶ τὰ ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς Δελφοὺς εἰς ἔνδειξιν ὅτι ὑπῆρξαν ἄριστοι ἄνδρες».

32. Ὁ Σόλων μὲν λοιπὸν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν δευτέραν θέσιν μεταξύ τῶν εὐτυχῶν ἀνθρώπων, ὁ Κροῖσος δὲ ὠργίσθη καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· «ὦ ξένη Ἀθηναῖε, σοῦ φαίνεται λοιπὸν τόσον μικρὸν πρᾶγμα ἡ εὐτυχία μου, ὥστε δὲν τὴν παραβάλλεις οὔτε πρὸς τὴν εὐτυχίαν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ;» Ὁ Σόλων ἀπήντησεν· «ὦ Κροῖσε, ἐρωτᾷς περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἄνθρωπον, ὅστις γνωρίζει ὅτι ἡ θεότης εἶναι φθονερά καὶ τῆς ἀρέσει νὰ συνταράσῃ τὰ πάντα. Μὲ τὸν καιρὸν

1) Αὕτη ἦτο Ἱέρεια.

βλέπει κανείς και υποφέρει πράγματα, τὰ ὅποια δὲν ἤθελε μήτε νὰ υποφέρει μήτε νὰ ἴδῃ.

Οὐδεμία ἡμέρα ἐκ τῶν εἴκοσιν ἐξ χιλιάδων διακοσίων πενήκοντα ἡμερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου μέσου βίου δὲν φέρει τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πρᾶγμα, πού ἔφευρεν ἢ προηγουμένη.

«Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν, ὦ Κροῖσε, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ συν-εχῆς μεταβολὴ περιστάσεων. Εἰς ἐμέ δὲ φαίνεται ὅτι εἶσαι καὶ πάρα πολὺ πλούσιος καὶ βασιλεὺς πολλῶν ἀνθρώπων· ἐκεῖνο ὅμως, πού με ἠρώτησες, δὲν δύναμαι νὰ σοῦ τὸ εἶπω, πρὶν μάθω πὼς ἐτελείωσες καλὰ τὴν ζωὴν σου. Διότι, ὅποιος ἔχει πολλὰ πλούτη, δὲν εἶναι καθόλου εὐτυχέστερος ἀπὸ ἐκεῖνον, πού ἔχει τὰ καθημερινῶς ἀναγκαῖα, ἐκτὸς ἐὰν τοῦ μείνῃ ἡ τύχη πιστὴ καὶ τελειώσῃ τὸν βίον με ὅλα του τὰ καλὰ. Πολλοὶ μὲν ἄνθρωποι πλουσιώτατοι εἶναι δυστυχεῖς, ἐνῶ ἄλλοι με τὸ νὰ ἔχουν ὅσα πρέπει εἶναι εὐτυχεῖς. Ὅποιος εἶναι πλούσιος ἀλλὰ ἀτυχῆς, ὑπερτερεῖ τοῦ εὐτυχοῦς κατὰ δύο μόνον πράγματα· ὁ εὐτυχῆς ὅμως ὑπερτερεῖ τοῦ πλουσίου καὶ ἀτυχοῦς κατὰ πολλὰ. Ὁ πρῶτος μὲν ἔχει πολλὰ μέσα διὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του καὶ διὰ νὰ ἀνθῆξῃ εἰς ἓν μέγα δυστύχημα, πού θὰ τοῦ συμβῇ. Ὁ δὲ δεῦτερος ὑπερέχει ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τὰ ἐξῆς: Δὲν δύναται μὲν νὰ υποφέρῃ τὰς συμφορὰς του καὶ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του ὅπως ἐκεῖνος, ἡ εὐτυχία δὲ ἀπομακρύνει αὐτὰς ἀπὸ αὐτόν. Οὔτε πάσχει οὔτε ἀσθενεῖ οὔτε θλίβεται, ἔχει καλὰ παιδιά, εἶναι ὠραῖος· ἐὰν δὲ ἐπὶ πλέον ἔχῃ καὶ καλὸν τέλος τοῦ βίου του, ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἐκεῖνος, διὰ τὸν ὅποιον ἐρωτᾷς καὶ ἀξίζει νὰ καλῆται εὐτυχῆς. Πρὶν ὅμως ἀποθάνῃ, πρέπει νὰ εἴμεθα προσεκτικοὶ καὶ νὰ μὴ τὸν καλοῦμεν εὐτυχῆ, ἀλλ' εὐνοοῦμενον τῆς τύχης. Ὅλους μὲν λοιπὸν τοὺς ὄρους τῆς εὐτυχίας νὰ συγκεντρώνῃ εἰς ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατον, καθὼς οὐδεμία χώρα ἐπαρκεῖ νὰ παράγῃ ὅλα ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς αὐτήν, ἀλλ' ἡ μὲν ἔχει ἐκεῖνο, πού ἀκριβῶς ἐλλεῖπει ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἐκείνη δὲ πού ἔχει τὰ περισσότερα, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρίστη. Τοιοῦτοτρόπως καὶ οὐδεὶς ἄνθρωπος ὡς ἄτομον εἶναι αὐτάρκης· ἀλλ' ὁ μὲν ἔχει ἐκεῖνο, πού ἐλλεῖπει ἀπὸ τὸν ἄλλον· ὅποιος δὲ ἔχει τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὰ διατηρεῖ, τελειώνει δὲ καὶ τὸν βίον του εἰρηνικᾶ, ἐκεῖνος κατ' ἐμέ, ὦ Κροῖσε, δικαιούται νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦτο. Πρέπει λοιπὸν εἰς κάθε πρᾶγμα νὰ βλέπωμεν, τὸ τέλος

του πῶς θὰ ἀποβῆ. Διότι ἡ θεότης, ἀφοῦ ὑπέδειξε ἐἰς πολλοὺς ἀνθρώπους τὴν εὐτυχίαν, κατέστρεψεν ἔπειτα αὐτοὺς καθ' ὀλοκλήριαν».

33. Οἱ λόγοι οὗτοι δὲν ἤρσαν καθόλου ἐἰς τὸν Κροῖσον καὶ ἀποπέμπει τὸν Σόλωνα, χωρὶς νὰ τοῦ ἀπονείμῃ καμμίαν τιμὴν, κρίνων ὡς ἀνόητον τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος περιεφρόνει τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ συνίστα νὰ βλέπωμεν τὸ τέλος παντὸς πράγματος.

3. "Ονειρον τοῦ Κροῖσου διὰ τὸν υἱόν του "Ατυν

34. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σόλωνος σκληρὰ θεϊκὴ ὀργὴ ἐκτύπησε τὸν Κροῖσον, πιστεύω, διότι ἠνόμισεν ὅτι ὁ ἑαυτὸς του εἶναι ὁ εὐτυχέστατος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἀμέσως δέ, ἐνῶ αὐτὸς ἐκοιμᾶτο, τοῦ ἐπαρουσιάσθη ὄνειρον, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐφανέρωνε τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν ἐἰς τὸν υἱόν του δυστυχήματα. Εἶχε δὲ ὁ Κροῖσος δύο υἱούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ εἰς ἦτο ἀνάπηρος, ἦτο δηλαδὴ κωφός, ὁ ἄλλος ἦτο πρῶτος μεταξὺ τῶν συνομηλικῶν του καὶ ἐκαλεῖτο "Ατυς. Τὸ ὄνειρον λοιπὸν φανερώνει ἐἰς τὸν Κροῖσον ὅτι αὐτὸς ὁ "Ατυς ἐμελλε νὰ φονευθῆ ἀπὸ κτύπημα σιδηρᾶς αἰχμῆς.

Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐπέπεσε καὶ ἐσκέφθη μόνος του τὸ ὄνειρον, τὸ ἐφοβήθη καὶ νυμφεύει τὸν υἱόν του. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐπέπεσε συνήως ἐἰς τοὺς πολέμους ὡς στρατηγὸς τῶν Λυδῶν, ἔπαυσε πλέον νὰ τὸν στέλλῃ ἀπεμάχρυνε συγχρόνως ἀπὸ τὰ δωμάτια τῶν ἀνδρῶν τὰ βέλη, τὰ ἀκόντια καὶ ὅλα, ὅσα οἱ ἄνθρωποι μεταχειρίζονται ἐἰς τὸν πόλεμον καὶ τὰ συνεκέντρωσεν ἐἰς θαλάμους κλειστούς, ἀπὸ φόβον μήπως, ἂν ἔμενε τίποτε κρεμασμένον, πέσῃ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του.

35 - 45. Ὁ "Αδραστος, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐνεργηθηθῆ ὑπὸ τοῦ Κροῖσου καὶ ἐφιλοξενεῖτο ἀπὸ αὐτόν, φονεύει κατὰ λάθος διὰ βέλους τὸν "Ατυν ἐἰς τὸ κνήγιον ἐνὸς ἀγριοχοίρου.

46 κ. ἑ. Ἀφήγησις τοῦ Ἡροδότου περὶ τοῦ πολέμου τοῦ Κροῖσου κατὰ τοῦ Κύρου. Πολύτιμα δῶρα αὐτοῦ πρὸς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν ὁποίων τὴν συμμαχίαν ἐπικαλεῖται ὁ Κροῖσος πολιορκούμενος ἐἰς τὰς Σάρδεῖς ὑπὸ τοῦ Κύρου.

4. Ἡ πρὸ τῶν Σάρδεων μάχη Κύρου καὶ Κροΐσου

Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῶν Σάρδεων

79 τέλος. Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἔθνος ἀνδρειότερον καὶ πολεμικώτερον ἀπὸ τὸ Λυδικόν. Ἐμάχετο μὲ ἵππους, ἐκράτει μεγάλα δόρατα καὶ εἶχε πολὺ καλοὺς ἵππεῖς.

80. Οἱ στρατοὶ συνηγήθησαν εἰς τὴν πρὸ τῶν Σάρδεων πεδιάδα, πού ἦτο μεγάλη καὶ ἄδενδρος· διασχίζουσι δὲ αὐτὴν καὶ ἄλλοι ποταμοί, πού μαζὶ μὲ τὸν Ὑλλόν χύνονται εἰς τὸν μεγαλύτερον, τὸν Ἑρμόν, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὸ ἱερόν ὕψος τῆς μητρὸς Δινδυμῆνης καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τῆς πόλεως Φωκαίας. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ὁ Κύρος, μόλις εἶδε τοὺς Λυδοὺς νὰ παρατάσσονται πρὸς μάχην, ἐφοβήθη τὸ ἱππικόν των καὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Μήδου Ἀρπάγου ἔκαμε τὰ ἐξῆς· ἀφοῦ συνεκέντρωσεν ὅλας τὰς καμήλους, αἱ ὁποῖαι ἠκολούθουν τὸν στρατὸν καὶ μετέφερον τρόφιμα καὶ ἀποσκευάς, ἀφήρεσε τὰ φορτία καὶ ἀνεβίβασεν ἐπ' αὐτῶν ἄνδρας ἐνδεδυμένους μὲ στολὴν ἱππέως. Ἀφοῦ ἐτοίμασεν αὐτούς, διέταξε νὰ προπορεύονται τοῦ ἄλλου στρατοῦ ἐναντίον τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Κροΐσου, οἱ δὲ πεζοὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὰς καμήλους. Ὅπισω ἀπὸ τοὺς πεζοὺς ἐτοποθέτησεν ὅλον τὸ ἱππικόν. Ἀφοῦ παρετάχθησαν πάντες, ὁ Κύρος διέταξε, χωρὶς νὰ φείδωνται μὲν τῶν ἄλλων Λυδῶν, νὰ φονεύουν οἰονδήποτε, ὁ ὁποῖος θὰ προέβαλεν ἀντίστασιν, τὸν Κροῖσον δὲ μόνον νὰ μὴ φονεύσουν, ἀκόμη καὶ ἂν ἤθελεν ἀντισταθῆ οὗτος κατὰ τὴν σύλληψίν του. Αὐτὰς μὲν τὰς διαταγὰς ἔδωκεν. Ἴδου δὲ διατὶ τὰς καμήλους παρέταξεν ἀπέναντι τοῦ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ. Ὁ ἵππος φοβεῖται τὴν κάμηλον καὶ δὲν ἀνέχεται οὔτε τὴν θέαν τῆς, ὅταν τὴν ἴδῃ, οὔτε τὴν ὄσμήν τῆς, ὅταν τὴν ὄσφρανηθῆ. Δι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον εἶχεν ἐπινοήσει τὸ στρατηγῆμα, ἵνα ἀχρηστεύσῃ τὸ ἱππικόν τοῦ Κροΐσου, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Λυδὸς ἐπίστευεν ὅτι θὰ κερδίσῃ λαμπρὰν νίκην. Καὶ πράγματι μόλις συνεπλάκησαν καὶ εὐθὺς ὡς οἱ ἵπποι ὠσφράνηθησαν τὰς καμήλους καὶ τὰς εἶδον, ἐστράφησαν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ Κροΐσου ἀπέτυχεν. Οἱ Λυδοὶ ὁμῶς ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν ἐδειλίασαν, ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἀντελήφθησαν αὐτό, πού ἔγινεν, ἐπήδησαν ἀπὸ τοὺς ἵππους καὶ συνεπλάκησαν μὲ τοὺς Πέρσας πεζοί. Κατόπιν δέ, ἀφοῦ ἐφονεύθησαν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, οἱ Λυδοὶ

ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Περιεκλείσθησαν δὲ εἰς τὰ τεῖχη καὶ ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Περσῶν.

81. Ὁ Κροῖσος μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ παραταθῇ ἡ πολιορκία, ἐνῶ προηγουμένως ἐξήτει ἀπὸ τοὺς συμμάχους του νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰς Σάρδεις τὸν πέμπτον μῆνα, τώρα διὰ νέων ἀπεσταλμένων ζητεῖ τὴν ἄμεσον βοήθειάν των, διότι πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Κύρου.

5. Πόλεμος Σπαρτιατῶν καὶ Ἀργείων περὶ Θυρέας

82. Ἐπεμψε λοιπὸν πρὸς τοὺς ἄλλους συμμάχους του καὶ ἰδίως εἰς τὴν Λακεδαίμονα. Ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ Σπαρτιαῖται εἶχε συμπέσει νὰ φιλονεικοῦν μὲ τοὺς Ἀργεῖους διὰ τὴν χώραν, ἣ ὅποια καλεῖται Θυρέα. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν Θυρέαν, ποῦ ἦτο μέρος τῆς Ἀργολίδος, ἀπέσπασαν καὶ εἶχον ὑπὸ τὴν κατοχὴν των οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἄλλωστε καὶ ἔβλον ἐκεῖνο τὸ μέρος πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Μαλέα, τόσον ἡ ἡπειρος ὅσον καὶ τὰ Κύθηρα καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι ἀνήκον εἰς τοὺς Ἀργεῖους. Οἱ Ἀργεῖοι ἔσπευσαν διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὴν χώραν των, τὴν ὁποίαν τοὺς εἶχον πάρει. Τότε ἔκαμαν σύσκεψιν καὶ συνεφώνησαν νὰ πολεμήσουν τριακόσιοι ἄνδρες ἐξ ἐκάστου τῶν δύο ἀντιπάλων καὶ ὅποιοι ἀπὸ τοὺς δύο νικήσουν, εἰς αὐτοὺς νὰ μείνῃ καὶ ἡ χώρα. Οἱ ὑπόλοιποι στρατοὶ καὶ τῶν δύο ἀντιπάλων ὤφειλον νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς πατρίδας των καὶ νὰ μὴ παρευρίσκωνται εἰς τὴν μάχην διὰ τὸν ἐξῆς λόγον· μήπως, ὅταν εἶναι παρόντες κατὰ τὴν μάχην καὶ βλέπουν τοὺς ἰδικούς των νὰ νικῶνται, ἀποπειραθοῦν νὰ τοὺς βοηθήσουν. Αὐτὰ ἀφοῦ συνεφώνησαν οἱ στρατοί, ἀπεχώρησαν. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἄνδρες, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐπιλεγῆ καὶ ἀπὸ τὰς δύο παρατάξεις, παρέμειναν καὶ συνεπλάκησαν. Πολεμοῦν μετὰ τῆς αὐτῆς ἀνδρείας καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, ὥστε ἐκ τῶν ἐξακοσίων ἀνδρῶν τρεῖς μόνον ἐπέζησαν, ὁ Ἀλκίγνωρ καὶ ὁ Χρόμιος ἀπὸ τοὺς Ἀργεῖους καὶ ὁ Ὀθρυάδης ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμόνιους. Ἐμειναν δὲ αὐτοὶ ζωντανοί, διότι ἐνύκτωσαν. Οἱ μὲν Ἀργεῖοι ἔτρεχον πρὸς τὸ Ἄργος ὡς νικηταί. Ἄλλ' ὁ Ὀθρυάδης τῶν Λακεδαιμονίων ἐσχύλευσε τοὺς νεκροὺς τῶν Ἀργείων, ἔφερε τὰ ὅπλα αὐτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ παρέμενεν εἰς τὴν θέσιν του. Τὴν ἐπομένην καὶ οἱ δύο στρατοὶ ἤλθον,

ἀφοῦ ἔμαθον τὸ ἀποτέλεσμα. Ἄρκετὴν ὥραν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἰσχυρίζοντο ὅτι ἦσαν νικηταί. Οἱ μὲν Ἄργεῖοι ἔλεγον ὅτι ἀπ' αὐτοὺς ἐπέζησαν οἱ περισσότεροι· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπαρουσίαζον τοὺς δύο Ἄργεῖους ὅτι εἶχον φύγει, ἐνῶ ὁ ἰδικὸς των παρέμεινε καὶ ἐσκύλευσε τοὺς νεκροὺς ἐκείνων. Μὲ τὴν φιλονεικίαν κατέληξαν εἰς μάχην. Ἄφοῦ πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἐφονεύθησαν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐνίκησαν. Οἱ Ἄργεῖοι μὲν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κόπτουν τὴν κόμην των, ἐνῶ προηγουμένως ἄφιναν ἀναγκαστικῶς μακρὰ μαλλιά. Ἐκαμαν δὲ νόμον καὶ ἐψήφισαν κατάραν κατὰ παντὸς Ἄργεῖου, ὁ ὁποῖος θὰ ἄφινε μακρὰν κόμην καὶ κατὰ πάσης Ἄργείας, ἢ ὅποια θὰ ἐφόρει χρυσᾶ κοσμήματα, πρὶν ἀνακτηθῆ ἢ Θυρέα. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἔκαμαν ἀκριβῶς τὸν ἀντίθετον νόμον. Δηλαδή ἐνῶ προηγουμένως δὲν ἔτρεφον κόμην, ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἄφιναν αὐτὴν νὰ αὐξάνη. Διηγοῦνται δὲ ὅτι ἐκεῖνος ποῦ ἐπέζησεν ἀπὸ τοὺς τριακοσίους, ὁ Ὄθρυάδης, διότι ἐντρέπετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην, ἐνῶ ὅλοι οἱ στρατιῶται τοῦ λόχου του εἶχον φονευθῆ, ἠὺτοκτόνησεν ἐκεῖ εἰς τὴν Θυρέαν.

83. Ἐνῶ τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις εἰς τὴν Σπάρτην, ἔφθασεν ὁ κῆρυξ ἀπὸ τὰς Σάρδεις καὶ παρεκάλει τοὺς Σπαρτιάτας νὰ βοηθήσουν τὸν Κροῖσον, ὁ ὁποῖος ἐπολιορκεῖτο. Αὐτοὶ μάλιστα ἤκουσαν τὸν κῆρυκα, ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν. Καὶ ἤδη ἦσαν παρεσκευασμένοι καὶ τὰ πλοῖα των ἔτοιμα, ὅταν δευτέρᾳ ἀγγελίᾳ ἦλθεν ὅτι ἐκυριεύθη τὸ τεῖχος τῶν Λυδῶν καὶ ὁ Κροῖσος συνελήφθη αἰχμάλωτος. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἐθεώρησαν τὸ γεγονός ὡς μέγα δυστύχημα καὶ παρητήθησαν πάσης ἐνεργείας.

84. Αἱ Σάρδεις ἐκυριεύθησαν τὴν δεκάτην τετάρτην ἡμέραν τῆς πολιορκίας των διὰ τῆς καταλήψεως ἑνὸς τμήματος τῶν τειχῶν των, τὸ ὁποῖον δὲν ἐφρουρεῖτο, διότι ἦτο ἀπότομον καὶ ἀπροσπέλαστον.

6. Ὁ Κροῖσος αἰχμαλωτίζεται

85. Τὰ ἐξῆς συνέβησαν εἰς αὐτὸν τὸν Κροῖσον. Εἶχεν υἱόν, περὶ τοῦ ὁποῖου ὠμίλησα προηγουμένως, καλὸν μὲν κατὰ τὰ ἄλλα, ἀλλὰ ἄλαλον. Κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐτυχίας του ὁ Κροῖσος εἶχε κάμει τὸ πᾶν δι' αὐτόν· μεταξὺ ἄλλων εἶχε στείλει καὶ ἠρώτησε καὶ τὸ μαντεῖον τῶν

Δελφῶν περὶ αὐτοῦ. Ἡ δὲ Πυθία τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς: «ὦ Λυδέ, πολλῶν Βασιλεῦ, Κροῖσε ἀνοητότατε, μὴ εὐχεσαι νὰ ἀκούσης εἰς τὴν κατοικίαν σου τὴν ποθητὴν φωνὴν τοῦ ὀμιλοῦντος υἱοῦ σου. Συμπερώτερον σοῦ εἶναι νὰ μένη ἄλαλος, διότι θὰ ὀμιλήσῃ διὰ πρώτην φοράν εἰς ἡμέραν δυστυχῆ». Πράγματι, ὅταν ἐκυριεύθη τὸ τεῖχος, ἕνας ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἤρχετο νὰ φονεύσῃ τὸν Κροῖσον χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζῃ. Ὁ Κροῖσος μὲν λοιπὸν, ὅπως ἐβλεπεν αὐτὸν νὰ ὀρμᾷ ἐναντίον του, ἕνεκα τῆς παρουσίας δυστυχίας εἶχε μείνει ἀπαθὴς καὶ οὐδόλως ἐνδιεφέρετο, ἂν θὰ ἐπληγῶντο θανασίμως. Ὁ υἱὸς του ὁμοῦς ἐκεῖνος ὁ ἄλαλος, μόλις εἶδε τὸν Πέρσην νὰ ἔρχεται ἀπειλητικὰ, ἀπὸ φόβον καὶ βαθὺν πόνον ἐξέβαλε φωνὴν καὶ εἶπεν: «ὦ ἄνθρωπε, μὴ φονεύσης τὸν Κροῖσον». Αὐταὶ λοιπὸν ἦσαν αἱ πρῶται λέξεις, τὰς ὁποίας ἐπρόφερε τὸ παιδίον τοῦτο καὶ ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου ὠμίλει καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν.

86. Οἱ Πέρσαι λοιπὸν κατέλαβον τὰς Σάρδεις καὶ συνέλαβον ζωντανὸν τὸν Κροῖσον, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσε δέκα τέσσαρα ἔτη καὶ δέκα τέσσαρας ἡμέρας ἐπολιορκεῖτο καὶ σύμφωνα μὲ τὸν χρησμὸν κατέστρεψε τὸ μέγα κράτος, τὸ ἰδικὸν του. Οἱ Πέρσαι μόλις τὸν συνέλαβον, τὸν ἔφεραν εἰς τὸν Κῦρον. Οὗτος, ἀφοῦ διέταξε νὰ συσσωρεύουν ξύλα διὰ μεγάλην πυράν, ἀνεβίβασεν ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὸν Κροῖσον δεμένον μὲ χειροπέδας καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν δέκα τέσσαρας Λυδοὺς νέους. Ἡ σκέψις του ἦτο νὰ προσφέρῃ τὰ ἀκροθίνια αὐτὰ ὡς θυσίαν εἰς κάποιαν θεότητα εἴτε διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ κάποιον τάμα εἴτε καί, ἐπειδὴ εἶχεν ἀκούσει ὅτι ὁ Κροῖσος ἦτο θεοσεβής, ἤθελε νὰ ἴδῃ, ἂν ἐπὶ τῆς πυρᾶς κάποιος ἀπὸ τοὺς θεοὺς θὰ προεφύλασεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ κατῆ ζωντανός. Αὐτὸς λοιπὸν διηγοῦνται ὅτι ἔπραξεν αὐτά. Ὁ δὲ Κροῖσος ὅτι, ἐνῶ ἴστατο ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἐνεθυμήθη, ἂν καὶ εὐρίσκετο εἰς τοιαύτην συμφοράν, τοὺς λόγους τοῦ Σόλωνος, οἱ ὁποῖοι ὡς ἀπὸ θείαν ἐμπνευσιν εἶχον λεχθῆ ὅτι δηλαδὴ «οὐδεὶς ἄνθρωπος, ἐφ' ὅσον ζῆ, εἶναι εὐτυχής». Μόλις ἐνεθυμήθη τοῦτο, ἐπῆρε βαθεῖαν ἀναπνοήν, μέσα εἰς τὴν μακρὰν σιωπὴν ἀνεστέναζε καὶ ἐπανάλαβε τρεῖς φοράς τὸ ὄνομα «Σόλων». Ὁ Κῦρος τὸν ἤκουσε καὶ διέταξε τοὺς διερμηνεῖς του νὰ ἐρωτήσουν τὸν Κροῖσον, ποῖον ἀκριβῶς ἐπικαλεῖται. Αὐτοὶ ἐπλησίασαν καὶ τὸν ἠρώτησαν. Ὁ Κροῖσος ἐρωτώμενος ἐπ' ἄρκετὸν χρόνον ἐσιώπα, ἀλλά, ὅταν τὸν ἠνάγκασαν, εἶπεν. «Εἶναι ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου μίαν συνομιλίαν μὲ ὄλους τοὺς βασιλεῖς θὰ ἐθεώρουν πολυτιμωτέραν ἀπὸ ὅλα τὰ πλοῦτη». Οἱ λόγοι του ἦσαν ἀσα-

φεῖς καὶ ἐζήτουν πάλιν ἐξηγήσεις. Ἐπειδὴ ἐγίνοντο ἐνοχλητικοὶ μὲ τὰς ἐπιμόνους ἐρωτήσεις των, τοὺς ἔλεγεν ὅτι κάποτε ἦλθεν ὁ Σόλων ὁ Ἀθηναῖος εἰς τὰς Σάρδεις καί, ἀφοῦ εἶδεν ὅλα του τὰ πλούτη, τὰ περιεφρόνησε μὲ ὅσα εἶπε καὶ ὅτι ἔχουν ἐπαληθεύσει ὅλα, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος προεῖπεν, ἂν καὶ δὲν ἀνεφέροντο καθόλου οἱ λόγοι του εἰς αὐτὸν ἀτομικῶς, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς πάντα ἄνθρωπον καὶ πρὸ πάντων εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι νομίζουν ὅτι εἶναι εὐτυχεῖς. Ὁ Κροῖσος διηγεῖτο ταῦτα, ἐνῶ ἡ πυρὰ ἦτο ἀναμμένη καὶ ἐκαίοντο τὰ ἄκρα. Ὁ δὲ Κύρος ἤκουσε μόνος του ἀπὸ τοὺς διερμηνεῖς ὅσα εἶπεν ὁ Κροῖσος, μετεμελήθη καὶ ἐσκέφθη ὅτι καὶ αὐτὸς, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος, παραδίδει εἰς τὰς φλόγας ἄλλον ἄνθρωπον, ὁ ὅποιος δὲν ὑπῆρξε κατώτερός του ὡς πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, ἐπὶ πλεόν ἐφοβήθη τὴν τιμωρίαν τῆς πράξεώς του καί, ἀφοῦ ἀνελογίσθη ὅτι τίποτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους δὲν παραμένει σταθερόν, διέταξε νὰ σβήσουν τάχιστα τὴν πυρὰν καὶ νὰ κατεβάσουν τὸν Κροῖσον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ παρὰ τὴν προσπάθειάν των δὲν ἠδύναντο πλεόν νὰ σβήσουν αὐτήν. Τότε λέγεται ἀπὸ τοὺς Λυδοὺς ὅτι ὁ Κροῖσος, ἀφοῦ ἀντελήφθη τὴν μεταμέλειαν τοῦ Κύρου καὶ ὅτι πάντες προσεπάθουν νὰ σβήσουν τὴν πυρὰν, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο πλεόν νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο, ἐπεκαλέσθη μὲ δυνατὴν φωνὴν τὸν Ἀπόλλωνα ἱκετεύων αὐτόν, ἐὰν ποτὲ τοῦ προσέφερε δῶρον εὐχάριστον, νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὸν ἔσχατον ἐκεῖνον κίνδυνον. Αὐτὸς μὲν μὲ δάκρυα ἐπεκαλεῖτο τὸν θεόν. Αἰφνιδίως δέ, ἐνῶ ὁ οὐρανὸς ἦτο αἴθριος καὶ ἤρεμος, συνεσωρεύθησαν νέφη, ἐξέσπασε θύελλα καὶ ἤρχισε νὰ βρέχῃ καταρρακτωδῶς καὶ ἡ πυρὰ ἐσβησεν. Ἀπὸ αὐτὸ ὁ Κύρος ἀνεγνώρισεν ὅτι ὁ Κροῖσος ἦτο καλὸς ἄνθρωπος καὶ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς θεοὺς, τὸν κατεβίβασεν ἀπὸ τὴν πυρὰν καὶ τοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς. «Κροῖσε, ποῖος ἄνθρωπος σὲ ἔπεισε νὰ ἐκστρατεύσῃς κατὰ τῆς χώρας μου καὶ νὰ γίνῃς ἐχθρὸς ἀντὶ φίλος μου ; Αὐτὸς ἀπήντησεν· «ὦ βασιλεῦ, ἔπραξα τοῦτο διὰ τὴν ἰδικὴν σου εὐτυχίαν καὶ τὴν ἰδικὴν μου δυστυχίαν. Αἴτιος αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ θεὸς τῶν Ἑλλήνων, ὁ ὅποιος μὲ παρεκίνησε νὰ λάβω τὰ ὄπλα. Διότι οὐδεὶς εἶναι τόσο ἀνόητος, ὥστε νὰ προτιμᾷ τὸν πόλεμον ἀπὸ τὴν εἰρήνην, καθ' ὅσον κατὰ τὴν εἰρήνην μὲν τὰ παιδιὰ θάπτουν τοὺς πατέρας των, κατὰ τὸν πόλεμον δὲ οἱ πατέρες τὰ παιδιὰ. Ἀλλὰ οἱ θεοὶ, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἠθέλησαν νὰ συμβοῦν αὐτά, ὅπως συνέβησαν.

ΕΥΤΕΡΨΗ

Ἐὸ Ἡρόδοτος εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο λαμβάνει ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἐκστρατεῖαν τοῦ Καμβύσου, υἱοῦ τοῦ Κύρου, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀσχολεῖται διὰ μακρῶν μὲ τὴν γεωγραφίαν (κεφ. 1 - 99) καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς (κεφ. 99 κ. ἔ.). Μεταξὺ ἄλλων ὁ ποταμὸς Νεῖλος προκαλεῖ τὸ ἰδιαιτέρον διαφέρον αὐτοῦ. Ἐὸ ἴδιος ἔφθασε μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης.

1. Πυγμαῖοι

31. Ἐπὸ τοῦ μέρους τούτου καὶ ἄνω (δηλαδὴ τῆς Ἐλεφαντίνης) κανεὶς δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τίποτε τὸ βέβαιον, διότι ὁ τόπος εἶναι ἐρημος ἐξ αἰτίας τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας.

32. Ἐπὸ μερικὸς Κυρηναῖους ὅμως ἤκουσα τὰ ἐξῆς. Μοῦ εἶπαν ὅτι μετέβησαν εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Ἄμμωνος καὶ συνωμίλησαν μὲ τὸν βασιλέα τῶν Ἄμμωνίων Ἐτέαρχον. Κατὰ τὴν συνομιλίαν αὐτὴν ἔγινε λόγος καὶ διὰ τὸν Νεῖλον, ὅτι δὲν γνωρίζει κανεὶς τὰς πηγὰς αὐτοῦ. Ἐὸ Ἐτέαρχος τότε διηγήθη ὅτι Νασαμῶνες ἦλθον πρὸς αὐτὸν (ἦσαν δὲ αὐτοὶ λαὸς Λιβυκός, ὁ ὁποῖος κατοικοῦσεν εἰς τὴν Σύρτιν καὶ εἰς μικρὸν μέρος ἀνατολικῶς τῆς Σύρτιος).

Ἐταν ἔφθασαν οἱ Νασαμῶνες καὶ ἠρωτήθησαν, ἂν ἐγγώριζον νὰ εἴπουν τίποτε περισσότερον διὰ τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, τοῦ ἀπεκρίθησαν ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὴν πατρίδα των τολμηροὶ νέοι ἀπὸ προύχοντας γονεῖς, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἔφθασαν εἰς ἀνδρικήν ἡλικίαν, συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ δοξασθοῦν μὲ ἐξαιρετικὰ κατορθώματα. Καὶ μάλιστα ὤρισαν διὰ κλήρου πέντε ἀπ' αὐτοὺς νὰ ἐρευνήσουν τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, μήπως ἀνακαλύψουν τίποτε περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους, οἱ

ὁποῖοι εἶδον τὰ πλεόν μακρυνὰ μέρη. Διότι τὰ μὲν κατὰ τὴν βόρειον (= Μεσογείον) θάλασσαν μέρη τῆς Λιβύης ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σολόεντος, ὅπου τελειώνει ἡ Λιβύη, κατοικοῦν ὄλην αὐτὴν τὴν παραλίαν Λίβυες καὶ πολλὰ ἔθνη Λιβυκά, πλὴν τῶν μερῶν τὰ ὁποῖα κατοικοῦν Φοῖνικες καὶ Ἕλληνες. Πέραν ὅμως ἀπὸ τὴν παραλιακὴν αὐτὴν περιοχὴν καὶ τὰ κατοικούμενα μέρη πρὸς τὴν θάλασσαν ἡ Λιβύη εἶναι κατοικητήριον θηρίων καὶ πέραν ἀπὸ τὰ μέρη τῶν θηρίων μόνον ἄμμος ὑπάρχει, φοβερὰ ἄνυδρος καὶ ἐντελῶς ἔρημος. Οἱ νέοι λοιπὸν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐστάλησαν ἀπὸ τοὺς συνομηλικούς των ἐφωδιασμένοι καλὰ μὲ ὕδωρ καὶ μὲ τρόφιμα, μετέβησαν πρῶτοι εἰς τὴν κατοικουμένην περιοχὴν. Ἀφοῦ διέσχισαν αὐτὴν, ἐφθασαν εἰς τὸν τόπον τῶν θηρίων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ κατεύθυνσιν πρὸς δυσμὰς ἐπορεύοντο διὰ τῆς ἐρήμου. Ἐπέρασαν τοιουτοτρόπως μεγάλην ἀμμόωδη ἔκτασιν καὶ μετὰ πολλὰς ἡμέρας εἶδον ἐπὶ τέλους εἰς πεδιάδα δένδρα. Ἐπλησίασαν καὶ ἔκοψαν τοὺς καρπούς τῶν δένδρων. Ἐνῶ ἔκοπτον τοὺς καρπούς, ἄνδρες μικρόσωμοι, χαμηλότεροι καὶ τοῦ μετρίου ἀνδρός, ὤρμησαν ἐναντίον των, τοὺς συνέλαβον καὶ τοὺς ἐπῆραν μαζὺ των βιαίως. Οἱ Νασαμῶνες δὲν καταλάβαιναν καθόλου τὴν γλῶσσάν των οὔτε ἐκεῖνοι τὴν γλῶσσαν τῶν Νασαμῶνων. Τοὺς ἐπῆραν διὰ μέσου ἀπεράντου ἔλους καί, ἀφοῦ ἐπέρασαν αὐτό, ἐφθασαν εἰς πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον τὸ αὐτὸ ἀνάστημα μὲ αὐτούς, οἱ ὁποῖοι τοὺς συνέλαβον. Ὅλοι ἦσαν μαῦροι. Πλησίον τῆς πόλεως ἔρρεε μέγας ποταμός, ὁ ὁποῖος ἔτρεχεν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Μέσα εἰς αὐτὸν ἐφαίνοντο κροκόδειλοι.

33. Καὶ περὶ μὲν τῆς διηγήσεως τοῦ Ἀμμωνίου Ἐτεάρχου ἀρκοῦν ὅσα ἔχω εἶπει. Θὰ προσθέσω μόνον ὅτι ἔλεγε πῶς, σύμφωνα μὲ τὴν διήγησιν τῶν Κυρηναίων, οἱ Νασαμῶνες ἐπέστρεψαν καὶ ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ εἶναι μάγοι. Ὁ Ἐτέαρχος λοιπὸν ἐπίστευεν ὅτι ὁ ποταμὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔρρεε πλησίον τῆς πόλεως, ἦτο ὁ Νεῖλος καὶ αὐτὸ ἀπαιτεῖ καὶ ἡ λογικὴ.

2. Αἱ Πυραμίδες

124. Μέχρι μὲν λοιπὸν τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Ραμφίνιτου ἔλεγον οἱ ἱερεῖς ὅτι ἐπεκράτει εἰς τὴν Αἴγυπτον μεγάλη εὐνομία καὶ

ἡ χώρα εὐρίσκειτο εἰς μεγάλην εὐτυχίαν. Ἄλλὰ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν ὁ Χέοψ, ὁ ὁποῖος τοὺς ὠδήγησεν εἰς μεγάλην ἀθλιότητα. Διότι κατὰ πρῶτον ἐκλείσεν ὅλους τοὺς ναοὺς καὶ ἀπηγόρευσε νὰ προσφέρουν θυσίας. Ἐπειτα ὑπεχρέωσε πάντας τοὺς Αἰγυπτίους νὰ ἐργάζωνται διὰ λογαριασμὸν του. Εἰς ἄλλους ἐπέβαλε νὰ σύρουν μέχρι τοῦ Νείλου λίθους, τοὺς ὁποίους ἔκοπτον ἀπὸ τὰ λατομεῖα τοῦ Ἀραβίου ὄρους· εἰς ἄλλους ὥρισε μὲ πλοῖα νὰ περνοῦν τοὺς λίθους πέραν τοῦ ποταμοῦ καὶ ἄλλοι νὰ τοὺς σύρουν καὶ νὰ τοὺς μεταφέρουν εἰς τὸ Λιβυκὸν ὄρος. Εἰργάζοντο δὲ ἀδιακόπως ἑκατὸν χιλιάδες ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ἀντικαθίστων κατὰ τρίμηνον. Ὁ λαὸς ἐταλαιπωρεῖτο ἐπὶ δέκα ἔτη διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ δρόμου, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔσυρον τοὺς λίθους. Ἡ κατασκευὴ τοῦ δρόμου μόνις εἶναι ἔργον κατώτερον τῆς πυραμίδος κατὰ τὴν γνώμην μου, διότι τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι πέντε στάδια, τὸ πλάτος δέκα ὀργυαὶ καὶ τὸ ὕψος, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἡ ἐπίχλωσις εἶναι πλεον ὑψηλὴ, εἶναι ὀκτῶ ὀργυαὶ. Κατεσκευάσθη ἀπὸ λίθους πελεκητοὺς μὲ σκαλιστὰς παραστάσεις. Διέθεσαν λοιπὸν δέκα ἔτη διὰ τὸν δρόμον τοῦτον καὶ διὰ τὰ ὑπόγεια οἰκήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν λόφον, ὅπου εὐρίσκονται αἱ πυραμίδες, τὰς ὁποίας ὁ Χέοψ προῶριζε διὰ τάφους του εἰς μίαν νῆσον, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ἐκεῖ μὲ διώρυγα, πού ἔφερεν ἀπὸ τὸν ποταμὸν. Διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς πυραμίδος μόνον ἐχρειάσθησαν εἴκοσιν ἔτη. Εἶναι τετράγωνος καὶ ἐκάστη πλευρὰ τῆς ἔχει ὀκτῶ πλῆθρα πλάτος εἰς τὴν βᾶσιν καὶ ἄλλο τόσον ὕψος. Εἶναι ἀπὸ πελεκητοὺς λίθους πάρα πολὺ καλὰ ἐφηρμοσμένους καὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς λίθους δὲν εἶναι μικρότερος τῶν τριάκοντα ποδῶν.

125. Κατεσκευάσθη δὲ ὡς ἐξῆς αὕτη ἡ πυραμὶς. Δηλαδή κατὰ πρῶτον ἔκαναν βαθμίδας, τὰς ὁποίας ἄλλοι ὀνομάζουν κρόσσας καὶ ἄλλοι βωμίδας. Ἀφοῦ τῆς ἔδιδον αὐτὸ τὸ σχῆμα, ὕψωνον τοὺς ἄλλους λίθους μὲ μηχανάς, πού κατεσκευάζον ἀπὸ κοντὰ ξύλα. Ἀπὸ τὸ ἔδαφος τοὺς ἐσήκωνον μέχρι τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν βαθμίδων. Ὅταν δὲ ἀνέβαινον ὁ λίθος ἐπάνω εἰς αὐτὴν (τὴν σειρᾶν), ἐτοποθετεῖτο εἰς ἄλλην μηχανήν, ἡ ὁποία ἦτο τοποθετημένη εἰς τὴν πρώτην σειρᾶν, ἀπ' ἐδῶ ἐσύρετο ὁ λίθος εἰς τὴν δευτέραν σειρᾶν ἐπάνω εἰς ἄλλην μηχανήν. Διότι ὅσαι σειραὶ βαθμίδων ἦσαν, τόσαι ἦσαν καὶ αἱ μηχαναί. Πιθανὸν ὅμως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν μηχανὴν εὐκολοκίνητον νὰ μετέφερον εἰς ἐκάστην σειρᾶν, ἀφοῦ ἀφαιροῦσαν ἀπ' αὐτὴν τὸν λίθον. Διότι πρέπει

νά αναφέρω και τους δύο τρόπους, όπως ακριβώς λέγονται.

Πρώτον λοιπόν ετελείωσεν ή κορυφή τής πυραμίδος, κατόπιν ή έπομένη σειρά, τελευταία δέ τά κατώτατα τμήματα, πού ήσαν επί του έδάφους. Είναι δέ σημειωμένα με αίγυπτιακά γράμματα επί τής πυραμίδος, πόσα έδαπανήθησαν διά τους έργατας εις ράπανα, κρόμμουα και σκόρδα και, όσον μου είναι δυνατόν νά ένθυμηθώ, ή έπιγραφή, την όποιαν μου έξήγησεν ό διερμηνεύς, ανέφερεν ότι τó ποσόν είχε φθάσει τά χιλία έξακόσια άργυρά τάλαντα. Έάν πραγματικά τόσα είναι αυτά, πόσα άλλα είναι εύλογον νά έχουν δαπανηθί δια σιδηρά έργαλεία, με τά όποια ειργάζοντο, πόσα δια τρόφιμα και δια ένδύματα τών εργαζόμενων κατά τόν χρόνον, τόν όποιον ειπον τής οικοδομής, έκτός εκείνων πού έδαπανήθησαν κατά την γνώμην μου κατά τόν χρόνον, ό όποίος έχρειάσθη δια νά κόψουν και νά μεταφέρουν τους όγκολίθους και νά άνοιξουν τó υπόγειον δρυγμα, τó όποιον έχρειάσθη χρόνον ούκ όλιγον.

126. *Εμπροσθεν τής μεγάλης πυραμίδος άνηγέρθη ή μεσαία, τής όποιας έκάστη πλευρά είναι ένός και ήμισος πλέθρου. Έκτίσθη δέ από λίθους, τους όποιους οι Αίγύπτιοι προσέφεραν εις την θυγατέρα του Χέοπος.

127. Ό Χέοψ ούτος έλεγον οι Αίγύπτιοι ότι έβασίλευσε πενήντα έτη. Μετά τόν θάνατόν του τόν διεδέχθη εις τόν θρόνον ό άδελφός του Χερρήν. Και αυτός λέγουν ότι συμπεριεφέρθη κατά τόν ίδιον τρόπον και ως προς τά άλλα ζητήματα και ως προς τó ότι έκτισε και αυτός πυραμίδα, ή όποία δέν φθάνει τó μέγεθος τής πυραμίδος εκείνου (την έμετρήσαμεν άλλωστε και ήμεϊς)... διότι ούτε υπόγεια οικήματα έχει, ούτε διώρυξ από τόν Νείλον φθάνει έως αυτήν, όπως εις την άλλην, εις την όποιαν έρχεται ύδωρ από κτιστήν διώρυγα και περιβρέχει εις τó έσωτερικόν μίαν νήσον, εις την όποιαν λέγουν ότι εύρίσκεται τó σωμα του Χέοπος. Αφού έκτισε δέ την πρώτην σειράν από αιθιοπικούς λίθους διαφόρων χρωμάτων, ύψωσε την πυραμίδα κατά τεσσαράκοντα πόδας χαμηλότερα από την μεγάλην, πού ήτο παραπλεύρως. Και αι δύο ύψώνονται επί του αύτου λόφου, ό όποίος έχει ύψος έκατόν ποδών. *Έλεγον ότι ό Χερρήν έβασίλευσε πενήντα έξ έτη.

128. Υπολογίζουσι λοιπόν έκατόν έξ έτη, κατά τά όποια οι Αίγύπτιοι υπέστησαν τά πάνδεινα και οι ναοί καθ' όλον αυτόν τόν χρόνον

ἔμειναν κλειστοὶ καὶ δὲν ἀνοιξαν. Τούτους οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ μῖσος δὲν θέλουν μὲ κανένα τρόπον νὰ τοὺς ἀναφέρουν, ἀλλὰ ὀνομάζουσι καὶ τὰς πυραμίδας μὲ τὸ ὄνομα ἐνὸς ποιμένος Φιλιτίου, ὁ ὁποῖος τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἔβροσκε τὰ ποιμνιά του εἰς τὰ μέρη αὐτά.

3. Ὁ Λαβύρινθος

Τὴν Αἴγυπτον ἐμοιράσθησαν δώδεκα βασιλεῖς. Οὗτοι ἦσαν ἡνωμένοι διὰ φιλίας καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν ἀπὸ κοινοῦ ἓνα μνημεῖωδες ἔργον. Τοῦτο ἦτο ὁ Λαβύρινθος.

148. Ἀπεφάσισαν ἐπίσης νὰ ἀφήσουν ἀπὸ κοινοῦ ἓνα μνημεῖον. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν αὐτῶν κατεσκευάσαν λαβύρινθον ὀλίγον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν λίμνην τοῦ Μοίριος καὶ ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται μάλιστα εἰς τὸ ὕψος τῆς πόλεως, ἡ ὁποία καλεῖται τῶν Κροκοδείλων. Ἐγὼ εἶδον αὐτὸν καὶ εἶναι πράγματι ἀνώτερος πάσης περιγραφῆς. Διότι, ἂν κανεὶς προσέθετε τὰ τεῖχη καὶ τὰ ἔργα τέχνης τῶν Ἑλλήνων, τὸ σύνολον αὐτῶν θὰ ἐφαίνετο ὅτι εἶναι κατώτερον ἀπὸ τὸν λαβύρινθον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν δαπάνην. Ὁ ναὸς τῆς Ἐφέσου καὶ ὁ ναὸς τῆς Σάμου εἶναι ἀξιόλογοι βέβαια. Ἀλλὰ καὶ αἱ πυραμίδες εἶναι ἀνώτεροι πάσης περιγραφῆς καὶ ἐκάστη τούτων εἶναι ἀνταξία πολλῶν καὶ μεγάλων Ἑλληνικῶν ἔργων. Ὁ λαβύρινθος ἐν τούτοις εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὰς πυραμίδας. Διότι ἔχει δώδεκα αὐλὰς σκεπασμένας μὲ στέγην, μὲ πύλας ποὺ εἶναι ἀπέναντι ἢ μία τῆς ἄλλης. Ἐξ μὲν ἀπὸ αὐτὰς εἶναι πρὸς βορρᾶν καὶ ἕξ πρὸς νότον, συνεχόμεναι. Περικλείει δὲ αὐτὰς ἀπ' ἑξῶ ὁ ἴδιος τοῖχος. Ὑπάρχουν μέσα δύο ὄροφοι αἰθουσῶν, αἱ μὲν ὑπόγειοι, αἱ δὲ ὑπεράνω τῶν ἄλλων, τρεῖς χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν ἦτοι χίλια πενταχόσια αἰθουσαι εἰς ἕκαστον ὄροφον. Τὰς μὲν λοιπὸν ἄνω αἰθούσας ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἶδομεν, τὰς ἐπεσκέφθημεν καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ὁμιλοῦμεν περὶ αὐτῶν. Διὰ τὰς ὑπογείους αἰθούσας ἐλάβομεν πληροφορίας ἀπὸ ἄλλους, διότι οἱ Αἰγύπτιοι φύλακες δὲν ᾔθελον μὲ κανένα τρόπον νὰ μᾶς δείξουν αὐτὰς μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι μέσα ἐκεῖ ὑπάρχουν οἱ τάφοι τῶν βασιλέων, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν ἐξ ἀρχῆς τὸν λαβύρινθον, καὶ τῶν ἱερῶν κροκοδείλων. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν διὰ μὲν τὰς ὑπογείους αἰθούσας λέγομεν ὅσα ἐμάθομεν ἐξ ἀκοῆς, αἱ δὲ ἄνω, τὰς ὁποίας εἶδομεν οἱ ἴδιοι, εἶναι ἀνώτεροι παντὸς ἀνθρωπίνου ἔργου.

Οἱ δρόμοι, τοὺς ὁποίους ἀκολουθεῖ κανεῖς, διὰ τὸ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰς αἰθούσας καὶ οἱ ἐλιγμοί, τοὺς ὁποίους κάμνει, διὰ τὸ διασχίσῃ τὰς αὐλάς, ἐπειδὴ ἦσαν ἐξαιρετικὰ περίπλοκοι, μᾶς ἐπαρουσίαζον μίαν συνεχῆ ἐκπληξιν, ὅπως ἐπηγαίναμεν ἀπὸ τὴν μίαν αὐλὴν εἰς τὰς αἰθούσας καὶ ἀπὸ τὰς αἰθούσας εἰς τὰς στοάς, ἐκ τῶν στοῶν εἰς ἄλλα μέρη ἐστεγασμένα καὶ ἐκ τῶν αἰθουσῶν εἰς ἄλλας αὐλάς.

Ἡ ὀροφὴ ὅλων τούτων τῶν οἰκημάτων εἶναι λιθίνη, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ τοῖχοι. Οἱ τοῖχοι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ γλυπτὰς παραστάσεις. Ἐκαστῇ αὐλῇ περιβάλλεται ὑπὸ σύλων ἐκ λίθου λευκοῦ μὲ ἀρίστην συναρμογὴν. Ὅπως τελειώνει ὁ λαβύρινθος, εἰς τὴν γωνίαν ὑπάρχει συνέχεια μὲ αὐτὸν πυραμῖς τεσσαράκοντα ὀργυιῶν, ὅπου εἶναι σκαλισμένοι μεγάλοι παραστάσεις. Ὁ δρόμος, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ πρὸς αὐτήν, ἔχει κατασκευασθῆ ὑπογείως.

ΘΑΛΕΙΑ

Ὁ Ἡρόδοτος ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀφήγησίν του περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Καμβύσου εἰς τὴν Αἴγυπτον, τῆς ὁποίας ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἱστορία καταλαμβάνει τὸ II βιβλίον. Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ Ἡρόδοτος καὶ μᾶς ὁμιλεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τρίτου βιβλίου του περὶ τῶν Αἰθίοπων.

1. Οἱ Αἰθίοπες

17. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὁ Καμβύσης ἐσχέδιασε τρεῖς ἐκστρατείας, κατὰ τῶν Καρχηδονίων, κατὰ τῶν Ἀμμωνίων καὶ κατὰ τῶν μακροβίων Αἰθίοπων, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν τὰ νότια παράλια τῆς Λιβύης. Ἐνῶ ἐσχέπετο τοῦτο, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ κατὰ τῶν Καρχηδονίων τὸ ναυτικόν, κατὰ τῶν Ἀμμωνίων μέρος τοῦ πεζικοῦ του καὶ εἰς τοὺς Αἰθίοπας νὰ πέμψῃ πρῶτα κατασκόπους, διὰ νὰ ἴδουν τὴν λεγομένην Ἥλιου τράπεζαν, ἡ ὁποία εὕρισκετο εἰς αὐτοὺς τοὺς Αἰθίοπας, ἂν πραγματικὰ ὑπῆρχε καὶ συγχρόνως νὰ κατασκοπεύσουν τὰ ἄλλα πράγματα μετὰ τὴν πρόφασιν ὅτι φέρουν δῶρα εἰς τὸν βασιλέα αὐτῶν.

18. Ἡ τράπεζα τοῦ Ἥλιου λέγεται ὅτι εἶναι τοιαύτη περίπου. Ὑπάρχει εἰς ἓν προάστειον λιβάδι γεμᾶτο ἀπὸ ψημένα κρέατα ὅλων τῶν ζώων. Εἰς τοῦτο τὸ λιβάδι οἱ ἐκάστοτε ἄρχοντες ἐκ τῶν πολιτῶν φροντίζουν καὶ ἀφίνουν κρέατα τὴν νύκτα, τὴν δὲ ἡμέραν ἔρχεται ἐκεῖ καὶ τρώγει ὅποιος θέλει. Οἱ ἰθαγενεῖς ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἴδια ἡ γῆ ἐκάστοτε παράγει τὰ κρέατα αὐτά. Ἡ καλουμένη λοιπὸν τράπεζα τοῦ Ἥλιου τοιαύτη περίπου λέγεται ὅτι εἶναι.

19. Μόλις ἀπεφάσισεν ὁ Καμβύσης νὰ πέμψῃ τοὺς κατασκόπους,

ἀμέσως ἔστειλε νὰ τοῦ φέρουν ἀπὸ τὴν πόλιν Ἐλεφαντίνην ἐκ τῶν Ἰχθυοφάγων ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον τὴν Αἰθιοπικὴν γλῶσσαν...

20. Ὄταν ἀπὸ τὴν Ἐλεφαντίνην ἐφθασαν εἰς τὸν Καμβύσην οἱ Ἰχθυοφάγοι, τοὺς ἐπεμψεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν καὶ παρήγγειλε, τί ἐπρεπε νὰ εἴπουν. Ἐφερον μαζί τιν ὡς δῶρα ἐν ἔνδυμα πορφυροῦν, περιδέριον χρυσοῦν, βραχιόλια, ἀλαβάστρινον δοχεῖον μὲ μύρον καὶ ἐν δοχεῖον μὲ οἶνον ἀπὸ τὴν Φοινίκην. Οἱ Αἰθίοπες δὲ οὗτοι, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔστειλε τοὺς Ἰχθυοφάγους ὁ Καμβύσης, λέγεται ὅτι εἶναι οἱ ὑψηλότεροι καὶ οἱ ὠραιότεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Λέγουν ὅτι ἔχουν αὐτοὶ ἔθιμα διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ἰδίως τὸ ἀκόλουθον ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως. Ὅποιον ἀπὸ τοὺς πολίτας κρίνουν ὅτι εἶναι ὑψηλότερος ἀπὸ ὅλους καὶ ὅτι ἔχει σωματικὴν δύναμιν ἀνάλογον πρὸς τὸ ὕψος του, τοῦτον θεωροῦν ἄξιον νὰ εἶναι βασιλεὺς.

21. Εἰς αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἐφθασαν οἱ Ἰχθυοφάγοι, προσέφεραν τὰ δῶρα εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοῦ εἶπον τὰ ἐξῆς. «Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Καμβύσης, ἐπειδὴ θέλει νὰ γίνῃ φίλος καὶ ξένος σου, μᾶς ἔστειλε μὲ τὴν διαταγὴν νὰ ἔλθωμεν εἰς διαπραγματεύσεις μαζί σου καὶ σοῦ προσφέρει αὐτὰ ἐδῶ ὡς δῶρα, τὰ ὁποῖα καὶ ὁ ἴδιος πάρα πολὺ μεγάλῃν εὐχαρίστησιν ἐδοκίμαζε νὰ μεταχειρίζεται».

Ἄλλ' ὁ Αἰθίοψ ἐνόησεν ὅτι ἤλθον ὡς κατάσκοποι καὶ λέγει πρὸς αὐτοὺς τὰ ἐξῆς· «οὔτε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν σᾶς ἔστειλε νὰ μοῦ φέρετε δῶρα, διότι δῆθεν θεωρεῖ σπουδαῖον πρᾶγμα νὰ γίνῃ φίλος μου οὔτε σεῖς λέγετε τὴν ἀλήθειαν, διότι ἔχετε ἔλθει ὡς κατάσκοποι τοῦ βασιλείου μου, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκεῖνος εἶναι δίκαιος ἄνθρωπος. Διότι, ἂν ἦτο δίκαιος, δὲν θὰ ἐπεθύμει ἄλλην χώραν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του οὔτε θὰ ὑπεδούλωνεν ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν ἔχει ἀδικηθῆ. Τώρα δὲ δώσατε εἰς αὐτὸν αὐτὸ ἐδῶ τὸ τόξον καὶ ἐπαναλάβετε τοῦ τὰ ἐξῆς· «ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰθίοπων συμβουλεύει τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ὅταν οἱ Πέρσαι δυνηθοῦν τόσον εὐκόλα, ὅσον ἐγὼ τώρα νὰ τεντώσουν τόξα τόσον μεγάλα, ὅπως αὐτὸ ἐδῶ, τότε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν μακροβίων Αἰθίοπων μὲ στρατὸν πολυαριθμότερον. Μέχρι τότε ὅμως νὰ εὐγνωμονοῦν τοὺς θεοὺς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν Αἰθίοπων τὴν ἰδέαν νὰ προσθέσουν ἄλλην μίαν ἀκόμη χώραν

εις την ιδιικήν των». Αὐτὰ ἀφοῦ εἶπεν, ἐχαλάρωσε τὸ τόξον καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους.

Ἐπειτα ἔλαβε τὸ πορφυροῦν ἔνδυμα καὶ ἠρώτησε, τί ἦτο καὶ πῶς ἦτο κατεσκευασμένον. Ὅταν εἶπον οἱ Ἰχθυοφάγοι τὴν ἀλήθειαν διὰ τὴν πορφύραν καὶ τὴν βαφήν, αὐτὸς ἀπεκρίθη ὅτι, ὅπως εἴσθε οἱ ἄνθρωποι ἀπατηλοὶ, ὁμοίως καὶ τὰ ἐνδύματά σας εἶναι ἀπατηλά». Κατόπιν ἠρώτα διὰ τὰ χρυσαῖ ἀντικείμενα, τὸ περιδέριον καὶ τὰ βραχιόλια. Ἐνῶ δὲ οἱ Ἰχθυοφάγοι τοῦ ἐξηγοῦσαν τὰ στολίδια ἐκεῖνα, ἐγέλασεν ὁ βασιλεὺς καί, ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι ἦσαν δεσμά, τοὺς εἶπεν ὅτι οἱ Αἰθίοπες ἔχουν δεσμά δυνατώτερα ἀπὸ αὐτά. Τρίτον ἠρώτησε περὶ τοῦ μύρου. Ὅταν τοῦ ἐξήγησαν τὴν κατασκευὴν του καὶ ὅτι ἀλείφονται μὲ αὐτό, τοὺς ἐπανελάβεν ὅτι ἀκριβῶς εἶπε καὶ διὰ τὰ ἐνδύματα. Μόλις δὲ ἐφθασεν εἰς τὸν οἶνον καὶ ἔμαθε τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς του, εὐχαριστήθη πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ποτὸν καὶ ἠρώτησε, μὲ τί τρέφεται ὁ βασιλεὺς καὶ πόσον χρόνον τὸ πολὺ ζῆ ἕνας Πέρσης. Αὐτοὶ ἀπήντησαν ὅτι ὁ βασιλεὺς τρέφεται μὲ ἄρτον. Τοῦ ἐξήγησαν, πῶς φυτρῶνει ὁ σῖτος καὶ ὅτι εἰς ἄνθρωπος δύναται νὰ ζήσῃ εἰς τὴν Περσίαν τὸ πολὺ ὀγδοήκοντα ἔτη. Ὁ Αἰθίοψ ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἐκπλήσσεται καθόλου, διότι ζοῦν τόσον ὀλίγα ἔτη, ἀφοῦ τρώγουν κόπρον. Ἄλλ' οὔτε τόσα ἔτη δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ζοῦν, ἐὰν δὲν τοὺς ἔδιδε δυνάμεις τὸ ποτὸν αὐτό, καὶ εὐνοοῦσε τὸν οἶνον. Ὡς πρὸς αὐτὸ ἀνεγνώριζεν ὅτι εἶναι κατώτεροι τῶν Περσῶν.

23. Ὅταν δὲ καὶ οἱ Ἰχθυοφάγοι μὲ τὴν σειράν των ἠρώτησαν τὸν βασιλέα περὶ τῆς μακροζωίας τῶν Αἰθίοπων καὶ περὶ τῆς διαίτης αὐτῶν ἀπεκρίθη ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς φθάνουν τὰ ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη, μερικοὶ ὅτι τὰ περνοῦν καὶ αὐτά. Ἡ τροφή των ὅτι εἶναι κρέας βραστὸν καὶ ποτὸν αὐτῶν τὸ γάλα. Καὶ ἐπειδὴ οἱ κατάσκοποι ἔμειναν ἐκπληκτοὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς, ὠδήγησαν αὐτοὺς εἰς μίαν κρήνην, μὲ τὸ ὕδωρ τῆς ὁποίας, ὅσοι ἐλούοντο, ἐγίνοντο λιπαρώτεροι, ὡς ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀπὸ ἔλαιον. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν κρήνην ἐξήρχετο μυρωδιὰ μενεξέδων. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς ἔλεγον οἱ κατάσκοποι ὅτι εἶναι τόσον ἐλαφρόν, ὥστε τίποτε δὲν δύναται νὰ ἐπιπλεύσῃ ἐπ' αὐτοῦ οὔτε ξύλον οὔτε ὅσα εἶναι ἐλαφρότερα ἀπὸ ξύλον, ἀλλ' ὅτι ὅλα αὐτὰ ἐβυθίζοντο. Ἐὰν πράγματι ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των τοιοῦτον ὕδωρ, ὅπως τὸ περιγράφουν, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ εἶναι μακρόβιοι, διότι χρη-

σιμοποιούν αυτό πάντοτε. Ἀπὸ τὴν κρήνην ὠδήγησαν τοὺς κατασκόπους εἰς φυλακὴν ἀνδρῶν, ὅπου πάντες ἦσαν δεμένοι με χρυσᾶ δεσμὰ. Εἰς τοὺς Αἰθίοπας τούτους ὁ χαλκὸς εἶναι ἀπὸ ὅλα τὰ μέταλλα τὸ σπανιώτερον καὶ τὸ πολυτιμότερον. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ δεσμωτηρίου ἐπεσκέφθησαν καὶ τὴν λεγομένην τράπεζαν τοῦ Ἡλίου.

24. Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τελευταίους ἐπεσκέφθησαν τοὺς τάφους αὐτῶν. Λέγεται ὅτι κατασκευάζουν αὐτοὺς ἀπὸ διαφανεῖς λίθους κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Ἀφοῦ ἀποξηράνουν τὸ πτῶμα, εἴτε ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι εἴτε κάπως διαφορετικά, τὸ περιβάλλουν με ἓν στρώμα γύψου, τὸ ζωγραφίζουν ὁλόκληρον με προσπάθειαν νὰ ἀποτυπώσουν ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερα τὴν μορφήν τοῦ νεκροῦ, ὕστερα τὸ περικλείουν με κοίλην στήλην, ἡ ὁποία ἔχει κατασκευασθῆ ἀπὸ διαφανῆ λίθον (ἡ ὕλη αὐτὴ ὑπάρχει ἐν ἀφθονίᾳ καὶ εὐκόλως τὴν ἐπεξεργάζονται). Ὁ νεκρὸς διακρίνεται καθαρὰ εἰς τὸ μέσον τῆς στήλης χωρὶς νὰ μυρίζῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ καμμίαν δυσάρεστον ἐντύπωσιν. Φαίνονται δὲ ὅλα τὰ μέλη αὐτοῦ ὅμοια πρὸς αὐτὸν τὸν νεκρὸν. Ἐπὶ ἓν μὲν ἔτος φυλάττουν τὴν στήλην εἰς τὴν οἰκίαν των οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς, προσφέρουν εἰς τὸν νεκρὸν ἀπαρχὰς καὶ κάμνουν θυσίας. Κατόπιν μεταφέρουν αὐτὴν εἰς τοὺς τάφους τῆς πόλεως.

25. Ἀφοῦ οἱ κατάσκοποι ἐξήτασαν τὰ πάντα, ἀνεχώρησαν. Ὅταν δὲ ἀνέφεραν αὐτά, ὁ Καμβύσης ὠργίσθη καὶ ἀμέσως ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Αἰθίοπων, χωρὶς νὰ διατάξῃ οὐδεμίαν προπαρασκευὴν τροφίμων οὔτε νὰ ἀναλογισθῆ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν ἄκρην τοῦ κόσμου. Ὅπως ἦτο τρελλὸς καὶ ὄχι εἰς τὰ καλά του, εὐθύς μόλις ἤκουσεν ὁ ἴδιος τοὺς Ἰχθυοφάγους, ἐξεστράτευσε. Διέταξε μὲν πάντες οἱ Ἕλληνες, ποὺ ἦσαν παρόντες εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐδῶ νὰ παραμείνουν. Ἐπῆρε δὲ μαζί του ὅλον τὸ πεζικόν. Ἐπειτα πορευόμενος ἔφθασεν εἰς τὰς Θήβας. Ἀπέσπασε πεντήκοντα χιλιάδας ἀπὸ τὸν στρατόν. Καὶ εἰς αὐτοὺς μὲν ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ ὑποδουλώσουν τοὺς Ἀμμωνίους καὶ νὰ καύσουν τὸ μαντεῖον τοῦ Διός, αὐτὸς δὲ με τὸν ὑπόλοιπον στρατόν ἐβάδιζε κατὰ τῶν Αἰθίοπων. Ἀλλὰ πρὶν ὁ στρατὸς διανύσῃ τὸ πέμπτον τῆς ἀποστάσεως, ἤδη ἐξηγντήθησαν τὰ τρόφιμα, τὰ ὅποια εἶχον φέρει μαζί των. Καὶ μετὰ τὰ τρόφιμα ἐξηγντήθησαν τὰ ἀχθοφόρα ζῶα, διότι τὰ ἔτρωγον. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ὁ Καμβύσης, μόλις ἀντελή-

φθη αὐτά, ἤλλαξε γνώμην καὶ ὠδήγει ὀπίσω τὸν στρατόν, θὰ ἐνήργει ὡς φρόνιμος ἄνθρωπος παρὰ τὸ ἀρχικόν του σφάλμα. Τώρα ὅμως, χωρὶς νὰ ὑπολογίῃ τίποτε, ἐξηκολούθει νὰ προχωρῇ πρὸς τὰ ἔμπρός. Οἱ στρατιῶται, μέχρις ὅτου μὲν ἠδύναντο νὰ λαμβάνουν κάτι ἀπὸ τοὺς ἀγρούς, μὲ χορτοφαγίαν ἔζων. "Όταν ὅμως ἐφθασαν εἰς τὰ ἀμμώδη μέρη, τότε μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς διέπραξαν ἔργον ἀποτροπαιον. "Ἐρριπτον κλῆρον μεταξύ των ἀνά δέκα καὶ κατέτρωγον τὸν ἕνα ἀπὸ αὐτοὺς. "Όταν ἐπληροφορήθη αὐτὰ ὁ Καμβύσης, ἐφοβήθη τὸ ἀλληλοφάγμα τῶν στρατιωτῶν, ἐγκατέλειπε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Αἰθιοπῶν, ὑπεχώρησε καὶ φθάνει εἰς τὰς Θήβας, ἀφοῦ ἔχασε πολλοὺς ἀπὸ τὸν στρατόν του. Ἄπὸ τὰς Θήβας κατέβη εἰς τὴν Μέμφιν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπιστρέψουν.

26. Τοιοῦτον τέλος εἶχεν ἡ κατὰ τῶν Αἰθιοπῶν ἐκστρατεία. "Όσοι ἀπὸ αὐτοὺς διετάχθησαν νὰ βαδίσουν κατὰ τῶν Ἀμμωνίων, ἀφοῦ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰς Θήβας, ἐπορεύοντο μὲ ὄδηγους καὶ φαίνεται ὅτι ἐφθασαν εἰς τὴν πόλιν "Όασιν, τὴν ὁποίαν κατέχουν οἱ Σάμιοι, πού λέγεται ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν Αἰσχριωνίαν φυλὴν καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὰς Θήβας ἑπτὰ ἡμερῶν πορείαν μέσα ἀπὸ ἀμμώδη περιοχὴν. Ὀνομάζεται δὲ ὁ τόπος οὗτος εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων Μακάρων νῆσος. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν τὸν τόπον λέγεται ὅτι ἐφθασεν ὁ στρατός. Ἄπ' ἐδῶ καὶ πέρα, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀμμωνίους καὶ ὄσους ἤκουσαν αὐτοὺς, οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ εἶπῃ κάτι δι' αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας. Διότι οὔτε εἰς τοὺς Ἀμμωνίους ἐφθασαν οὔτε ἐπέστρεψαν ὀπίσω. Ἀναφέρονται δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Ἀμμωνίους. "Όταν ἐφυγον ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτὴν τὴν "Όασιν καὶ ἐπορεύοντο ἐναντίον των διὰ τῆς ἀμμώδους ἐκτάσεως, ἐφθασαν εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ δρόμου μεταξύ αὐτῶν καὶ τῆς Ὀάσεως. Ἐνῶ ἐγευμάτιζον αὐτοί, ἐπνευσε δυνατὸς καὶ παράξενος νότιος ἄνεμος, ὅστις ἐσήκωσε σωροὺς ἄμμου, ὥστε ἐκάλυψε τελείως αὐτοὺς καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξηφανίσθησαν. Οἱ Ἀμμωνιοὶ λέγουν ὅτι αὐτὰ συνέβησαν εἰς αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν.

2. Ὁ δακτύλιος τοῦ Πολυκράτους

39. "Όταν ὁ Καμβύσης ἐξεστράτευε κατὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι συγχρόνως ἔκαμαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Σάμου καὶ

τοῦ Πολυκράτους, υἱοῦ τοῦ Αἰάκου, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὴν Σάμον κατόπιν ἐπαναστάσεως. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν διήρесе τὸ κράτος εἰς τρία μέρη καὶ τὸ ἐμοιράσθη μὲ τοὺς ἀδελφούς του Παντάγνωτον καὶ Συλοσῶντα. Κατόπιν δέ, ἀφοῦ τὸν μὲν ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς ἐφόνευσε, τὸν δὲ νεώτερον Συλοσῶντα ἐξεδιώξεν, κατέλαβεν ὅλην τὴν Σάμον. Ἀφοῦ τὴν κατέλαβεν, ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Ἀμασιν, ἔπεμπεν εἰς αὐτὸν δῶρα καὶ ἐδέχετο ἄλλα ἀπὸ ἐκείνων. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἡ δύναμις τοῦ Πολυκράτους ἀμέσως ἐμεγάλωσε καὶ ἀπέκτησε μεγάλην φήμην εἰς τὴν Ἰωνίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Διότι ὅπουδήποτε ἔστειλε τὸν στρατὸν του, πάντα εἶχεν ἐπιτυχίας. Εἶχεν ἑκατὸν πεντηκοντόρους καὶ χιλίους τοξότας. Ἐλεηλάτει πάντας ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως. «Διότι, καθὼς ἔλεγε, θὰ φανῶ περισσότερον εὐχάριστος εἰς τὸν φίλον μου, ὅταν τοῦ ἀποδώσω ὅσα τοῦ ἤρπασα, παρὰ νὰ μὴ λάβω ἀπὸ αὐτὸν τίποτε ἐξ ἀρχῆς». Ἐκυρίευσε λοιπὸν πολλὰς νήσους καὶ πολλὰς πόλεις τῆς ἠπείρου. Μάλιστα καὶ τοὺς Λεσβίους, ποὺ ἐβοήθουν μὲ ὄλας τὰς δυνάμεις τοὺς Μιλησίους, ἐνίκησεν εἰς ναυμαχίαν καὶ συνέλαβεν αὐτοὺς αἰχμαλώτους. Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν ἔσκαψαν τὴν τάφρον γύρω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς Σάμου.

40. Τὴν μεγάλην εὐτυχίαν τοῦ Πολυκράτους δὲν ἠγνόει, νομίζω, ὁ Ἀμασις, ἀλλὰ τὸναντίον καὶ ἐνδιεφέρετο δι' αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ εὐτυχία του αὕτη συνεχῶς ἐμεγάλωνεν, ἔγραψε τὰ ἐξῆς ἐπὶ παπύρου καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς τὴν Σάμον. Ὁ Ἀμασις πρὸς τὸν Πολυκράτη λέγει τὰ ἀκόλουθα. Εὐχάριστον μὲν εἶναι νὰ πληροφορηῖται κανεὶς ὅτι ὁ φίλος καὶ σύμμαχός του εὐτυχεῖ. Ἀλλ' εἰς ἐμὲ δὲν ἀρέσκει ἡ μεγάλη σου εὐτυχία, διότι καλὰ γνωρίζω ὅτι τὸ θεῖον εἶναι φθονερόν. Θὰ ἐπεθύμουν λοιπὸν καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος καὶ ὅλοι ὅσους ἀγαπῶ ἄλλοτε μὲν εἰς μερικὰς ὑποθέσεις μας νὰ εὐδοκιμοῦμεν, ἄλλοτε δὲ νὰ ἀποτυγχάνωμεν, ὥστε ἡ ζωὴ μας νὰ διαφέρῃ μὲ τὴν ἀλλαγὴν καὶ νὰ μὴ εἴμεθα πάντοτε εὐτυχεῖς. Διότι ποτὲ ὡς τώρα δὲν ἤκουσα νὰ κάνουν λόγον δι' ἓνα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ κατὰ πάντα ἦτο εὐτυχής, νὰ μὴ ἔχη ἐλεεινὸν τέλος μέχρι τελείας καταστροφῆς του. Σὺ λοιπὸν ἄκουσε καὶ κάμε τὰ ἐξῆς διὰ τὴν εὐτυχίαν σου. Φρόντισε νὰ εὐρῆς, ποῖον πολυτιμότερον ἀγαθὸν ἔχεις καὶ μὲ τὴν ἀπώλειάν του θὰ λυπηθῆς ὑπερβολικά· ρίψε τὸ πρᾶγμα τοῦτο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ φανερωθῇ πλέον εἰς ἄνθρω-

πον. Καί ἄν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ αἱ εὐτυχίαι σου δὲν ἐναλλάσσονται διαδοχικὰ μὲ τὰς δυστυχίας, θεράπευσε τὴν κατάστασιν μὲ τὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον σοῦ ὑπαγορεύω».

41. Ἀφοῦ ἀνέγνωσεν ὁ Πολυκράτης αὐτά, ἐνόησεν ὅτι ὁ Ἄμασις τὸν συνεβούλευεν ὀρθῶς. Ἐζήτησε λοιπὸν νὰ εὔρη, ποῖον ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς του ἐὰν ἔχανε, θὰ ἔλυπεῖτο ἡ ψυχὴ του ὑπερβολικὰ. Ἀφοῦ ἐσκέφθη καλῶς, εὔρε τὸ ἐξῆς. Εἶχε μίαν σφραγίδα χρυσοδεμένην, τὴν ὁποίαν ἐσυνήθιζε νὰ φορῆ ὡς δακτυλίδι. Ἦτο ἀπὸ σμάραγδον λίθον, ἔργον τοῦ Θεοδώρου, υἱοῦ τοῦ Τηλεκλέους ἀπὸ τὴν Σάμον. Ὅταν λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ χάσῃ αὐτήν, ἔκαμε τὸ ἐξῆς. Ἐτοίμασε μίαν πεντηκόντορον μὲ τοὺς ἄνδρας τῆς καὶ εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς αὐτήν. Κατόπιν διέταξε νὰ ἀνοιχθοῦν εἰς τὸ πέλαγος. Ὅταν ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν νῆσον, ἀφήρесе ἀπὸ τὸν δάκτυλόν του τὴν σφραγίδα καί, ἐνῶ τὸν ἔβλεπον ὅλοι οἱ συμπλέοντες, ρίπτει αὐτήν εἰς τὸ πέλαγος. Αὐτὸ ἔκαμε καὶ ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἔλυπεῖτο διὰ τὴν συμφοράν.

42. Μετὰ πέντε ὅμως ἡ ἕξ ἡμέρας ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονὸς συνέβη τὸ ἐξῆς εἰς τὸν Πολυκράτη. Ἄλιεὺς συνέλαβεν ἓνα μέγαν καὶ ὠραῖον ἰχθύν καὶ ἐθεώρησε καλὸν νὰ προσφέρῃ αὐτὸν ὡς δῶρον εἰς τὸν Πολυκράτη. Τὸν ἔφερε λοιπὸν εἰς τὰς πύλας τοῦ Πολυκράτους καὶ ἔλεγεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ παρουσιασθῆ εἰς αὐτόν. Ὅταν οὗτος ἐπέτυχε τοῦτο, προσέφερε τὸν ἰχθύν εἰς τὸν Πολυκράτη μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους. «Βασιλεῦ, ἔπιασα αὐτὸ τὸ ψάρι, δὲν ἐθεώρησα ὀρθὸν νὰ τὸ φέρω εἰς τὴν ἀγοράν, ἄν καὶ ζῶ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν μου, ἀλλὰ μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶναι ἄξιον διὰ σέ καὶ τὴν βασιλικὴν σου ἐξουσίαν Δι' ἐσέ λοιπὸν τὸ ἔφερα ὡς δῶρον.» Ὁ Πολυκράτης εὐχαριστήθη πολὺ μὲ τοὺς λόγους καὶ ἀπήντησε μὲ τὰ ἐξῆς : «Ἐκαμες πάρα πολὺ καλὰ καὶ σοῦ χρεωστῶ διπλὴν εὐγνωμοσύνην διὰ τοὺς λόγους καὶ διὰ τὸ δῶρον. Καλοῦμεν καὶ σέ εἰς τὸ δεῖπνον». Καὶ ὁ μὲν ἄλιεὺς μὲ ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν τιμὴν αὐτὴν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὅταν δὲ οἱ ὑπῆρέται ἤνοιξαν τὸν ἰχθύν, εὔρον εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ τὴν σφραγίδα τοῦ Πολυκράτους. Μόλις τὴν εἶδον καὶ τὴν ἐπῆραν εἰς τὰς χεῖράς των, τὴν ἔφεραν χαρούμενοι εἰς τὸν Πολυκράτη. Ὅταν ἔδιδον τὴν σφραγίδα, διηγοῦντο, μὲ ποῖον τρόπον εὔρεθη. Τότε ὁ Πολυκράτης ἐνόησεν ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν θείαν δύναμιν, γράφει εἰς πάπυρον ὄλα, ὅσα ἔπραξε καὶ πᾶν

ὅτι συνέβη. Ἄφοῦ ἔγραψε τὴν ἐπιστολήν, ἔστειλεν αὐτὴν εἰς τὴν Αἴ-
γυπτον.

43. Ὄταν ὁ Ἄμασις ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πολυκράτη, ἐνόησεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς ἄνθρωπος νὰ ἀπο-
μακρύνῃ ἓνα ἄλλον ἀπὸ ἐκεῖνο, ποῦ πρόκειται νὰ τοῦ συμβῆ καὶ ὅτι ὁ Πολυκράτης δὲν ἐμελλε νὰ ἔχῃ καλὸν τέλος, ἀφοῦ τόσον πολὺ τὸν εὐ-
νοεῖ ἡ τύχη, ὥστε νὰ εὐρίσκη ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔρριπτεν (εἰς τὴν θάλασσαν).

Ἐπεμψε λοιπὸν κήρυκα εἰς τὴν Σάμον, διὰ νὰ τοῦ εἴπῃ ὅτι δια-
λύει τὴν μεταξὺ των συμμαχίαν. Ἐπραξε δὲ τοῦτο φοβούμενος, μήπως
συμβῆ μεγάλη καὶ φοβερὴ συμφορὰ εἰς τὸν Πολυκράτη καὶ λυπηθῆ
αὐτὸς περισσότερον τότε ὡς φίλος.

ΜΕΛΤΟΜΕΝΗ

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο γίνεται λόγος περὶ τῶν δύο μεγάλων ἐκστρατειῶν τοῦ Δαρείου κατὰ τῆς Σκυθίας καὶ κατὰ τῆς Λιβύης.

Ἡ Λιβύη

41. Τοιαύτη εἶναι ἡ διαμόρφωσις καὶ τόση ἡ ἔκτασις τῆς Ἀσίας. Ἡ δὲ Λιβύη εὐρίσκεται εἰς τὴν ἄλλην χερσόνησον, διότι ἀκολουθεῖ ἀμέσως τὴν Αἴγυπτον. Πρὸς τὸ μέρος τῆς Αἰγύπτου ἡ ξηρὰ αὕτη εἶναι στενὴ, διότι ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τὴν θάλασσαν (τὴν Μεσόγειον) μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς εἶναι δέκα χιλιάδες ὄργυιαι, πὺ ἰσοδυναμοῦν πρὸς χιλίους σταδίους. Μετὰ τὸ στενὸν αὐτὸ μέρος ἡ ξηρὰ πλατύνεται καὶ καλεῖται Λιβύη.

42. Ἀπορῶ λοιπὸν μὲ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὤρισαν καὶ διήρεσαν τὴν γῆν εἰς Λιβύην, Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην, διότι ἡ διαφορὰ μεταξύ των δὲν εἶναι μικρά. Πράγματι ἡ Εὐρώπη ὡς πρὸς τὸ μῆκος μὲν ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῶν δύο ἄλλων, ὡς πρὸς τὸ πλάτος ὅμως μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἀξία νὰ παραβληθῇ πρὸς αὐτάς.

Μόνον ἡ Λιβύη πράγματι φαίνεται ὅτι περιβάλλεται ἀπὸ θάλασσαν πλὴν τοῦ τμήματος αὐτῆς, τὸ ὅποιον συνορεύει πρὸς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Νεκῶ, ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων, πρῶτος ἀπὸ ὅσους γνωρίζομεν ἡμεῖς, ἀπέδειξε τοῦτο. Αὐτός, ὅταν ἔπαυσε νὰ σκάπητῃ τὴν διώρυγα, ἡ ὁποία εἶναι μεταξύ τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Ἀραβίου κόλπου, ἔστειλε μὲ πλοῖα μερικὸς Φοίνικας μὲ τὴν διαταγὴν νὰ εἰσέλθουν διὰ τῶν Ἑρακλείων στηλῶν εἰς τὴν βόρειον θάλασσαν (δηλ. τὴν Μεσόγειον) καὶ δι' αὐτῆς νὰ φθάσουν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Φοίνικες λοιπὸν ἀνεχώρησαν

ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ἐταξίδευσον εἰς τὴν νότιον (= τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν). "Ὅταν ἤρχετο τὸ φθινόπωρον, ἀπεβιβάζοντο εἰς τὴν ξηρὰν, ἔσπειρον τὴν γῆν τῆς Λιβύης, ἐκεῖ ὅπου ἐκάστοτε συνέβαινε νὰ ταξιδεύουν καὶ περιέμενον τὸ θέρος. "Ὅταν δὲ ἐθέριζον τὸν σῆτον, ἀπέπλεον. Τοιοῦτοτρόπως ἐπέρασαν δύο ἔτη. Κατὰ δὲ τὸ τρίτον ἐπέρασαν τὰς Ἡρακλείους στήλας καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ διηγοῦντο πράγματα, τὰ ὅποια ἐγὼ μὲν δὲν πιστεύω, ἄλλος ὅμως ἴσως τὰ πιστεύει, ὅτι δηλαδὴ, ὅταν περιέπλεον τὴν Λιβύην, εἶχον τὸν ἥλιον εἰς τὰ δεξιὰ.

43. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινε γνωστὴ πρῶτον ἡ Λιβύη. Μετὰ τούτους οἱ Καρχηδόνιοι λέγουσιν ὅτι τὴν ἐγνώρισαν. Διότι ὁ Σατάσπης, ὁ υἱὸς τοῦ Τεάσπιος, Ἀχαιμενίδης, δὲν περιέπλευσε τὴν Λιβύην, ἀν καὶ ἐστάλη δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπὸν, ἀλλ' ἐπέστρεψε ὀπίσω, διότι ἐφοβήθη τὸ μῆκος τοῦ ταξιδίου καὶ τὴν ἐρημίαν, καὶ οὔτε ἔφερον εἰς πέρας τὸν ἄθλον, τὸν ὅποιον τοῦ ἐπέβαλεν ἡ μήτηρ του... (Ὁ Ξέρξης δι' ἠθικὸν παράπτωμα θὰ ἀνεσκολόπιζε τὸν Σατάσπην), ἀλλ' ἡ μήτηρ του εἶπεν εἰς τὸν βασιλέα ὅτι θὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν υἱὸν τῆς μεγαλυτέρας τιμωρίαν ἀπὸ τὴν ἰδικήν του, δηλαδὴ θὰ τὸν ἠνάγκαζενὰ περιπλεύσῃ τὴν Λιβύην, μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὸν Ἀράβιον κόλπον. "Ὅταν ὁ Ξέρξης ἐδέχθη τὴν συμφωνίαν ὑπὸ αὐτοῦς τοὺς ὅρους, ὁ Σατάσπης ἔφθασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καί, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀπὸ ἐκεῖ ἓν πλοῖον καὶ ναῦτας, ἔπλεε πρὸς τὰς Ἡρακλείους στήλας. Ἀφοῦ διέπλευσε ταύτας καὶ παρέκαμψε τὸ ἀκρωτήριον τῆς Λιβύης, τὸ ὅποιον ἔχει τὸ ὄνομα Σολόεις, ἔπλεε πρὸς μεσημβρίαν. "Ὅταν ὅμως ἐπέρασε πολλὴν θάλασσαν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας καὶ πάντοτε ὑπελείπετο τὸ περισσότερον μέρος τοῦ ταξιδίου, ἐπέστρεψεν ὀπίσω καὶ ἔπλευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἀπὸ αὐτὴν ἔφθασεν εἰς τὸν βασιλέα Ξέρξην καὶ τοῦ διηγεῖτο ὅτι εἰς τὸ πλεόν μακρυνὸν σημεῖον ἔπλεε πλησίον χώρας μὲ μικροσώμους ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐφόρουσιν ἐνδύματα ἀπὸ φύλλα φοίνικος καί, ὅπως αὐτοὶ μὲ τὸ πλοῖον ἐπλησίαζον εἰς τὴν ξηρὰν, οἱ μικρόσωμοι ἔφευγον πρὸς τὰ ὄρη καταλείποντες τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ναῦταιί του εἰσῆρχοντο χωρὶς νὰ πειράζουσιν τίποτε· μόνον τρόφιμα ἔπαιρναν ἀπὸ αὐτάς. Αἴτιον δὲ τῆς μὴ ὀλοκληρώσεως τοῦ περίπλου τῆς Λιβύης ἔλεγε ὅτι ἦτο τὸ ἐξῆς· ὅτι τὸ πλοῖον δὲν ἦτο δυνατόν πλεόν νὰ προχωρήσῃ περισσότερον, διότι εὑρισκεν εἰς τὸν πυθμένα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ξέρξης δὲν παρεδέχετο ὅτι ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν καὶ διότι δὲν ἐξεπλήρωσε βέβαια τὸν ἄθλον,

τὸν ὁποῖον τοῦ ἐπρότειναν, τὸν ἀνεσκολόπισεν ἐπιβάλλων εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχικὴν ποινήν. . .

44. Τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἀσίας ἀνεκαλύφθησαν ἀπὸ τὸν Δαρεῖον, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ μάθῃ, εἰς ποίαν θάλασσαν ἐκβάλλει ὁ Ἰνδὸς ποταμὸς, ὁ δεύτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ποταμοὺς, ποὺ τρέφει κροκοδείλους.

Στέλλει μὲ πλοῖα καὶ ἄλλους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐμπιστοσύνην ὅτι θὰ εἶπουν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸν Σκύλακα τὸν Καρυανδέα. Αὐτοὶ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν πόλιν Κασπάτυρον καὶ ἀπὸ τὴν Πακτυϊκὴν χώραν ἔπλεον τὸν ποταμὸν πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς θαλάσσης. Κατόπιν πλέοντες διὰ θαλάσσης πρὸς δυσμὰς κατὰ τὸν τριακοστὸν μῆνα φθάνουν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, ἀπὸ ὅπου ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων ἀπέστειλε τοὺς Φοίνικας, ποὺ εἶπον προηγουμένως, διὰ νὰ περιπλεύσουν τὴν Λιβύην. Μετὰ τὸν περίπλου αὐτῶν ὁ Δαρεῖος ὑπέταξε τοὺς Ἰνδοὺς καὶ ἐχρησιμοποίησε αὐτὴν τὴν θάλασσαν. Τοιοῦτοτρόπως καὶ τῆς Ἀσίας τὰ ἄλλα μέρη εὐρέθησαν ὅτι εἶναι ὅμοια μὲ τῆς Λιβύης, ἐκτὸς τῶν πρὸς ἀνατολὰς.

45. Ἡ δὲ Εὐρώπη ἀπὸ κανένα δὲν φαίνεται νὰ εἶναι γνωστή, ἂν περιβάλλεται ἀπὸ θάλασσαν οὔτε ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν οὔτε ἀπὸ τὸν βορρᾶν. Ὡς πρὸς τὸ μῆκος εἶναι γνωστὸν ὅτι εἶναι ἴση μὲ τὰς δύο ἄλλας μαζί. Δὲν δύναμαι ἐπίσης νὰ ἐρμηνεύσω, διατί, ἐνῶ ἡ γῆ εἶναι μία, ἐδόθησαν εἰς αὐτὴν τρία ὀνόματα διαφορετικά, ἀπὸ ὀνόματα γυναικῶν, οὔτε διατί ὡς ὄρια εἰς αὐτὴν ἐτέθησαν ὁ Νεῖλος, ποταμὸς τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὁ Φᾶσις, ὁ τῆς Κολχίδος. Ἄλλοι λέγουν τὸν Τάναϊν, ποταμὸν τῆς Μαιώτιδος, καὶ τὰ Κιμμέρια Στενά. Ἐπὶ πλεον δὲν δύναμαι νὰ πληροφορηθῶ τὰ ὀνόματα ἐκείνων, οἵτινες καθώρισαν αὐτὰ τὰ ὄρια καὶ ἀπὸ ποῦ ἔλαβον αὐτὰς τὰς ἐπωνυμίας. Ἡ Λιβύη μὲν λέγεται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους Ἕλληνας ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς Λιβύης, γυναικὸς ἰθαγενοῦς, ἡ δὲ Ἀσία ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς τοῦ Προμηθέως, Οἱ Λυδοὶ ὅμως διεκδικοῦν τὸ ὄνομα αὐτὸ καὶ λέγουν ὅτι ὠνομάσθη οὕτως ἡ Ἀσία ἀπὸ τὸν Ἀσίαν, υἱὸν τοῦ Κότυος, υἱοῦ τοῦ Μάνου καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν γυναῖκα τοῦ Προμηθέως Ἀσίαν. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ἀσίαν ἰσχυρίζονται ὅτι ὠνομάσθη καὶ ἡ φυλὴ τῶν Σάρδεων Ἀσιὰς. Ἡ δὲ Εὐρώπη δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς κανένα ἄνθρωπον, οὔτε ἂν περιβρέχεται ἀπὸ θάλασσαν οὔτε ἀπὸ ποῦ ἔλαβεν αὐτὸ τὸ ὄνομα οὔτε εἶναι

φανερὸν, ποῖος τὸ ἔδωκεν, ἐκτὸς ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἔλαβεν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην τῆς Τύρου.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προηγουμένως θὰ ἦτο ἄρα χωρὶς ὄνομα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αἱ ἄλλαι. Ἄλλ' ἦτο φανερόν ὅτι ἡ Τυρία αὐτὴ ἦτο ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ δὲν ἔφθασεν εἰς τὴν χώραν αὐτὴν, ἥτις ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῶρα καλεῖται Εὐρώπη, ἀλλὰ ἦλθεν ἀπὸ τὴν Φοινίκην εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἀπὸ τὴν Κρήτην εἰς τὴν Λυκίαν. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν ἀρκοῦν περὶ τούτων, διότι ἡμεῖς θὰ μεταχειριζώμεθα τὰ καθιερωμένα ὀνόματα.

ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ

Μέχρι τοῦ κεφαλαίου 27 τοῦ βιβλίου τούτου ὁ Ἡρόδοτος συν-εχίζει τὴν ἀφήγησιν τοῦ τετάρτου βιβλίου του περὶ τῶν πολέμων τῶν Περσῶν εἰς τὴν Σκυθίαν, τὴν Λιβύην, τὸν Ἑλλησποντον, τὴν Θράκην. Ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 28 κ. ε. ἀρχίζει ἡ ἐξιστόρησις τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων. Οἱ Ἕλληνες τῆς κυρίως Ἑλλάδος καλοῦνται νὰ βοηθήσων τοὺς ὁμοεθνεῖς των τῆς Ἰωνίας, οἵτινες εἶχον ὑποδουλωθῆ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Οἱ Σπαρτιῶται ὑστεροβούλως συμβουλευόντων τοὺς συμμάχους των νὰ ἐπαναφέρων τὸν Ἰππίαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Πρὸς αὐτοὺς ὁ Κορίνθιος Σωσικλῆς μεταξὺ ἄλλων λέγει καὶ τὰ ἐξῆς περὶ Λάβδας.

1. Ἡ Λάβδα

92. Οἱ Σπαρτιῶται εἶπον αὐτά. Οἱ περισσότεροι ὅμως σύμμαχοι δὲν ἐπεδοκίμαζον αὐτοὺς τοὺς λόγους. Ἐνῶ δὲ οἱ ἄλλοι ἐσιώπων, μόνου ὁ Σωσικλῆς ὁ Κορίνθιος εἶπε τὰ ἐξῆς.

1. Βέβαια ὁ οὐρανὸς θὰ ἔλθῃ κάτω ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἡ γῆ θὰ αἰω-ρῆται ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ, οἱ ἄνθρωποι θὰ ζοῦν ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ οἱ ἰχθύες ἐκεῖ, ὅπου ἦσαν προηγουμένως οἱ ἄνθρωποι, ἀφ᾽ οὗ σεῖς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, καταλύετε τὰς ἰσονομίας καὶ εἰσθε ἔτοιμοι νὰ ἐπα-ναφέρετε τὰς τυραννίδας εἰς τὰς πόλεις, ἀπὸ τὰς ὑποίας δὲν ὑπάρχει οὐδὲν καθεστῶς εἰς τὸν κόσμον ἀδικώτερον καὶ περισσότερον αἱματο-βαμμένον.

Ἐὰν πράγματι σᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι καλὸν νὰ κυβερνῶνται αἱ πόλεις ὑπὸ τυράνων, σεῖς πρῶτοι ἐγκαταστήσατε τύραννον εἰς τὴν πό-λιν σας καὶ ἔπειτα προσπαθήσατε νὰ ἐγκαταστήσετε καὶ εἰς τὰς ἄλλας

πόλεις. Τώρα ἐνῶ σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν ἔχετε δοκιμάσει τὴν τυραννίδα καὶ ἐνῶ προσέχετε μὲ ὑπερβολικὴν αὐστηρότητα νὰ μὴ παρουσιασθῆ αὐτὴ εἰς τὴν Σπάρτην, φέρεσθε ὑπόυλως πρὸς τοὺς συμμάχους. Ἐὰν ὅμως εἴχετε τὴν πείραν τῆς τυραννίδος, τὴν ὁποῖαν ἡμεῖς ἔχομεν, θὰ ἡδύνασθε νὰ μᾶς δώσετε καλυτέρας συμβουλὰς περὶ αὐτῆς ἀπὸ αὐτάς, πού μᾶς ἐδώσατε πρὸ ὀλίγου.

2. Ἡ πολιτικὴ κατάστασις λοιπὸν εἰς τὴν πόλιν τῶν Κορινθίων ἦτο ἡ ἀκόλουθος. Ἦτο ὀλιγαρχία καὶ αὐτοὶ οἱ καλούμενοι Βακχιάδαι εἶχον τὴν ἐξουσίαν. Ἔδιδον καὶ ἐλάμβανον γυναῖκας ὡς συζύγους μεταξὺ των. Εἷς ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Ἀμφίων ἐγέννησε θυγατέρα χαλὴν, ὀνομαζομένην Λάβδαν. Διότι λοιπὸν οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς Βακχιάδας ἤθελε νὰ τὴν νυμφευθῆ, ὁ Ἡετίων ὁ υἱὸς τοῦ Ἐχεκράτους, ἀπὸ τὸ δῆμον τῆς Πέτρας, Λαπίθης τὴν καταγωγὴν καὶ ἀπόγονος τοῦ Καινέως, ἔλαβεν αὐτὴν ὡς σύζυγον. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀπέκτα τέκνα οὔτε μὲ αὐτὴν οὔτε μὲ ἄλλην γυναῖκα, ἔστειλεν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, διὰ νὰ ἐρωτησῆ, ἂν θὰ ἔκαμνε παιδί. Ἐνῶ δὲ εἰσῆρχετο εἰς τὸ ἱερόν, ἡ Πυθία εὐθὺς τὸν χαιρετίζει μὲ τοὺς ἀκολούθους στίχους.

Ἡετίων, οὐδεὶς σὲ τιμᾶ, ἂν καὶ εἶσαι ἄξιος πολλῶν τιμῶν.

Ἡ Λάβδα εἶναι ἔγκυος, θὰ γεννήσῃ δὲ πέτραν στρογγύλην, ἡ ὁποία θὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς τοὺς μονάρχας καὶ θὰ ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον εἰς τὴν Κόρινθον.

Ὁ χρησμὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς τὸν Ἡετίωνα, ἐκοινολογήθη, δὲν γνωρίζω πῶς, εἰς τοὺς Βακχιάδας. Καὶ εἰς αὐτοὺς ὁ χρησμὸς περὶ τῆς Κορίνθου, ὅστις εἶχε δοθῆ προηγουμένως, ἦτο ἀνεξήγητος· ἀνεφέρετο εἰς τὸ αὐτὸ θέμα μὲ τὸν χρησμὸν τοῦ Ἡετίωνος καὶ ἔλεγε τὰ ἐξῆς. «Εἷς ἀετὸς εἶναι ἔγκυος ἐντὸς βράχων· θὰ γεννήσῃ λέοντα ἰσχυρὸν καὶ ὠμοφάγον, ὁ ὁποῖος θὰ κόψῃ πολλῶν τὰ γόνατα. Καλὰ σκεφθῆτε λοιπὸν αὐτά, σεῖς Κορινθιοὶ πού κατοικεῖτε γύρω ἀπὸ τὴν ὠραίαν Πειρήνην καὶ τὴν ἀπόκρημον ἀκρόπολιν τῆς Κορίνθου».

Αὐτὸς μὲν λοιπὸν ὁ χρησμὸς ὁ δοθεὶς προηγουμένως εἰς τοὺς Βακχιάδας ἦτο ἀκατανόητος. Τότε ὅμως, μόλις ἐπληροφορήθησαν τὸν χρησμὸν τὸν δοθέντα εἰς τὸν Ἡετίωνα, ἀμέσως ἐνόησαν καὶ τὸν προηγούμενον, πού ἦτο σύμφωνος μὲ τὸν τοῦ Ἡετίωνος. Ἄν καὶ ἐκατάλαβαν ὅμως αὐτόν, ἐσιώπων, διότι εἶχον ἀπόφασιν νὰ θανατώσουν τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὸν Ἡετίωνα. Ἀμέσως λοιπὸν, μόλις

ἐγέννησεν ἡ γυναῖκα, ἔστειλαν δέκα ἄνδρας ἰδικούς των εἰς τὸν δῆμον, ὅπου ἦτο ἡ κατοικία τοῦ Ἡετίωνος, διὰ νὰ φονεύσουν τὸ παιδί. Ὅταν ἔφθασαν αὐτοὶ εἰς τὴν Πέτραν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἡετίωνος, ἐζήτησαν τὸ παιδί. Ἡ Λάβδα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεως ἐκεῖνων καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἐζήτησαν τὸ παιδί ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν πατέρα, τὸ ἔφερε καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς ἕνα ἀπὸ αὐτοῦς. Εἶχον δὲ οὗτοι συμφωνήσει καθ' ὁδόν, ὅποιοι πρῶτος πάρῃ εἰς τὰ χέρια του τὸ παιδί, νὰ τὸ ρίψῃ μὲ δύναμιν κάτω. Ὅταν λοιπὸν ἡ Λάβδα τὸ ἔφερε καὶ τὸ ἔδωκε, κατὰ θεῖαν τύχην τὸ παιδί ἐμειδίασεν εἰς ἐκεῖνον, ποῦ τὸ ἔλαβεν. Οὗτος ἀντελήφθη τοῦτο καὶ ὁ οἶκτος τὸν ἠμπόδισε νὰ τὸ θανατώσῃ. Ἐλυτήθη λοιπὸν αὐτὸ καὶ τὸ παραδίδει εἰς τὸν δεύτερον, αὐτὸς εἰς τὸν τρίτον καὶ τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον παραδιδόμενον ἐπέρασε καὶ ἀπὸ τοὺς δέκα, χωρὶς νὰ ἔχῃ οὐδεὶς τὴν διάθεσιν νὰ τὸ θανατώσῃ.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπέδωσαν εἰς τὴν μητέρα τὸ παιδίον καὶ ἐζήλθον, ἐστάθησαν ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν καὶ ἐπέπληττον ὁ εἰς τὸν ἄλλον, κατηγοροῦντες προπάντων τὸν πρῶτον, ποῦ τὸ ἔλαβε, διότι δὲν ἔπραξε σύμφωνα μὲ τὰς ἀποφάσεις των.

Τέλος, ἀφοῦ ἐπέρασαν ὀλίγη ὥρα, ἀπεφάσισαν νὰ εἰσέλθουν ἐκ νέου καὶ νὰ λάβουν μέρος πάντες εἰς τὸν φόνον.

4. Ἦτο ὅμως πεπρωμένον νὰ ἀναβλαστήσουν ἀπὸ τὸν ἀπόγονον τοῦ Ἡετίωνος συμφοραὶ διὰ τὴν Κόρινθον. Ἡ Λάβδα πράγματι εἶχε σταθῆ πλησίον τῆς ἰδίας θύρας καὶ παρηκολούθησεν ὅλην αὐτὴν τὴν συζήτησιν καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθη, μήπως μετανοήσουν καί, ἀφοῦ διὰ δευτέραν φορὰν πάρουν τὸ παιδί, τὸ φονεύσουν, τὸ φέρει καὶ τὸ κρύπτει πάρα πολὺ καλὰ εἰς μέρος, ποῦ τῆς ἐφάνη ὅτι ἦτο ἀπίθανον νὰ ὑποψιασθοῦν, μέσα εἰς κυψέλην, διότι ἐγνώριζε καλὰ ὅτι, ἐὰν ἐπιστρέψουν καὶ ἔλθουν πρὸς ἀναζήτησίν του, ἐπρόκειτο νὰ ἐρευνήσουν τὰ πάντα. Αὐτὸ ποῦ καὶ ἀκριβῶς ἔγινεν. Ἄφοῦ λοιπὸν εἰσῆλθον καὶ τὸ ἀνεζήτησαν καὶ αὐτὸ ἦτο ἄφαντον, ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν καὶ νὰ εἶπουν εἰς αὐτοῦς, ποῦ τοὺς ἔστειλαν, ὅτι δῆθεν ἐξετέλεσαν αὐτὰ ποῦ ἐκεῖνοι διέταξαν. Αὐτοὶ μὲν λοιπὸν ἐπέστρεψαν καὶ ἔλεγον αὐτά.

5. Ἀκολούθως τὸ παιδίον ἐμεγάλωνε πρὸς χαρὰν τοῦ Ἡετίωνος, καὶ ἐπειδὴ διέφυγεν αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ἀπὸ τὴν κυψέλην τοῦ ἐδόθη τὸ ὄνομα Κύψελος. Ὅταν ἔγινεν ὁ Κύψελος ἀνὴρ καὶ ἐζήτησε τὴν συμ-

βουλήν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς εὐνοϊκὸς χρησμός, εἰς τὸν ὅποιον στηριζόμενος ἐπετέθη κατὰ τῆς Κόρινθου καὶ κατέλαβεν αὐτήν. Ὁ χρησμός ἦτο ὁ ἐξῆς.

«Εὐτυχὴς ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὁ ὅποιος εἰσέρχεται εἰς τὴν κατοικίαν μου, ὁ Κύψελος ὁ υἱὸς τοῦ Ἡετίωνος, βασιλεὺς τῆς ἐνδύξου Κόρινθου, αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του, ἀλλ' ὄχι πλέον βέβαια καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του».

Αὐτὸς λοιπὸν ἦτο ὁ χρησμός. Ὅταν δὲ ἐγίνε τυράννος ὁ Κύψελος, ἔδειξε τὴν ἐξῆς περίπου διαγωγὴν ἀνδρός. Πολλοὺς μὲν Κορινθίους κατεδίωξε, πολλοὺς δὲ ἀπεστέρησε τῆς περιουσίας των καὶ πάρα πολλοὺς τῆς ζωῆς των. Ἀφοῦ ἐβασίλευσεν ἐπὶ τριάκοντα ἔτη καὶ ἐπέρασε μέχρι τέλους τὸν βίον του εὐτυχῆς, τὸν διαδέχεται εἰς τὴν τυραννίαν ὁ υἱὸς του Περιάνδρος. Ὁ Περιάνδρος οὗτος λοιπὸν κατ' ἀρχὰς ἦτο ἠπιώτερος τοῦ πατρός. Ἀφ' οὗτου ὅμως διὰ πρέσβων ἐσχετίσθη μὲ τὸν Θρασύβουλον τὸν τυράννον τῆς Μιλήτου, ἐγίνεν ἀκόμη περισσότερον αἰμοβόρος ἀπὸ τὸν Κύψελον. Διότι ἐπεμψε πρὸς τὸν Θρασύβουλον κήρυκα καὶ ἐζήτηι νὰ μάθῃ, ποῖον πολιτικὸν καθεστῶς νὰ ἐγκαταστήσῃ, διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλέστατος καὶ νὰ διοικῆ τὴν πόλιν πάρα πολὺ καλά. Ὁ Θρασύβουλος ἔφερε τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Περιάνδρου ἐξω ἀπὸ τὴν πόλιν, εἰσῆλθεν εἰς ἐσπαρμένον ἀγρὸν καί, ἐνῶ διέσχίζε τὸν σῖτον, ἠρώτα πάλιν καὶ ἀνέκρινε τὸν κήρυκα περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀφίξεώς του ἀπὸ τὴν Κόρινθον. Συγχρόνως ἔκοπτε καὶ ἔρριπτε κατὰ γῆς πάντα στάχυν, τὸν ὅποιον ἐβλεπε νὰ ὑπερέχῃ τῶν ἄλλων, μέχρις οὗτου μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κατέστρεψε τὰ ὠραιότερα καὶ ὑψηλότερα στάχυα τοῦ σίτου. Ἀφοῦ διέσχισε τὸν ἐσπαρμένον τόπον, ἐπεμψεν ὀπίσω τὸν κήρυκα χωρὶς νὰ δώσῃ οὐδεμίαν συμβουλήν εἰς αὐτόν. Ὅταν ὁ κῆρυξ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κόρινθον, ὁ Περιάνδρος ἦτο πρόθυμος νὰ πληροφορηθῆ τὴν συμβουλήν. Ἄλλ' ὁ κῆρυξ ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ Θρασύβουλος δὲν τοῦ ἔδωκεν οὐδεμίαν συμβουλήν καὶ ὅτι παραξενεύεται διὰ τὸν Περιάνδρον, πῶς τὸν ἔστειλεν εἰς τοιοῦτον ἄνθρωπον, παράφρονα καὶ καταστροφέα τῆς περιουσίας του καὶ ἀφηγεῖτο, ὅσα εἶχεν ἴδει νὰ κάμνῃ ὁ Θρασύβουλος.

6. Ὁ Περιάνδρος ὅμως συνέλαβε τὴν σημασίαν τῆς πράξεως τοῦ Θρασυβούλου καὶ ἀπεφάσισε νὰ φονεύσῃ τοὺς ὑπερέχοντας μεταξὺ τῶν πολιτῶν, ὅπως τὸν συνεβούλευεν ὁ Θρασύβουλος. Ἐδειξε τότε ὄλην του τὴν κακίαν πρὸς τοὺς πολίτας. Διότι ὅσους ὁ Κύψελος ἄφησε μὲ τὰς

ἐκτελέσεις καὶ τὰς ἐξορίας, αὐτοὺς ἀπετελείωσεν ὁ Περίανδρος...

Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἡ τυραννὶς σας, ὦ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ κατορθώματα αὐτῆς. Ἡμᾶς ὅμως τοὺς Κορινθίους κατέλαβε μεγάλη ἐκπληξὶς ἀμέσως, μόλις σᾶς εἶδομεν νὰ στέλλετε νὰ καλέσετε τὸν Ἴππιαν. Τώρα ἀκόμη περισσότερο ἐκπλησσομένη μ' αὐτοὺς σας τοὺς λόγους. Σᾶς ἐξορκίζομεν εἰς τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων, μὴ ἐγκαταστήσετε τυραννίδας εἰς τὰς πόλεις. Λοιπὸν δὲν θὰ παρατηθῆτε τῆς ιδέας αὐτῆς, ἀλλὰ θὰ προσπαθῆτε παρὰ πᾶσαν δικαιοσύνην νὰ ἐπαναφέρετε τὸν Ἴππιαν ; Γνωρίζετε ὅτι οἱ Κορινθιοὶ δὲν συμφωνοῦν μὲ σᾶς».

93. Ὁ Σωσικλῆς μὲν, ὅστις ἦλθε πρέσβυς ἀπὸ τὴν Κόρινθον, εἶπεν αὐτά. Ὁ δὲ Ἴππίας ἀπήντησεν ἐπικαλούμενος τοὺς ἴδιους μὲ αὐτὸν θεοὺς, ὅτι οἱ Κορινθιοὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλους θὰ ἐπιθυμήσουν πάρα πολὺ τοὺς Πεισιστρατίδας, ὅταν θὰ ἔλθουν αἱ ἡμέραι, πού τοὺς ἔχει ὀρίσει ἡ μοῖρα, νὰ ἀδικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀπήντησε δὲ ὁ Ἴππίας μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, διότι ἐγνώριζε περισσότερο παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου καὶ μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν τοὺς χρησμούς. Οἱ λοιποὶ ἐξ ἄλλου σύμμαχοι ἕως τότε μὲν ἐσιώπων. Ὅταν ὅμως ἤκουσαν τὸν Σωσικλέα νὰ ἐκφράξῃ τὴν γνώμην του ἐλευθέρως, τότε πάντες ἐξεφώνησαν ὅτι προτιμοῦν τὴν γνώμην τοῦ Κορινθίου καὶ ἐξώρκιζον τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ μὴ ἐπιχειρήσουν οὐδεμίαν μεταβολὴν ἀναστατώνουσαν Ἑλληνικὴν πόλιν.

ΕΡΑΤΩ

Μηδικά

Μετά την περί της Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως ἀφήγησίν του ὁ Ἡρόδοτος, ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 43 κ. ἔ., εἰσέρχεται εἰς τὸ κύριον θέμα τῶν ιστοριῶν του, τὸ ὁποῖον ἔχει προαναγγεῖλει ἐν τῷ προοιμίῳ. Εἶναι δὲ τοῦτο οἱ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Περσῶν πόλεμοι, τὰ «μηδικὰ» ἢ «οἱ Περσικοὶ πόλεμοι», διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ὁποίων ἀσχολεῖται εἰς τὰ τρία τελευταῖα βιβλία.

Τοὺς πολέμους τούτους προεκάλεσεν ἡ κατακτητικὴ διάθεσις τῶν Περσῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη ἐξαπλωθῆ εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Σκυθίαν. Ὑπελείπετο ἡ Εὐρώπη. Ἡ σειρὰ αὐτῆς εἶχεν ἔλθει καὶ μάλιστα τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Οἱ Πέρσαι προφασίζονται ὅτι ὑποχρεοῦνται νὰ τιμωρήσουν τοὺς Ἐρετριεῖς καὶ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἐβοήθησαν τοὺς ὁμοεθνεῖς των Ἴωνας, οἵτινες εἶχον ἐπαναστατήσῃ διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη (490 π. Χ.)

102. Ἀφοῦ ὑπέταξαν τὴν Ἐρέτριαν καὶ παρέμειναν ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας, ἐπλεον πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ πολεμικὸν μένος καὶ ἤλπίζον ὅτι θὰ κάμουν καὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ αὐτά, πού ἔκαμαν καὶ εἰς τοὺς Ἐρετριεῖς. Διότι δὲ ὁ Μαραθῶν ἦτο μέρος τῆς Ἀττικῆς καταλληλότετον διὰ ἰππικὸν καὶ ἔκειτο πλησιέστατα τῆς Ἐρετρίας, ὠδήγησεν αὐτοὺς ἐκεῖ ὁ Ἴππίας, ὁ υἱὸς τοῦ Πεισιστράτου.

103. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξ ἄλλου μόλις ἐπληροφορήθησαν ταῦτα, ἔτρεξαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Μαραθῶνα (πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ πατρίου ἐδάφους). Ὡδήγουν αὐτοὺς δέκα στρατηγοί, ἐκ τῶν ὁποίων δέκατος ἦτο ὁ Μιλτιάδης, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ Κίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Στησαγόρου, συνέβη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν Πεισίστρατον, υἱὸν τοῦ Ἴπποκράτους. . .

104. Οὗτος λοιπὸν ὁ Μιλτιάδης ἦλθεν ἀπὸ τὴν Χερσόνησον καὶ ἦτο τότε στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ἀφοῦ διέφυγεν δις τὸν θάνατον. . .

105. Καὶ πρῶτον μὲν, ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἦσαν ἀκόμῃ εἰς τὴν πόλιν, πέμπουν εἰς τὴν Σπάρτην ὡς κήρυκα τὸν Φειδιππίδην, Ἀθηναῖον τὴν καταγωγὴν, ταχυδρόμον τὸ ἐπάγγελμα. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Φειδιππίδης διηγεῖτο καὶ ἀνέφερεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐνεφανίσθη ὁ Πάν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Παρθενίου ὄρους ὑπεράνω τῆς Τεγέας. Τὸν ἐφώναζεν ὁ Πάν μὲ τὸ ὄνομά του δυνατὰ «Φειδιππίδην» καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς Ἀθηναίους, διατὶ δὲν φροντίζουσι ποσῶς δι' αὐτόν, ἐνῶ αὐτὸς ἔχει καλὰς δι' αὐτοὺς διαθέσεις καὶ εἰς πολλὰς ἤδη περιστάσεις τοὺς ἐφάνη χρήσιμος καὶ ἀκόμῃ θὰ τοὺς φανῇ. Καὶ αὐτὰ μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστευσαν ὅτι εἶναι ἀληθῆ καὶ, ὅταν ἀποκατεστάθησαν τὰ πράγματα δι' αὐτούς, ἔκτισαν κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν ναὸν τοῦ Πανὸς καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν ἐξιλεώσουσι μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ μήνυμα μὲ θυσίας κατ' ἔτος καὶ μὲ λαμπαδηδρομίας.

106. Ὁ Φειδιππίδης δὲ τότε, ὁ ὁποῖος ἐστάλη ὑπὸ τῶν στρατηγῶν (καὶ ἀκριβῶς ἰσχυρίσθη ὅτι τοῦ ἐφανερώθη ὁ Πάν), ἐφθάσεν ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἐκ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σπάρτην. Ὅταν ἐπαρουσιάσθη εἰς τοὺς ἄρχοντας ἔλεγεν· «Ὡ Λακεδαιμόνιοι, οἱ Ἀθηναῖοι σᾶς παρακαλοῦν νὰ τοὺς βοηθήσετε καὶ νὰ μὴ ἀφήσετε νὰ ὑποδουλωθῇ ὑπὸ βαρβάρων ἀνθρώπων πόλις ἀρχαιοτάτη τῶν Ἑλλήνων. Καὶ μάλιστα τώρα ἡ Ἐρέτρια ἔχει ὑποδουλωθῇ καὶ ἡ Ἑλλάς ἔχει γίνεαι ἀσθενεστέρα κατὰ μίαν ἀξιόλογον πόλιν». Αὐτὸς λοιπὸν ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς ὅσα εἶχεν ἐντολήν. Ἐκεῖνοι ἦσαν μὲν πρόθυμοι νὰ βοηθήσουσι τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ τοὺς ἦτο ἀδύνατον ἀμέσως νὰ πράξωσι τοῦτο, διότι δὲν εἶχον τὴν διάθεσιν νὰ παραβοῦν τὸν νόμον. Ἦτο πράγματι ἡ ἐνάτη ἡμέρα τοῦ μηνὸς καὶ τὴν ἐνάτην εἶπον ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐκστρατεύσουσι, ἀφοῦ δὲν ἦτο πανσέληνος.

107. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἀνέμενον τὴν πανσέληνον. Ὁ δὲ Ἴππίας ὠδήγησε τοὺς βαρβάρους εἰς τὸν Μαραθῶνα... Καὶ ἐνῶ οὗτος ἐπεστάτει εἰς ταῦτα (= τὴν παράταξιν τῶν βαρβάρων) συνέβη νὰ πταρνησθῆ καὶ νὰ βῆξῃ δυνατώτερα ἀπὸ ὅσον ἐσυνήθιζεν. Ἐπειδὴ ἦτο γέρον, οἱ περισσότεροι ὀδόντες του ἐκινουῦντο. Μὲ τὴν βίαν, ποὺ ἔβηξε λοιπόν, ἕνα δόντι ἐτινάχθη ἔξω. Ἐπειδὴ δ' ἐπεσεν αὐτὸ εἰς τὴν ἄμμον, κατέβαλε μεγάλην φροντίδα ἐπὶ πολλὴν ὥραν, διὰ νὰ τὸ εὔρη. Ἀφοῦ τὸ δόντι πρὸς λύπην του δὲν ἐφαίνετο, ἀνεστέναζε καὶ εἶπε πρὸς τοὺς παρισταμένους. «Ἡ γῆ αὐτὴ ἐδῶ δὲν εἶναι ἰδική μας καὶ δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ τὴν ὑποτάξωμεν. Ὅσον μέρος σχεδὸν μοῦ ἀνῆκε, τὸ δόντι μου τὸ κατέχει».

108. Πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἦσαν παρατεταγμένοι εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἡρακλέους, ἦλθον μὲ ὄλας τῶν τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις οἱ Πλαταιεῖς, καθόσον οὗτοι εἶχον τεθῆ μόνοι τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι καὶ εἶχον ἤδη ἀναλάβει πολλοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ αὐτῶν. Εἶχον δὲ προσχωρήσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἐπειδὴ ἐπέιζοντο ὑπὸ τῶν Θηβαίων οἱ Πλαταιεῖς, κατ' ἀρχὰς προσεφέρθησαν εἰς τὸν Κλεομένη, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀναξανδρίδου, καὶ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ ὅποιοι ἔτυχε νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ περίχωρα. Αὐτοὶ ὅμως δὲν τοὺς ἐδέχθησαν καὶ τοὺς εἶπαν τὰ ἑξῆς. «Ἡμεῖς κατοικοῦμεν μακρὰν καὶ ἡ βοήθειά μας πιθανὸν νὰ μὴ σᾶς ὠφελήσῃ, διότι εἶναι δυνατὸν νὰ κινδυνεύσετε πολλὰκις νὰ ὑποδουλωθῆτε, πρὶν τὸ μάθωμεν ἡμεῖς. Σᾶς συμβουλεύομεν λοιπὸν νὰ προσχωρήσετε εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι καὶ γείτονές σας εἶναι καὶ ἱκανοὶ νὰ σᾶς βοηθήσουν. «Οἱ Λακεδαιμόνιοι συνεβούλευον αὐτὰ ὄχι τόσο ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τοὺς Πλαταιεῖς, ὅσον διότι ἤθελον νὰ καταπονοῦν τοὺς Ἀθηναίους μὲ τὸ νὰ ἔρχωνται εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι λοιπὸν ἔδωσαν αὐτὴν τὴν συμβουλὴν εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. Αὐτοὶ δὲν ἔδειξαν δυσπιστίαν, ἀλλ', ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐτέλουν θυσίας πρὸς τιμὴν τῶν δώδεκα θεῶν, ἐκάθισαν ὡς ἰκέται εἰς τὸν βωμὸν καὶ προσέφεραν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους...

Παρέδωκαν λοιπὸν οἱ Πλαταιεῖς τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον ἀνέφερα, καὶ τότε ἦλθον εἰς τὸν Μαραθῶνα, διὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν.

109. Αἱ γυνῶμαι τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν ἐδιχάσθησαν. Οἱ

μὲν δὲν ἤθελον νὰ πολεμήσουν λέγοντες ὅτι εἶναι ὀλίγοι, διὰ νὰ συμπλακοῦν μὲ τὸν στρατὸν τῶν Μήδων, οἱ δὲ ἄλλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Μιλτιάδης, προέτρεπον νὰ γίνῃ μάχη. Ἦσαν λοιπὸν διηρημένοι καὶ ἕνεκα τούτου μάλιστα ἐνίκα ἢ χειροτέρα πῶν γνωμῶν· ἀλλ' ὑπῆρχεν ἐνδέκατος ψηφοφόρος, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐξελέγη διὰ κλήρου πολέμαρχος τῶν Ἀθηναίων. Διότι τὸν παλαιὸν καιρὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἔδιδον δικαίωμα ψήφου εἰς τὸν πολέμαρχον ἴσον πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ στρατηγοῦ. Τότε πολέμαρχος ἦτο ὁ Καλλιμαχος ὁ Ἀφιδναῖος. Πρὸς αὐτὸν ἦλθεν ὁ Μιλτιάδης καὶ εἶπε τὰ ἐξῆς. «Ἀπὸ σὲ τώρα ἐξαρτᾶται, ὦ Καλλιμαχε, ἢ νὰ ὑποδουλώσῃς τὰς Ἀθήνας ἢ νὰ καταστήσῃς αὐτὰς ἐλευθέρας καὶ νὰ ἀφήσῃς αἰωνίαν ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματός σου, ἐφόσον θὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, ὅποιαν δὲν ἄφησαν οὐδὲ ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων. Διότι ἀπὸ τότε ποῦ ὑπάρχουν οἱ Ἀθηναῖοι, μόνον τώρα ἔχουν περιέλθει εἰς μέγιστον κίνδυνον· καὶ ἐὰν μὲν ὑποκύβουν εἰς τοὺς Μήδους, εἶναι ἀποφασισμένον, τί θὰ πάθουν παραδιδόμενοι εἰς τὸν Ἴππιαν· ἂν ὅμως ἡ πόλις αὐτὴ νικήσῃ, ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ γίνῃ πρώτη τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτὰ καὶ πῶς ἀπὸ σὲ ἀκριβῶς ἐξαρτᾶται νὰ ἔχῃς τὴν κυρίαρχον ἀπόφασιν κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν, ἔρχομαι τώρα νὰ σοῦ ἀναπτύξω.

Αἱ γνώμαι ἡμῶν τῶν δέκα στρατηγῶν ἔχουν διχασθῆ, οἱ μὲν θέλουν νὰ πολεμήσωμεν, οἱ δὲ νὰ μὴ πολεμήσωμεν. Ἐὰν μὲν δὲν πολεμήσωμεν, φοβοῦμαι, μήπως πέσῃ καμμιά μεγάλη διχόνοια εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ κλονίση τὰ φρονήματα αὐτῶν, ὥστε νὰ γίνουν φίλοι τῶν Μήδων. Ἐὰν ὅμως συγκρουσθῶμεν μετὰ τῶν βαρβάρων, πρὶν ἢ διαφθαρῆ ἢ συνείδησις μερικῶν Ἀθηναίων, δυνάμεθα νὰ νικήσωμεν εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι οἱ θεοὶ θὰ εἶναι οὐδέτεροι. Πάντα ταῦτα λοιπὸν τώρα εἰς σὲ στηρίζονται καὶ ἀπὸ σὲ ἐξαρτῶνται. Διότι, ἂν ταχθῆς μὲ τὴν γνώμην μου, θὰ ἔχῃς πατρίδα ἐλευθέραν καὶ πόλιν τὴν πρώτην μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἄν ὅμως προτιμήσῃς τὴν γνώμην ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι μὲ πάντα τρόπον προσπαθοῦν νὰ ἀποτρέψουν τὴν σύγκρουσιν μὲ τοὺς ἐχθρούς, θὰ ἔχῃς τὰ ἐναντία ἀγαθὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀνέφερα».

110. Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Μιλτιάδης παίρνει μὲ τὸ μέρος τοῦ τὸν Καλλιμαχον. Ἀφοῦ προσετέθη καὶ ἡ γνώμη τοῦ πολέμαρχου, ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἡ μάχη.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ οἱ στρατηγοί, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὑπὲρ τῆς μάχης, ὅπως ἤρχετο ἡ σειρά ἐκάστου νὰ ἔχη ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν ἀρχηγίαν, προσέφερον αὐτὴν εἰς τὸν Μιλτιάδην. Οὗτος, ἂν καὶ ἐδέχετο αὐτὴν, δὲν ἔδιδεν ἀκόμη τὴν μάχην, μέχρις ὅτου ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς ἰδικῆς του ἀρχηγίας.

111. "Ὅταν ὁμως περιῆλθεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία, τότε πλέον παρετάσσοντο οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς μάχην ὡς ἐξῆς. Τοῦ μὲν δεξιοῦ κέρατος ἡγεῖτο ὁ πολέμαρχος Καλλιμαχος. Διότι ὁ νόμος τότε αὐτὸ διέτασεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ πολέμαρχος νὰ ἔχη τὸ δεξιὸν κέρας. Μετὰ τοῦτον παρετάσσοντο αἱ φυλαὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν τῶν σειρὰν καὶ ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης. Τελευταῖοι δὲ παρετάσσοντο, κατέχοντες τὸ ἀριστερὸν κέρας, οἱ Πλαταιεῖς.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν μάχην καὶ ἔπειτα, ὁσάκις οἱ Ἀθηναῖοι κάμνουν θυσίας κατὰ τὰς πανηγύρεις, αἱ ὅποιαι τελοῦνται κατὰ πενταετίαν, ὁ Ἀθηναῖος κῆρυξ εὐχόμενος λέγει νὰ παρέχουν οἱ θεοὶ τὰ ἀγαθὰ συγχρόνως εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. "Ὅταν δὲ παρετάσσοντο οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Μαραθῶνα, συνέβη τὸ ἐξῆς περιεργον. Ἐπειδὴ τὸ μῆκος τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως ἐπεβάλλετο νὰ εἶναι ἴσον πρὸς τὸ μῆκος τῆς παρατάξεως τῶν Μήδων, τὸ μὲν μέσον αὐτοῦ ἐσχηματίσθη εἰς μικρὸν βάθος ἀνδρῶν καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἦτο ἀσθενεστάτη ἡ Ἑλληνικὴ παράταξις, ἐνῶ τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς ἦσαν ἰσχυρότατα ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν.

112. "Ὅταν εἶχε τελειώσει δι' αὐτοὺς ἡ πρὸς μάχην παράταξις καὶ αἱ θυσίαι ἀπέβησαν εὐνοϊκαί, τότε, μόλις ἐδόθη τὸ σύνθημα τῆς ἐπιθέσεως, οἱ Ἀθηναῖοι τρέχοντες ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν βαρβάρων. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο στρατῶν διάστημα δὲν ἦτο ὀλιγώτερον τῶν ὀκτῶ σταδίων. Οἱ Πέρσαι ἐξ ἄλλου βλέποντες τοὺς ἀντιπάλους νὰ ἐπέρχωνται τροχάδην παρεσκευάζοντο, διὰ νὰ δεχθῶν τὴν ἐπίθεσιν. Καὶ ἐνόμιζον ὅτι παραφροσύνη κατέλαβε τοὺς Ἀθηναίους καὶ μάλιστα πάρα πολὺ ὀλεθρία, ὅπως ἔβλεπον αὐτοὺς νὰ εἶναι ὀλίγοι καὶ ὁμως νὰ ἐπιτίθενται ὀρμητικώτατα, χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε ἰππικὸν οὔτε τοξότας. Καὶ αὐτὰ μὲν λοιπὸν ἦσαν τὰ συμπεράσματα τῶν βαρβάρων. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμως, ὅταν συντεταγμένοι ἤλθον εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν βαρβάρων, ἐμάχοντο μετὰ γενναιότητος ἀξίας νὰ ἐγκωμιασθῇ. Διότι πρῶτοι ἐξ ὄλων τῶν ὄσων ἡμεῖς γνωρίζομεν Ἑλλήνων ἐπετέθησαν με ὀρμὴν κατὰ τῶν πο-

λεμίων, πρῶτοι ἐπίσης ἀντίκρυσαν ἀτάραχοι τὴν Μηδικὴν ἐνδυμασίαν καὶ τοὺς ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἐφόρουν αὐτήν. Ἐνῶ μέχρι τότε ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα τῶν Μήδων ἐφοβοῦντο οἱ Ἕλληνες νὰ ἀκούσουν.

113. Ἡ μάχη αὐτὴ τοῦ Μαραθῶνος διήρκεσε πολὺ. Καὶ εἰς μὲν τὸ μέσον τῆς παρατάξεως, ὅπου εἶχον παραταχθῆ οἱ ἴδιοι οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Σάκαι, ἐνίκων οἱ βάρβαροι καί, ὅπως ἦσαν νικηταὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀφοῦ ἔκαμαν ρῆγμα, κατεδίωκον τοὺς Ἕλληνας πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Εἰς τὰ δύο ὅμως ἄκρα τῆς παρατάξεως ἐνίκων οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πλαταιεῖς. Νικῶντες, τοὺς μὲν τραπέντας εἰς φυγὴν βαρβάρους ἀφινον νὰ φεύγουν, αὐτοὶ δέ, ἀφοῦ συνήνωσαν τὰ δύο κέρατα, ἐμάχοντο κατ' ἐκείνων τῶν βαρβάρων, οἱ ὅποιοι εἶχον κάμει τὸ ρῆγμα εἰς τὸ μέσον τῆς γραμμῆς αὐτῶν καὶ ἐνίκων οἱ Ἀθηναῖοι. Τοὺς Πέρσας, ποὺ ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, ἀκολουθοῦντες ἐφόνευον μέχρις ὅτου ἔφθασαν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅτε ἐξήτουν πῦρ καὶ ἐπετίθεντο κατὰ τῶν πλοίων.

114. Εἰς αὐτὴν τὴν μάχην ἐφονεύθη ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ πολέμαρχος Καλλιμαχος δεῖξας μεγάλην ἀνδρείαν. Ἀπὸ τοὺς στρατηγούς ἀπέθανεν ὁ Στησίλαος ὁ υἱὸς τοῦ Θρασύλου. Ὁ Κυνέγειρος ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος ἀφ' ἑτέρου, καθ' ἣν στιγμὴν προσεπάθει νὰ πιάσῃ ἓν πλοῖον ἀπὸ τὴν πρύμναν, ἐφονεύθη, ἀφοῦ τοῦ ἀπεκόπη ἡ χεὶρ διὰ πελέκειως. Ἔπεσαν ἐπίσης καὶ ἄλλοι Ἀθηναῖοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοί.

115. Ἐπτὰ μὲν λοιπὸν πλοῖα ἐκυρίευσαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἀθηναῖοι. Οἱ δὲ βάρβαροι μὲ τὰ ὑπόλοιπα πλοῖα ἀπέπλευσαν καὶ ἀφοῦ ἐπῆραν ἀπὸ τὴν νῆσον, εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς εἶχον ἀφήσει, τοὺς ἐκ τῆς Ἐρετριάς αἰχμαλώτους, περιέπλεον τὸ Σούνιον θέλοντες νὰ πρὸλάβουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ νὰ φθάσουν εἰς τὰς Ἀθήνας πρῶτοι.

116. Καὶ οὗτοι μὲν περιέπλεον τὸ Σούνιον. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, μὲ ὄσπην δυνατὴν ταχύτητα εἶχον εἰς τοὺς πόδας, ἔσπευδον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως καὶ ἔφθασαν, προτοῦ νὰ ἔλθουν οἱ βάρβαροι. Ἀναχωρήσαντες ἐκ τοῦ ἐν Μαραθῶνι τεμένους τοῦ Ἡρακλέους ἔφθασαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς ἄλλο τέμενος τοῦ Ἡρακλέους, εἰς ἐκεῖνο ποὺ εὑρίσκεται εἰς τὸ Κυνόσαργες. Οἱ βάρβαροι μὲ τὰ πλοῖα ἐπλευσαν εἰς τὰ ἀνοικτὰ τοῦ Φαλήρου (διότι αὐτὸ ἦτο τότε τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηναίων) καὶ, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἐκράτησαν ἐπ' ὀλίγον τὰ πλοῖα ἠγκυροβολημένα, ἀπέπλευσαν ὀπίσω εἰς τὴν Ἀσίαν.

117. Εἰς τὴν μάχην ταύτην τοῦ Μαραθῶνος ἀπέθανον ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἕξ χιλιάδες τετρακόσιοι, ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἑκατὸν ἐνεήκοντα δύο. Τόσοι μὲν ἔπεσον καὶ ἀπὸ τοὺς δύο . . .

120. Ἦλθον δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν πανσέληνον δύο χιλιάδες Λακεδαιμόνιοι καὶ εἶχον τόσῃν σπουδῇν νὰ προφθάσουν, ὥστε ἦσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των ἐκ τῆς Σπάρτης. Ἐπειδὴ ἔφθασαν μετὰ τὴν μάχην, ἐπεθύμουν νὰ ἴδουν τοῦλάχιστον τοὺς Μήδους. Μετέβησαν λοιπὸν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τοὺς εἶδον. Μετὰ ταῦτα ἐπαινοῦντες τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὰ κατορθώματά των ἐπέστρεψαν εἰς Σπάρτην.

ΠΟΛΥΜΝΙΑ

Περίληψις

τῶν πρὸ τῆς Μάχης τῶν Θερμοπυλῶν

Δέκα ἔτη ἀκριβῶς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος (490 π. Χ.) κατόπιν μακροῦς προπαρασκευῆς, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου Α' (520 - 485) π. Χ., ἐξηκολούθησε δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του Ξέρξου (485 - 465 π. Χ.), οἱ Πέρσαι ἐπεχείρησαν τὴν τρίτην ἐκστρατείαν αὐτῶν πρὸς καθυπόταξιν τῆς Ἑλλάδος. Μέγας στρατὸς 1.800.000 περίπου ἀνδρῶν, τοῦ ὁποίου ἠγγεῖται αὐτοπροσώπως ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ἐξεκίνησε τὴν ἀνοιξιν τοῦ 480 π. Χ. ἀπὸ τὰς Σάρδεϊς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, τὸν ὁποῖον ἔξευξαν, καὶ διὰ μέσου τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, αἱ ὁποῖαι ὑπέκλυαν ἄνευ ἀντιστάσεως, βαδίζει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Παραλλήλως καὶ μέγας πολεμικὸς στόλος τῶν Περσῶν ἐκ 1200 πλοίων πλέει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνώπιον τοῦ ἐπερχομένου κινδύνου οἱ Ἕλληνες - τὸ πλεῖστον ἐξ αὐτῶν, διότι ὑπάρχον καὶ σπουδαῖα ἐξαιρέσεις, ὡς π. χ. οἱ Ἀργεῖοι, οἱ Θηβαῖοι καὶ ἄλλοι - συσπειροῦνται, διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, εἰς ἐνιαῖον συνασπισμόν, τὸ δὲ συνέδριον αὐτῶν ἐν τῷ Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Σπαρτιατῶν, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι χάριν τοῦ γενικοῦ ἔθνικοῦ συμφέροντος παραχωροῦν προθύμως τὰ πρωτεῖα, ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν στρατεύματος κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ Τέμπη τῆς Θεσσαλίας, ἀκολούθως δὲ εἰς τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν διὰ τὴν ἀναχακίση τοὺς ἐχθρούς. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας,

ἐπὶ κεφαλῆς 300 Σπαρτιατῶν καὶ 7.000 ἄλλων Ἑλλήνων, ἔρχεται ἐκεῖ, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κάθοδον τῶν βαρβάρων. Συγχρόνως καὶ ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων ἐκ 300 πολεμικῶν πλοίων – ἐκ τῶν ὁποίων 150 ἦσαν Ἀθηναϊκὰ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Θεμιστοκλέους – ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐρυβιάδην πέμπεται εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Περσικόν.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν (480 π.Χ.)

201. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης εἶχε στρατοπεδεύσει εἰς τὴν Μαλίδα τῆς Τραχινίας καὶ οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ στενόν. Ὁ τόπος αὐτὸς ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους Ἕλληνας Θερμοπύλαι, ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους ὅμως καὶ τοὺς περιοίκους ἀπλῶς Πύλαι. Ἐστρατοπέδευον λοιπὸν οἱ δύο στρατοὶ εἰς αὐτὰ τὰ μέρη καὶ κατεῦχεν ὁ μὲν Ξέρξης τὰ πρὸς Βορρᾶν μέχρι Τραχίνος, οἱ δὲ Ἕλληνες τὰ πρὸς Νότον.

202. Οἱ Ἕλληνες, πού ἀνέμενον τοὺς Πέρσας εἰς τὸ μέρος αὐτό, ἦσαν οἱ ἐξῆς· τριακόσιοι Σπαρτιᾶται· χίλιοι Τεγεᾶται καὶ Μαντινεῖς· ἑκατὸν εἴκοσιν ἀπὸ τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Ἀρκαδίας καὶ χίλιοι ἀπὸ τὴν λοιπὴν Ἀρκαδίαν. Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἦσαν τετρακόσιοι, ἀπὸ τὸν Φλειοῦντα διακόσιοι καὶ ἀπὸ τὰς Μυκήνας ὀγδοήκοντα. Αὐτοὶ ἦσαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Ἀπὸ τοὺς Βοιωτοὺς ἦσαν ἑπτακόσιοι Θεσπιεῖς καὶ τετρακόσιοι Θηβαῖοι.

203. Προσεκλήθησαν προσέτι καὶ ἦλθον πανστρατιᾶ ὀ Ὀπούντιοι Λοκροὶ καὶ χίλιοι Φωκεῖς. Διότι τοὺς ἐκάλεσαν οἱ Ἕλληνες εἰς βοήθειαν δι' ἀγγελιαφόρων λέγοντες, ὅτι οἱ ἴδιοι μὲν ἔχουν ἔλθει ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν ἄλλων συμμάχων, οἱ ὑπόλοιποι δὲ ἀναμένονται νὰ καταθάσουν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, εἶναι δὲ ἀσφαλεῖς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, διότι φρουρεῖται ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς Αἰγινήτας καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι ἔχουν ταχθῆ εἰς τὸ ναυτικόν, καὶ δὲν ἔχουν τίποτε νὰ φοβηθοῦν. Ἐξ ἄλλου καὶ ἐκεῖνος, πού ἐρχεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἄνθρωπος θνητὸς καὶ ὄχι Θεός, δὲν ὑπάρχει δὲ ἄνθρωπος, εἰς τὸν ὅποιον, ἀφ' ὅτου ἐγενήθη, νὰ μὴ συνέβησαν ἀτυχήματα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του, εἰς τοὺς μεγάλους μάλιστα συμβαίνουν τὰ μεγαλύτερα ἀτυχήματα. Εἶναι πεπρωμένον λοιπὸν καὶ αὐτός, πού ἐρχεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ εἶναι ἄνθρωπος, νὰ πέσῃ κάποτε ἔξω εἰς τὰς προσδοκίας του. Ἀκούοντες λοιπὸν αὐτὰ, ἔσπευδον πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Τραχίνα.

204. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐκεῖ καὶ ἄλλους στρατηγούς, δηλ. κάθε πόλις τὸν ἰδικόν της, ἀλλ' ὁ πλέον ἐκτιμώμενος καὶ ἀρχηγὸς ὅλου τοῦ στρατεύματος ἦτο ὁ Λεωνίδας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου ἀπὸ τὴν Σπάρτην. Οἱ πρόγονοὶ του ἀπὸ τὸν πατέρα του πρὸς τὰ ἄνω ἦσαν ὁ Ἀναξανδρίδης, ὁ Λέων, ὁ Εὐρυκρατίδης, ὁ Ἀνάξανδρος, ὁ Εὐρυκράτης, ὁ Πολυδωρος, ὁ Ἀλκαμένης, ὁ Τήλεκλος, ὁ Ἀρχέλαος, ὁ Ἀγησίλαος,

ὁ Δόρυσσοσ, ὁ Λεωβότῃσ, ὁ Ἐχέστρατοσ, ὁ Ἅγισ, ὁ Εὐρυσθένησ, ὁ Ἀριστόδημοσ, ὁ Ἀριστόμαχοσ, ὁ Κλεοδαίοσ, ὁ Ἰλλοσ καὶ ὁ Ἡρακλῆσ.

205. Ἦλθε δὲ τότε ὁ Λεωνίδασ εἰσ τὰσ Θερμοπύλασ, ἀφοῦ ἐπῆρε τριακοσίουσ ἀπὸ τοὺσ καλυτέρουσ πολίτασ, ποὺ εἶχον ἄρρενα τέκνα. Ἐρχόμενοσ παρέλαβε καὶ τοὺσ Θηβαίουσ, τοὺσ ὁποίοουσ ἀνέφερα προηγουμένωσ εἰσ τὴν ἀπαριθμησιν καὶ τῶν ὁποίων στρατηγὸσ ἦτο ὁ Λεοντιάδησ ὁ υἱὸσ τοῦ Εὐρυμάχοσ. Ἔσπευσε δὲ ὁ Λεωνίδασ νὰ παραλάβῃ ὁ ἴδιοσ μόνον αὐτοὺσ ἐκ τῶν Ἑλλήνων, διότι κατηγοροῦντο πολὺ, ὅτι μηδίζουσ, ὅτι εἶναι δηλαδὴ μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν. Τοὺσ ἐκάλεσε λοιπὸν ὁ ἴδιοσ νὰ ἔλθουσ εἰσ τὸν πόλεμον, διὰ νὰ ἴδῃ, ἂν θὰ στείλουσ μαζὶ του στρατὸν ἢ θὰ ἀρνηθοῦν ἐμφανῶσ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖνοι ὅμωσ ἔστειλαν, ἂν καὶ δὲν εἶχον τὰ ἴδια φρονήματα.

206. Οἱ Σπαρτιᾶται λοιπὸν ἔστειλαν τὸν Λεωνίδαμ καὶ τοὺσ τριακοσίουσ, διὰ νὰ ἐπιστρατευθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, ἀφοῦ θὰ τοὺσ ἔβλεπον, καὶ νὰ μὴ ταχθοῦν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν, ἐὰν ἐμάνθανον ὅτι κάμνουσ ἀναβολάσ. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἐμπόδιον ἡ ἑορτὴ τῶν Καρνείων⁽¹⁾, ἐσκόπευον, ἀφοῦ κάμουν τὴν ἑορτὴν καὶ ἀφήσουσ φρουροὺσ εἰσ τὴν Σπάρτην, νὰ σπεύσουσ κατόπιν πρὸσ βοήθειαν πανστρατιᾶ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι ἐσκέπτοντο νὰ ἐνεργήσουσ κατὰ τρόπον ἀνάλογον. Διότι συνέβῃ νὰ συμπέσουσ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνεσ εἰσ τὴν ἴδιαν ἐποχὴν. Νομίζοντεσ λοιπὸν ὅτι ὁ πόλεμοσ εἰσ τὰσ Θερμοπύλασ δὲν θὰ διεξαχθῇ τόσον ταχέωσ, ἔστειλαν ἀπλῶσ τὴν ἐμπροσθοφυλαχὴν.

207. Ὅταν λοιπὸν ὁ Ξέρξησ ἐφθασε πλησίον εἰσ τὰσ Θερμοπύλασ, οἱ Ἕλληνεσ ποὺ ἐφύλασσον ἐκεῖ, κατελήφθησαν ἀπὸ φόβον καὶ συνεσκέπτοντο, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀποχωρήσουσ. Οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι τότε εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψουσ εἰσ τὴν Πελοπόννησομ καὶ νὰ φυλάξουσ τὸν Ἴσθμόν. Οἱ Φωκεῖσ ὅμωσ καὶ οἱ Λοκροὶ ἠγανάκτησαν διὰ τὴν πρότασιν αὐτὴν καὶ ὁ Λεωνίδασ ἀπεφάσισε νὰ παραμείνῃ, ἔστειλε δὲ ἀγγελιαφόροσ εἰσ τὰσ πόλεις, διὰ νὰ ζητήσουσ καὶ ἄλλην βοήθειαν, διότι οἱ ἴδιοι ἦσαν ὀλίγοι ἔναντι τῶν Περσῶν.

208. Ἐνῶ δὲ οἱ Ἕλληνεσ συνεσκέπτοντο, ὁ Ξέρξησ ἔστειλεν ἐπιπ-

(1) Τὰ «Κάρνεια» ἐτελοῦντο εἰσ Σπάρτην καὶ ἄλλασ δωρικὰσ πόλεις πρὸσ τιμὴν τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνοσ κατὰ τὸν μῆνα «Κάρνειον», ἀντιστοιχοῦντα πρὸσ τὸν «Μεταγειτιῶνα» τῶν Ἀθηναίων (15 Αὐγούστου - 15 Σεπτεμβρίου).

πον κατάσκοπον, διὰ νὰ ἴδῃ, πόσοι εἶναι καὶ τί κάμνουν. Διότι εὐρισκό-
μενος ἀκόμη εἰς τὴν Θεσσαλίαν εἶχεν ἀκούσει, ὅτι ἦτο συγκεντρωμένος
ἐκεῖ ὀλίγος στρατός καὶ ὅτι ἀρχηγοὶ τοῦ ἦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ
μάλιστα ὁ Λεωνίδας καταγόμενος ἀπὸ τὸν Ἡρακλέα. Ὅταν ὁ ἵππεὺς
οὗτος ἐπλησίασε, παρετήρησεν, ἀλλὰ δὲν διέκρινε βεβαίως ὅλον τὸ στρα-
τόπεδον, διότι τοὺς εὐρισκομένους πρὸς τὰ ἔσω τοῦ τείχους, πού εἶχον
κατασκευάσει οἱ Ἕλληες, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς ἴδῃ. Εἶδεν ὅμως
τοὺς ἕξω καὶ τὰ ὄπλα των, τὰ ὅποια ἔκειντο ἔμπροσθεν τοῦ τείχους.
Συνέπεσε δὲ νὰ ἔχουν τότε τοποθετηθῆ ἕξω οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἐβλεπε
λοιπὸν ἄλλους ἐξ αὐτῶν νὰ γυμνάζωνται, ἄλλους νὰ κενεῖζον τὴν κό-
μην των. Παρατηρῶν αὐτὰ ἐθαύμαζε καὶ ὑπελόγιζε τὸν ἀριθμὸν των.
Ἀφοῦ ἐξηκρίβωσεν ὅλα αὐτά, ἐπέστρεψεν ὀπίσω ἀνενόχλητος, διότι
κανεῖς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν τὸν κατεδίωξεν οὔτε τοῦ ἔδωσε σημα-
σίαν. Ἀφοῦ ἐφθασε ὀπίσω, διηγῆθη εἰς τὸν Ξέρξην ὅλα ὅσα εἶχεν ἴδει.

209. Ὁ Ξέρξης ὅμως ἀκούσας αὐτὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐνόησῃ, τί
πράγματι συνέβαινε, δηλ. ὅτι ἠτοιμάζοντο νὰ ἀποθάνουν καὶ νὰ φο-
νεύσουν ὅσους δυνηθῶν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ διαγωγή των τοῦ ἐφάνετο γελοία,
ἐκάλεσε τὸν Δημάρατον (1), ὁ ὅποιος εὐρίσκετο εἰς τὸ στρατόπεδόν του
καὶ, ὅταν ἦλθε, τὸν ἠρώτησε δι' ὅλα αὐτά. Ἐκεῖνος δὲ εἶπεν «Ἐχεις
ἀκούσει καὶ ἄλλοτε, ὅταν ἐξεκινήσαμεν διὰ τὴν Ἑλλάδα, νὰ ὀμιλῶ διὰ
τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς· καὶ ὅταν μὲ ἤκουσες, ἐγέλασες δι' ἐμέ, διότι
σοῦ εἶπα, ποίαν ἐκβασιν προέβλεπον, ὅτι θὰ ἔχουν τὰ πράγματα. Εἰς
ἐμέ, βασιλεῦ, εἶναι πολὺ δύσκολον ἔργον νὰ χρησιμοποιῶ τὴν ἀλήθειαν
ἐνώπιόν σου· ὅμως ἄκουσον καὶ τώρα. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἔχουν ἔλθει, διὰ
νὰ πολεμήσουν μὲ ἡμᾶς διὰ τὸ στενὸν καὶ ἐτοιμάζονται δι' αὐτό. Ὑπάρχει
δὲ εἰς αὐτούς ὁ ἐξῆς νόμος· ὅταν πρόκειται νὰ διακινδυνεύσουν τὴν ζωὴν
των, στολίζουσι τὰς κεφαλὰς των. Γνώριζε δὲ ὅτι, ἂν καθυποτάξης
αὐτούς καὶ ὅσους ὑπολείπονται εἰς τὴν Σπάρτην, δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἔθνος
εἰς τὸν κόσμον, τὸ ὅποιον νὰ ἀντισταθῆ ἑναντίον σου. Διότι τῶρα βα-
δίξεις ἑναντίον τοῦ λαμπροτέρου βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑναντίον
τῶν γενναιοτέρων ἀνδρῶν». Εἰς τὸν Ξέρξην ὅμως οἱ λόγοι οὗτοι ἐφαι-
νοντο ἐντελῶς ἀπίστευτοι καὶ τὸν ἠρώτα πάλιν ἐκ δευτέρου, μὲ ποῖον
τρόπον, ἀφοῦ εἶναι τόσο ὀλίγοι, θὰ πολεμήσουν ἑναντίον τοῦ στρατοῦ

(1) Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης (510 - 491 π. Χ.), ἐκθρονισθεὶς καὶ καταφυγὼν
εἰς τὸν Μέγαν Βασιλέα τῶν Περσῶν.

του. Και ὁ Δημάρατος εἶπεν «Βασιλεῦ νὰ μὲ θεωρῆς ψεύστην, ἂν τὰ πράγματα δὲν συμβοῦν, ὅπως ἐγὼ λέγω».

210. Ἄλλὰ μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν ἔπεισε τὸν Ξέρξην. Οὗτος ἄφησε νὰ περάσουν τέσσαρες ἡμέραι ἐλπίζων πάντοτε, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἀποχωρήσουν. Τὴν πέμπτην ὅμως ἡμέραν, ἐπειδὴ δὲν ἐπεμακρύνοντο, ἀλλ' ἔδιδον τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι κατεχόμενοι ἀπὸ ἀναίδειαν καὶ ἀνοησίαν θὰ παρέμενον, ὀργισθεῖς ἐξαπέστειλεν ἐναντίον των τοὺς Μήδους καὶ τοὺς Κισσίους⁽¹⁾ καὶ ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ τοὺς συλλάβουν καὶ νὰ τοὺς φέρουν ἐνώπιόν του ζῶντας. Καθὼς λοιπὸν ἐπέπεσαν οἱ Μῆδοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐφονεύοντο πολλοί, ἄλλοι ἐπήρχοντο καὶ δὲν ἔπαυον παρὰ τὰς μεγάλας ἀπωλείας των. Καὶ ἐγένετο εἰς ὅλους φανερόν καὶ εἰς τὸν ἴδιον βεβαίως τὸν βασιλέα, ὅτι πολλοὶ ἦσαν οἱ ἄνθρωποι, ὀλίγοι ὅμως οἱ ἀληθεῖς πολεμισταί. Διήρκεσε δὲ ἡ μάχη ὅλην τὴν ἡμέραν.

211. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Μῆδοι ἐδεινοπάθουν, αὐτοὶ μὲν ὑπεχώρησαν, τοὺς διεδέχθησαν δὲ οἱ Πέρσαι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς ὠνόμαζεν Ἀθανάτους⁽²⁾ καὶ ἀρχηγὸς των ἦτο ὁ Ὑδάρνης· προέβλεπεν ὅτι οὗτοι θὰ ἐνίκων εὐκόλως. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ συγκρουσθέντες μὲ τοὺς Ἕλληνας δὲν εἶχον μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν ἀπὸ τοὺς Μήδους· διότι ἐμάχοντο εἰς στενὸν μέρος, εἶχον δόρατα μικρότερα καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν των. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐμάχοντο κατὰ τρόπον θαυμάσιον καὶ ἔδειξαν μὲ διαφόρους τρόπους, τί δύνανται νὰ πράξουν εἰς τὸν πόλεμον ἄνθρωποι ἐξησχημένοι ἐναντίον ἀνασκήτων· καὶ ὁσάκις ἔστρεφον τὰ νῶτα ὅλοι μαζί δῆθεν διὰ νὰ φύγουν, οἱ βάρβαροι, καθὼς τοὺς ἔβλεπον, νὰ φεύγουν, ἐπήρχοντο μὲ φωνὰς καὶ πάταγον, ἀλλὰ μόλις τοὺς ἐπλησίαζον, ἔστρεφον ἀποτόμως ἐναντίον των καὶ μὲ τὴν μεταστροφὴν αὐτὴν ἐφόνευον ἀναριθμητὸν πλῆθος Περσῶν. Ἐφονεύοντο δὲ ὀλίγοι καὶ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Πέρσαι παρὰ τὰς προσπαθείας των, ἐπιτιθέμενοι κατὰ τάγματα καὶ μὲ πάντα τρόπον, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβουν οὔτε μέρος τοῦ στενοῦ, ὑπεχώρησαν.

212. Κατὰ τὰς ἐφόδους αὐτὰς ὁ βασιλεὺς λέγεται, ὅτι ἀνεπήδησε τρεῖς φορὰς ἀπὸ τὸν θρόνον του, διότι ἐφοβήθη διὰ τὸν στρατὸν του.

(1) Κάτοικοι τῆς Κισσίας ἢ Σουσιανῆς, ἥς πρωτεύουσα τὰ Σοῦσα.

(2) Ἐπίλεκτον τμήμα τοῦ περσικοῦ στρατοῦ.

Τοιουτοτρόπως λοιπόν ἐπολέμησαν τότε. Ἄλλὰ καὶ τὴν ἐπομένην οἱ βάρβαροι δὲν κατώρθωσαν τίποτε καλύτερον. Διότι ἔκαμαν τὴν ἐπίθεσιν των μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι οἱ Ἕλληνες, πού ἦσαν ὀλίγοι, θὰ εἶχον πλεόν ὅλοι τραυματισθῆ καὶ δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ συμπλακοῦν καὶ νὰ προβάλλουν ἀντίστασιν. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐμάχοντο τοποθετημένοι κατὰ πόλεις καὶ κατὰ τάγματα, τὰ ὁποῖα ἐνηλλάσσοντο· πλὴν τῶν Φωκέων, οἱ ὁποῖοι εἶχον σταλῆ εἰς τὸ ὄρος, διὰ νὰ φυλάξουν τὴν ἀτραπὸν. Οἱ δὲ Πέρσαι, ἐπειδὴ δὲν εὗρισκον τίποτε διαφοροτικὸν ἀπὸ ὅ,τι εἶχον παρατηρήσει κατὰ τὴν προηγουμένην ἡμέραν, ὑπεχώρησαν.

213. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ βασιλεὺς εὗρίσκετο εἰς ἀμυχανίαν, τί νὰ κάμῃ εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν του ὁ Ἐφιάλτης, ὁ υἱὸς τοῦ Εὐρυδήμου, Μαλιεύς, ὁ ὁποῖος ἐλπίζων ὅτι θὰ ἀποκομίσῃ δι' αὐτὸ σπουδαῖόν τι κέρδος, τοῦ ἀπεκάλυψε τὴν ἀτραπὸν, ἣ ὁποία ὠδήγει διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὰς Θερμοπύλας, καὶ ἐγένε τοιουτοτρόπως αἰτία τῆς καταστροφῆς, ἐκείνων πού ἐπολέμησαν τότε ἐκεῖ.

215. Ὁ δὲ Ξέρξης, ἐπειδὴ τοῦ ἤρεσαν ὅσα ὑπεσχέθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας ὁ Ἐφιάλτης, ἀμέσως πλήρης χαρᾶς ἀπέστειλε τὸν Ὑδάρην μὲ τὸ στρατιωτικὸν του σῶμα. Ἐξεκίνησαν δὲ κατὰ τὸ βράδυ ἀπὸ τὸ στρατόπεδον.

216. Ἴδου ἡ περιγραφή τῆς ἀτραποῦ αὐτῆς. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ποταμὸν Ἀσωπὸν, ὁ ὁποῖος διέρχεται διὰ τῆς χαράδρας, ὀνομάζονται δὲ τὸ ὄρος αὐτὸ καὶ ἡ ἀτραπὸς μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα, Ἀνόπαια. Προχωρεῖ δὲ ἡ ἀτραπὸς παραλλήλως πρὸς τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ καὶ φθάνει εἰς τὴν πόλιν Ἀλπηγόν, πρῶτην πόλιν τῶν Λοκρῶν πρὸς τὸ μέρος τῶν Μαλιέων, καὶ εἰς τὸν βράχον τοῦ Μελαμπύγου καὶ τὰς Ἐδρας τῶν Κερκώπων,⁽¹⁾ ὅπου εἶναι τὸ στενωτέρον μέρος τῆς.

217. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀτραπὸν, ὅπως τὴν περιέγραψα, οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐπέρασαν τὸν Ἀσωπὸν, ἐβάδιζον ὅλην τὴν νύκτα, ἔχοντες δεξιᾶ μὲν τὰ ὄρη τῆς Οἴτης, ἀριστερᾶ δὲ τὰ βουνα τῆς Τραχίνος. Καὶ μόλις ἤρχιζεν ἡ αὐγή, ἐφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ βουνοῦ ἐφρούρουν, ὅπως τὸ ἔχω δηλώσει προηγουμένως,

(1) Μυθικὰ πρόσωπα· εἶχον κλέψει τὰ ὄπλα τοῦ Ἡρακλέους, ἐνῶ ἐκοιμᾶτο.

χιλιοι ὀπλίται Φωκεῖς προστατεύοντες τὴν χώραν των καὶ φυλάσσοντες τὴν ἀτραπὸν. Διότι τὴν κάτω διάβασιν ἐφύλασσον ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἔχω ἀναφέρει· τὴν ἀτραπὸν ὅμως εἰς τὸ βουνὸν ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν ἐναντι τοῦ Λεωνίδου ἐκουσίως νὰ φυλάξουν οἱ Φωκεῖς.

218. Ἴδου δὲ πῶς ἀντελήφθησαν οἱ Φωκεῖς τοὺς Πέρσας, ὅτι εἶχον ἀναβῆ. Ἀναβαίνοντες δηλ. τὸ ὄρος, ποῦ ἦτο ὄλον γεμάτων ἀπὸ δρυῶν, κατ' ἀρχὰς ἔμενον ἀπαρατήρητοι. Ἦτο ὅμως ἰνημεῖα καὶ ἐπειδὴ ἔγινε πολὺς θόρυβος, ὅπως ἦτο φυσικόν, ἀφοῦ ὑπῆρχον πολλὰ φύλλα δένδρων ἐσκορπισμένα ὑπὸ τοὺς πόδας των, ἀνεπήδησαν ὄρθιοι οἱ Φωκεῖς καὶ ἐνεδύοντο τὰ ὄπλα των. Οἱ δὲ Πέρσαι, καθὼς εἶδον ἀνθρώπους ἐνδυμένους τὰ ὄπλα των, ἠπόρησαν· διότι ἐνῶ ἤλπιζον, ὅτι δὲν θὰ παρουσιασθῆ τίποτε εἰς τὸν δρόμον των, αἰφνης συνήντησαν στρατόν. Ὁ Ἰδάρνης τότε, φοβηθεὶς μήπως οἱ Φωκεῖς εἶναι Λακεδαιμόνιοι, ἠρώτησε τὸν Ἐφιάλτην ἀπὸ ποῦ εἶναι ὁ στρατός, πληροφορηθεὶς δὲ τὴν ἀλήθειαν παρέταξε τοὺς Πέρσας πρὸς μάχην. Οἱ Φωκεῖς ὅμως, καθὼς ἐβάλλοντο μὲ πολλὰ καὶ πυκνὰ βέλη, ἤρχισαν νὰ φεύγουν πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ πιστεύοντες, ὅτι ἐξ ἀρχῆς εἶχον ἐκκινήσει ἐναντίον των, καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνουν. Αὐτὰ λοιπὸν εἶχον εἰς τὸν νοῦν των· ἀλλὰ οἱ Πέρσαι μὲ τὸν Ἐφιάλτην καὶ τὸν Ἰδάρνη δὲν ἔδωσαν πλέον καμμίαν σημασίαν εἰς τοὺς Φωκεῖς καὶ κατέβαινον ταχέως ἀπὸ τὸ ὄρος.

219. Εἰς τοὺς Ἕλληνας δέ, ποῦ ἦσαν εἰς τὰς Θερμοπύλας, πρῶτον μὲν ὁ μάντις Μεγιστίας, ἀφοῦ παρετήρησε τὰ σπλάχνα τῶν θυμάτων, προεῖπε τὸν θάνατον, ὁ ὁποῖος ἐπέκειτο εἰς αὐτοὺς κατὰ τὰ ἐξημερώματα. Ἐπειτα ἦσαν οἱ αὐτόμολοι, ποῦ ἀνήγγειλαν τὴν κυκλωτικὴν κίνησιν τῶν Περσῶν. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἔφεραν τὴν εἰδήσιν, ἐνῶ ἀκόμη ἦτο νύξ· τρίτοι ὅμως οἱ σκοποὶ τῆς ἡμέρας, ποῦ ἔσπευσαν τροχάδην ἀπὸ τὰ ὑψηλά μέρη, ἐνῶ πλέον ἐξημέρωνε. Τότε συνεσκέπτοντο οἱ Ἕλληνες καὶ αἱ γυνῶμαί των ἐδιχάζοντο. Διότι ἄλλοι μὲν δὲν ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν, ὅπου ἐτάχθησαν, ἄλλοι δὲ ἀντέτεινον. Κατόπιν αὐτοῦ χωρισθέντες ἄλλοι μὲν ἔφευγον καὶ διασκορπισθέντες κατηυθύνοντο πρὸς τὰς πόλεις των, ἄλλοι δ' ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἔτοιμοι νὰ μείνουν ἐκεῖ μὲ τὸν Λεωνίδα.

220. Λέγεται ἐπίσης, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Λεωνίδας τοὺς ἀπέπεμψεν ἐπίτηδες, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν θάνατον. Ὁ ἴδιος ὅμως καὶ οἱ παρόντες

ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν δὲν ἦτο εὐπρεπὲς νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἤλθον ἐξ ἀρχῆς νὰ φυλάξουν. Τὴν γνώμην αὐτὴν κατ' ἐξοχὴν συμμερίζομαι ὅτι δηλ. ὁ Λεωνίδας, ὅταν ἀντελήφθη, ὅτι οἱ σύμμαχοι ἦσαν ἀπρόθυμοι καὶ δὲν ἤθελον νὰ διακινδυνεύουν μαζί του, τοὺς διέταξε νὰ ἀπέλθουν· ὁ ἴδιος ὅμως δὲν ἦτο πρέπον νὰ ἀποχωρήσῃ· τούναντίον ἐὰν ἔμεινεν ἐκεῖ, θὰ ἄφινεν ὀπίσω του μέγα κλέος καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς Σπάρτης δὲν θὰ ἐξηλείφετο. Διότι εἶχε χρησιμοδοτηθῆ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ὑπὸ τῆς Πυθίας, ὅταν ἐζήτησαν χρησὸν διὰ τὸν πόλεμον εὐθὺς κατὰ τὴν ἐναρξίν του, ὅτι ἢ ἡ Λακεδαιμῶν θὰ καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἢ ὁ βασιλεὺς των θὰ ἀπολεσθῆ . . . Αὐτὸν λοιπὸν τὸν χρησὸν ἔχων ὑπ' ὄψει του ὁ Λεωνίδας καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἀφήσῃ τὴν δόξαν εἰς μόνους τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀπέπεμψε, νομίζω, τοὺς συμμάχους μᾶλλον· καὶ ὄχι ὅτι διαφωνήσαντες ἔφυγον τόσον ἀκόσμως ὅσοι ἀνεχώρησαν.

221. Ἀπόδειξις δὲ μεγίστη κατ' ἐμὲ ὑπῆρξε τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλ. καὶ τὸν μάντιν Μεγιστίαν τὸν Ἀκαρνᾶνα . . . προσεπάθησε νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, διὰ νὰ μὴ ἀπολεσθῆ μαζί του. Ἄλλ' ἐκεῖνος, διαταχθεὶς νὰ ἀποχωρήσῃ, δὲν ἠθέλησε νὰ φύγῃ ὁ ἴδιος, ἀπεμάκρυνεν ὅμως τὸν υἱὸν του, ποὺ ἐξεστράτευε μαζί του καὶ ἦτο μονογενής.

222. Οἱ σύμμαχοι λοιπὸν, οἱ ὁποῖοι διετάχθησαν νὰ φύγουν, ὑπήκουσαν εἰς τὸν Λεωνίδα καὶ ἀνεχώρησαν, μόνοι δὲ οἱ Θεσπιεῖς καὶ οἱ Θηβαῖοι, ἔμειναν μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ μὲν Θηβαῖοι ἀκουσίως, διότι ὁ Λεωνίδας τοὺς ἐκράτει ὡς ὀμήρους, οἱ Θεσπιεῖς ὅμως μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ ἠρνήθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν Λεωνίδα καὶ ἐκείνους, ποὺ ἦσαν μαζί του, καὶ νὰ φύγουν· ἔμειναν λοιπὸν καὶ ἀπέθανον μαζί· στρατηγὸς των δὲ ἦτο ὁ Δημόφιλος, υἱὸς τοῦ Διαδρόμου.

223. Ὁ Ξέρξης, ἀφοῦ ἔκαμε σπονδὴν κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἀνέμενε μέχρι τῆς ὥρας, καθ' ἣν εἶναι συνήθως πλήρης ἡ ἀγορὰ (1), καὶ τότε διέταξεν ἔφοδον· διότι τοῦτο εἶχε παραγγείλει ὁ Ἐφιάλτης· καθ' ὅσον ἡ κατάβασις ἀπὸ τὸ ὄρος ἦτο συντομωτέρα καὶ ἡ ἔκτασις, ποὺ ἔπρεπε τώρα νὰ διανύσουν, ἦτο μικροτέρα ἀπὸ τὸν κύκλον, ποὺ ἐχρειάσθη

(1) Ἀγορῆς πληθώρα = ἀγορὰ πλήθουσα = ἀπὸ 10 μέχρι 12 ὥρας π. μ.

νά κάμουν κατά τὴν ἐκκίνησιν καὶ τὴν ἀνάβασιν. Καὶ οἱ μὲν βάρβαροι μὲ τὸν Ξέρξην ἐπλησίαζον, οἱ δὲ Ἕλληγες μὲ τὸν Λεωνίδα, ὡς ἄνθρωποι ποῦ ἐβάδιζον πρὸς τὸν θάνατον, ἐπροχώρησαν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰς προηγουμένας ἡμέρας εἰς τὸ εὐρύτερον μέρος τοῦ αὐχένος. Διότι τὸ ὀχύρωμα τοῦ τείχους ἐφυλάσσετο καὶ οἱ Ἕλληγες κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἐμάχοντο ἐξερχόμενοι ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὰς στενοπορίας. Τότε ὁμως συνεκρούσθησαν ἔξω τῶν στενῶν καὶ ἐπιπτον ἀναρίθμητοι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, διότι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ταγματῶν κρατοῦντες μαστίγια τοὺς ἐμάστιζον παρακινουῦντες συνεχῶς πρὸς τὰ πρόσω. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγοντο καὶ ἀκόμη πολὺ περισσότεροι κατεπατοῦντο ζῶντες ὁ εἷς ἀπὸ τὸν ἄλλον· καὶ οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδε κανεὶς εἰς τοὺς ἀποθνήσκοντας. Οἱ δὲ Ἕλληγες γνωρίζοντες ὡς βέβαιον τὸν θάνατόν των ἐξ αἰτίας ἐκείνων, ποῦ ἤρχοντο ὀπισθεν ἀπὸ τὸ ὄρος, ἀνέπτυσσον τὸ μέγιστον τῆς σωματικῆς των δυνάμεως ἐναντίον τῶν βαρβάρων περιφρονοῦντες τὸν κίνδυνον καὶ πλήρεις μανίας.

224. Τὰ δόρατα τῶν περισσοτέρων ἐθραύσθησαν, ἐφόνευον δὲ τοὺς Πέρσας διὰ τῶν ξιφῶν. Εἰς τὴν φάσιν αὐτῆς τῆς μάχης ἔπεσε νεκρὸς καὶ ὁ Λεωνίδας ἀναδειχθεὶς ἔξοχος ἀνὴρ διὰ τὴν ἀνδρείαν του· ἔπεσαν δὲ μαζί του καὶ ἄλλοι ὀνομαστοὶ ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν ὁποίων ἐγὼ ὡς ἀνδρῶν ἀξίων μνήμης ἔμαθον τὰ ὀνόματα, ἔμαθον δὲ τὰ ὀνόματα καὶ ὄλων τῶν τριακοσίων. Καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Περσῶν ἔπεσαν νεκροὶ τότε καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοί, μεταξὺ αὐτῶν δὲ καὶ δύο υἱοὶ τοῦ Δαρείου, ὁ Ἀβροκόμης καὶ ὁ Ὑπεράνθης, οἱ ὁποῖοι εἶχον γεννηθῆ ἀπὸ τὸν Δαρεῖον καὶ τὴν Φαρταγούνην, θυγατέρα τοῦ Ἀρτάνου· ἦτο δὲ ὁ Ἀρτάνης ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Δαρείου, υἱὸς δὲ τοῦ Ὑστάσπου.

225. Δύο λοιπὸν ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξου ἐφονεύθησαν μαχόμενοι ἐκεῖ καὶ διὰ τὸν νεκρὸν τοῦ Λεωνίδου συνήφθη ἀγρία πάλῃ Περσῶν καὶ Λακεδαιμονίων, ἕως ὅτου οἱ Ἕλληγες διὰ τῆς ἀνδρείας των τὸν ἀπέσπασαν, ἔτρεψαν δὲ εἰς φυγὴν τέσσαρας φορὰς τοὺς ἀντιπάλους. Τοῦτο ἐξηκολούθησε, μέχρις ὅτου ἐνεφανίσθησαν οἱ ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Ἐφιιάτην. Τότε πλέον, μόλις οἱ Ἕλληγες τοὺς ἀντελήφθησαν, ἤλλαξεν ἡ μορφή τῆς μάχης. Διότι ὑπεχώρησαν εἰς τὸ στενὸν μέρος τῆς ὁδοῦ καί, ἀφοῦ διῆλθον πάλιν τὸ τεῖχος, ἤλθον καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ ὕψωμα ὄλοι

οί ἄλλοι μαζί πλὴν τῶν Θηβαίων. Εὐρίσκεται δὲ τὸ ὕψωμα εἰς τὴν εἴσο-
δον τοῦ στενοῦ, ὅπου τῶρα ἴσταται ὁ λίθινος λέων πρὸς τιμὴν τοῦ Λεω-
νίδου. Εἰς αὐτὸν τὸν χώρον, ἐνῶ ἡμόνοντο μὲ μαχαίρας—εἰς ὄσους ἐξ
αὐτῶν ὑπῆρχον—καὶ μὲ τὰς χεῖράς των καὶ τὰ στόματά των, τοὺς
κατέχωσαν οἱ βάρβαροι βάλλοντες, ἄλλοι μὲν κατὰ μέτωπον καταδιώ-
ξαντες καὶ κρημνίσαντες τὸ ὀχύρωμα τοῦ τείχους, οἱ δὲ ἄλλοι περι-
κυκλώσαντες αὐτοὺς περίξ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη.

226. Ἐν καὶ τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Θεσπιεῖς,
παρὰ ταῦτα ἀνδρειότατος πάντων λέγεται, ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Σπαρτιάτης
Διηνέκης, διὰ τὸν ὁποῖον λέγουν, ὅτι εἶπε τὸν ἐξῆς λόγον πρὸ τῆς συμ-
πλοκῆς τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Μήδους, ὅταν ἤκουσεν ἀπὸ κάποιον
Τραχίνιον, ὅτι οἱ βάρβαροι εἶναι τόσον πολλοί, ὥστε, ὅταν ρίπτουν τὰ
βέλη των, σκεπάζουν μὲ τὸ πλῆθος των τὸν ἥλιον· ἐκεῖνος χωρὶς νὰ
ταραχθῆ δι' αὐτὸ καὶ ἀδιάφορος διὰ τὸ πλῆθος τῶν Περσῶν εἶπε: «Πόσον
εὐχαρίστους εἰδήσεις μᾶς λέγει ὁ ξένος ἀπὸ τῆν Τραχίνα, ἀφοῦ, ἐάν οἱ
Μῆδοι σκεπάσουν τὸν ἥλιον μὲ τὰ βέλη των, θὰ πολεμήσωμεν ὑπὸ σκιάν
καὶ ὄχι ὑπὸ τὸν ἥλιον!».⁽¹⁾ Αὐτοὺς καὶ ἄλλους ὁμοίους λόγους λέγουν ὅτι
ἄφησεν ὁ Λακεδαιμόνιος Διηνέκης ὡς μνημεῖα διὰ τὸ μέλλον.

228. Πρὸς τιμὴν τούτων, ποὺ ἐτάφησαν ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ἔπεσαν,
καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐφονεύθησαν προηγουμένως, δηλ. πρὶν ἀναχωρή-
σουν οἱ ἀποπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Λεωνίδου, ἔχουν χαραχθῆ ἐπιγράμματα
ποὺ λέγουν τὰ ἐξῆς:

Ἐναντιμετώπισαν ἐδῶ τριακόσιες μυριάδες
ἀπὸ τῆν Πελοπόννησον οἱ τέσσαρες χιλιάδες»⁽²⁾.

Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ἐπίγραμμα ἔχει χαραχθῆ δι' ὅλους· διὰ τοὺς Σπαρ-
τιάτας ὅμως ἰδιαιτέρως τὸ ἐξῆς:

«Διαβάτη, δῶσε μήνυμα στῶν Σπαρτιατῶν τὴν πόλι.
ὅτι πιστοὶ στὸ νόμο τους ἐδῶ ἐπέσαμε ὅλοι»⁽³⁾.

Μὲ τὰ ἐπιγράμματα αὐτὰ καὶ μὲ στήλας τοὺς ἐτίμησαν οἱ Ἄμφι-
κτύονες.

(1) Ὑπὸ σκιῆ ἔσοιτο πρὸς αὐτοὺς ἡ μάχη καὶ οὐκ ἐν ἡλίῳ.

(2) «Μυριάσιν ποτὲ τῆδε τριακοσίαις ἐμάχοντο
ἐκ Πελοποννήσου χιλιάδες τέτταρες»

(3) «Ὡ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε
κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι».

229. Λέγεται δέ, ὅτι δύο ἐκ τῶν τριακοσίων αὐτῶν, ὁ Εὐρυτος καὶ ὁ Ἀριστόδημος εὕρισκοντο εἰς τοὺς Ἀλπηνοὺς, διότι ἔπασχον ἀπὸ βαρεῖαν ὀφθαλμίαν. Ἐξ αὐτῶν ὁ Εὐρυτος πληροφορηθεὶς τὴν κυκλωτικὴν πορείαν τῶν Περσῶν διέταξε τὸν δοῦλόν του νὰ τὸν ὀδηγήσῃ πρὸς τοὺς μαχομένους καὶ ἐκεῖ ἐρίφθη εἰς τὴν μάχην καὶ ἐφονεύθη. Ὁ Ἀριστόδημος ὁμοίως, ὁ ὁποῖος κατελήφθη ἀπὸ δειλίαν, ἐπέζησεν.

231. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Λακεδαιμόνα ὁ Ἀριστόδημος εὗρεν ὀνειδισμοὺς καὶ περιφρόνησιν, ἣ δὲ ἀτίμως τὴν ὁποίαν ὑφίστατο ἦτο ἢ ἐξῆς· οὔτε πῦρ τοῦ ἔδιδε κανεὶς διὰ νὰ ἀνάψῃ, οὔτε συνωμίλει μαζί του, ἤκουε δὲ ὀνειδισμοὺς καλούμενος «ὁ δειλὸς Ἀριστόδημος»⁽¹⁾. Ἄλλ' οὗτος εἰς τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ἐπηνώρθωσεν ὅλην τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν κατηγορεῖτο.

232. Λέγεται ὁμοίως, ὅτι καὶ ἄλλος ἐκ τῶν τριακοσίων ἀποσταλεὶς ὡς ἀγγελιαφόρος εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐσώθη, ὠνομάζετο δὲ Παντίτης· οὗτος ἐπιστρέψας εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπειδὴ περιεφρονεῖτο, ἀπηγγονίσθη.

233. Οἱ δὲ Θηβαῖοι, τῶν ὁποίων στρατηγὸς ἦτο ὁ Λεοντιάδης, ἐφ' ὅσον μὲν ἦσαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, ἐμάχοντο κατ' ἀνάγκην ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ βασιλέως· ὅταν ὁμοίως εἶδον, ὅτι ὑπερισχύουσι οἱ Πέρσαι, τότε πλέον, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες μὲ τὸν Λεωνίδα ἐσπευδον πρὸς τὸ ὕψωμα, ἀφοῦ ἀπεσχίσθησαν ἀπ' αὐτούς, ὕψωσαν τὰς χεῖράς των καὶ ἐπλησίασαν εἰς τοὺς βαρβάρους· εἶπον δὲ ὅλην τὴν ἀλήθειαν, δηλ. ὅτι εἶναι μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ὅτι θὰ εἶχον δώσει καὶ γῆν καὶ ὕδωρ ἐκ τῶν πρώτων, ἀλλὰ ἦλθον εἰς τὰς Θερμοπύλας ἀφοῦ ἐξηναγκάσθησαν καὶ καθόλου δὲν πταίουσι διὰ τὸ κακόν, πού ὑπέστη ὁ βασιλεὺς· αὐτὰ λοιπὸν λέγοντες ἐσώθησαν· διότι εἶχον καὶ τοὺς Θεσσαλοὺς μάρτυρας τῶν λόγων των. Ἄλλ' ὁμοίως δὲν ὑπῆρξαν καθ' ὅλα τυχεροί· διότι εὐθύς ὡς τοὺς παρέλαβον οἱ βάρβαροι, μόλις ἦλθον, μερικοὺς μὲν ἐξ αὐτῶν τοὺς ἐφόνευσαν, ἐνῶ ἐπλησίαζον, τοὺς δὲ περισσοτέρους τοὺς ἐστιγματίσασαν μὲ βασιλικά στίγματα, κάμνοντες ἀρχὴν ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Λεοντιάδην.

234. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἠγωνίσθησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς Θερμοπύλας. Ὁ Ξέρξης δὲ, ἀφοῦ ἐκάλεσε τὸν Δημάρατον, τὸν ἠρώτα,

(1) «Ὁ τρέσας Ἀριστόδημος».

ἤρχισε δὲ ὡς ἐξῆς· «Δημάρατε, εἶσαι καλὸς ἄνθρωπος· τὸ συμπεραίνω δὲ ἀπὸ τὴν φιλαλήθειάν σου· διότι βλα ἀπέβησαν, ὅπως μᾶς εἶχες εἶπει. Τώρα ὅμως εἰπέ μου, πόσοι περίπου εἶναι οἱ ὑπόλοιποι Λακεδαιμόνιοι καὶ πόσοι ἐξ αὐτῶν εἶναι τοιοῦτοι εἰς τὰ πολεμικὰ ἢ ἂν εἶναι ὅλοι» Καὶ ἐκεῖνος εἶπεν· «Ὡ βασιλεῦ, ὁ ἀριθμὸς τῶν Λακεδαιμονίων εἶναι μέγας καὶ αἱ πόλεις τῶν πολλὰ· ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὅποῖον ἐπιθυμεῖς νὰ γνωρίσης, θὰ τὸ μάθης. Ὑπάρχει εἰς τὴν Λακεδαίμονα μία πόλις, ἡ Σπάρτη, ἡ ὁποία ἔχει περίπου ὀκτῶ χιλιάδας ἄνδρας· ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ὅμοιοι μὲ ἐκείνους, πού ἐπολέμησαν ἐδῶ· βεβαίως οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι δὲν εἶναι ὅμοιοι μὲ αὐτούς, εἶναι ὅμως καὶ αὐτοὶ γενναῖοι». Εἰς αὐτὰ ὁ Ξέρξης εἶπε· «Δημάρατε, μὲ ποῖον τρόπον θὰ καταβάλωμεν αὐτούς τοὺς ἀνθρώπους εὐκολώτερον; Ἐμπρὸς λέγε μου· διότι σὺ γνωρίζεις τοὺς τρόπους τῆς σκέψεώς των, διότι διετέλεσες βασιλεὺς των».

235. Καὶ ἐκεῖνος ἀπήντησεν· «Ἀφοῦ ζητεῖς μὲ τόσον ζῆλον τὴν γνώμην μου, εἶναι δίκαιον νὰ σοῦ εἶπω τί νομίζω, ὅτι εἶναι ἄριστον. Στεῖλε ἀπὸ τὴν ναυτικὴν σου δύναμιν τριακόσια πολεμικὰ πλοῖα ἐναντίον τῆς Λακωνικῆς. Ὑπάρχει πλησίον αὐτῆς μία νῆσος ὀνομαζομένη Κύθηρα. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴν νῆσον ἐξορμῶντες ἄς ἐνσπείρουν τὸν φόβον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Καὶ ἂν ὁ πόλεμος εἶναι εἰς τὴν χώραν των, δὲν θὰ ὑπάρχῃ φόβος μήπως σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ὅταν θὰ κυριεύεται ἀπὸ τὸ πεζικόν σου· καὶ ὅταν ὑποδουλωθῇ ἡ ἄλλη Ἑλλάς, ἡ Λακωνικὴ μόνη τῆς θὰ εἶναι ἀσθενής. Ἄν ἐκτελέσης αὐτό, καὶ ὁ Ἴσθμὸς καὶ αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ παραδοθοῦν χωρὶς μάχην».

236. Μετ' αὐτὸν ὠμίλησεν ὁ Ἀχαιμῆνης, ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὁ ὁποῖος παρευρεθεὶς εἰς τὴν συζήτησιν καὶ φοβηθεὶς, μήπως πεισθῇ ὁ Ξέρξης νὰ πράξῃ τοῦτο, εἶπε· «Βασιλεῦ, βλέπω, ὅτι ἀποδέχεσαι τοὺς λόγους ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος φθονεῖ τὴν εὐτυχίαν σου καὶ προδίδει τὰ συμφέροντά σου· διότι οἱ Ἕλληνες εὐχαρίστως χρησιμοποιοῦν τοιοῦτους τρόπους· φθονοῦν τοὺς εὐτυχοῦντας καὶ μισοῦν τοὺς ὑπερέχοντας. Διότι, ἂν τὸ ναυτικόν μας εἶναι ἡνωμένον, δὲν θὰ εἶναι εὐκόλον εἰς αὐτούς νὰ τὸ προσβάλουν καὶ γενικῶς δὲν θὰ εἶναι ἀξιόμαχοι. Ἐὰν ὅμως τὸ διασπάσης, δὲν θὰ ἤμπορῆς νὰ εἶσαι χρήσιμος εἰς αὐτούς πού θὰ ἀπομακρύνῃς, οὔτε ἐκεῖνοι εἰς σέ».

237. Εἰς αὐτὰ ἀπήντησεν ὁ Ξέρξης· « Ἀχάιμενες, νομίζω, ὅτι ὀρθῶς ὀμιλεῖς καὶ θὰ πράξω, ὅπως λέγεις. Ἀλλὰ ὁ Δημάρατος λέγει μὲν ὅσα νομίζει ὅτι εἶναι ἄριστα δι' ἐμέ, ἡ γνώμη σου ὅμως εἶναι καλυτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του. Διότι δὲν θὰ παραδεχθῶ βεβαίως, ὅτι ἔχει κακὰς διαθέσεις ἐναντίον μου».

238. Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ ὁ Ξέρξης, διῆλθε διὰ μέσου τῶν νεκρῶν καί, ὅταν συνήντησε τὸ σῶμα τοῦ Λεωνίδου, ἀκούσας ὅτι ἦτο βασιλεὺς καὶ στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων, διέταξε νὰ ἀποκόψουν τὴν κεφαλὴν του καὶ νὰ τὴν κρεμάσουν εἰς πάσσαλον. Καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀποδείξεων, κυρίως ὅμως ἐξ αὐτοῦ ἔγινε κατ' ἐμὲ φανερόν ὅτι ὁ βασιλεὺς Ξέρξης ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἠσθάνθη ὀργὴν πρὸ πάντων κατὰ τοῦ Λεωνίδου, ἐνόσφ' ἔζη. Ἄλλως δὲν θὰ διέπραττε τοιαύτην παρανομίαν εἰς βᾶρος τοῦ νεκροῦ, διότι, ἐξ ὅσων ἀνθρώπων γνωρίζω, οἱ Πέρσαι συνήθως τιμοῦν κατ' ἐξοχὴν τοὺς γενναίους πολεμιστάς. Οἱ λαβόντες τὴν διαταγὴν αὐτὴν τὴν ἐξετέλεσαν.

ΟΥΡΑΝΙΑ

Τὰ μεταξὺ τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν
καὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας

Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδα ὁ στρατὸς τῶν βαρβάρων βαδίζει πρὸς Νότον κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων, ὅστις προηγουμένως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Ἐδρυβιάδην εἶχε καταγάγει σημαντικὰς ἐπιτυχίας κατὰ τοῦ στόλου τῶν Περσῶν περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον, ἀναγκάζεται ἤδη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ διὰ τοῦ Ἐδρυβοῦκου ἔρχεται εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, ἔνθα κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων προσεγγίζει εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου συγκεντροῦται περὶ τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου, ἔνθα ἡ τοποθεσία κρίνεται κατάλληλος, διὰ νὰ προβληθῇ ἐκεῖ ἡ τελικὴ κατὰ ξηρὰν ἀντίστασις κατὰ τῶν βαρβάρων. Οἱ Ἀθηναῖοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντισταθοῦν αὐτοὶ μόνοι κατὰ ξηρὰν πρὸς τοὺς Πέρσας, ἀποφασίζουσι νὰ ἐγκαταλείψουσι πανδημεὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ μεταφέρουσι παῖδας, γέροντας καὶ γυναῖκας εἰς τὰς νήσους Σαλαμίνα καὶ Αἴγινα καὶ εἰς τὴν Τροιζήνα, πληρὸν ὀλίγων γερόντων, ἀσθενῶν καὶ πτωχῶν, οἵτινες, κατὰ στενὴν ἐρμηναίαν τοῦ περὶ «ξυλίνου τείχους» χρησιμοῦ, κατεσκευάσαν ξύλινον φράγμα περὶ τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ Περσικὸς στόλος μετὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἔρχεται ἐπίσης εἰς τὸν Σαρωνικὸν καὶ προσεγγίζει πρὸς τὸ Φάληρον. Ἐν τῷ μεταξὺ συνέρχονται ἀλλεπάλληλα συμβούλια τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐν Σαλαμῖνι, ἔνθα αἱ γνώμαι διχάζονται, τῶν περισσοτέρων ὑποστηριζόντων, ὅτι πρέπει καὶ ὁ στόλος νὰ μεταβῇ εἰς τὸν Ἴσθμὸν ἀντιτείνει ὁμοῦς σφόδρα ὁ Ἀθηναῖος Θεμιστοκλῆς, πρὸς τὴν γνώμην του δὲ συντάσσονται καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Μεγαρέων καὶ τῶν Αἰγινήτων. Κατὰ τὴν διάρκειαν ἐνὸς ἐκ τῶν συμβουλίων ἀγγέλεται, ὅτι ὁ Ξέρξης, οὐ μόνον κατέλαβε τὴν Ἀττικὴν, ἀλλὰ κατέβαλε καὶ τὴν μικρὰν ἀντίστασιν τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔθεσε πῦρ.

Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (480 π.Χ.)

40. Τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἐρχόμενον ἀπὸ τὸ Ἄρτεμίσιον προσήγγισε κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Παρεκάλεσαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀγκυροβολήσουν ἐκεῖ, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ μετακομίσουν τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκάς των ἐξω τῆς Ἀττικῆς καὶ νὰ σκεφθοῦν περὶ τοῦ πρακτέου. Διότι ἔπρεπε νὰ συσκεφθοῦν περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως, ἀφοῦ εἶχον διαψευσθῆ εἰς τὰς προσδοκίας των. Διότι ἐνῶ ἤλπιζον, ὅτι θὰ εὔρουσιν τοὺς Πελοποννησίους πανστρατιᾷ ἐστρατοπεδευμένους εἰς τὴν Βοιωτίαν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν βαρβάρων, δὲν εὔρουσιν τίποτε, ἐπληροφορήθησαν δέ, ὅτι ἐτείχιζον τὸν Ἴσθμὸν φροντίζοντες κυρίως διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ αὐτὴν φυλάσσοντες, ἐγκαταλείποντες δὲ τὰ ἄλλα μέρη.

41. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι λοιπὸν ἠγκυροβόλησαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, οἱ Ἀθηναῖοι ἤλθον εἰς τὴν χώραν των καὶ ἐκήρυξαν νὰ σφίξῃ ὁ καθεὶς ἐκ τῶν πολιτῶν, ὅπως δύναται, τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκίας του. Οἱ περισσότεροὶ τότε ἀπέστειλαν τοὺς ἰδικούς των εἰς τὴν Τροιζῆνα, μερικοὶ δὲ εἰς τὴν Αἴγινα καὶ εἰς τὴν Σαλαμῖνα... Ἀφοῦ δὲ ἀπεκόμισαν τὰ πάντα, ἐπλευσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων.

42. Εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὅπου ἠγκυροβόλησαν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν των ἀπὸ τὸ Ἄρτεμίσιον, συνέρρευσε, μόλις τὸ ἐπληροφορήθη, καὶ ὁ ὑπόλοιπος στόλος τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Τροιζῆνος. Διότι προηγουμένως εἶχε κηρυχθῆ νὰ συγκεντρῶνται εἰς τὸν λιμένα τῶν Τροιζηνίων Πάγωνα. Συνεκεντρώθησαν δὲ πολὺ περισσότερα πλοῖα ἀπὸ ὅσα ἐναυμάχησαν εἰς τὸ Ἄρτεμίσιον καὶ ἀπὸ πόλεις περισσοτέρας. Ναύαρχος δὲ ἦτο ὁ ἴδιος, ποῦ ἦτο καὶ εἰς τὸ Ἄρτεμίσιον, δηλ. ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης, υἱὸς τοῦ Εὐρυκλείδου, ὁ ὁποῖος ὅμως δένκα τήγετο ἀπὸ τὸ βασιλικὸν γένος. Τὰ περισσότερα καὶ τὰ καλύτερα πλοῖα τὰ ἔδωσαν οἱ Ἀθηναῖοι. (1)

49. Ἀφοῦ συνῆλθον δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν διαφόρων πόλεων εἰς τὴν Σαλαμῖνα, συνεσκέπτοντο κατόπιν προτάσεως, ποῦ ἔκαμεν ὁ Εὐρυβιάδης,

(1) 180 Ἀθηναϊκὰ πλοῖα ἐπὶ συνόλου 380 Ἑλληνικῶν.

νά έκφράσῃ ὁ καθείς ἀπὸ τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν γνώμην του, ποῦ δηλ. νομίζει, ὅτι θὰ ἦτο τὸ καταλλήλοτερον μέρος ἐξ ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἦσαν ἀκόμη κύριοι, διὰ νὰ κάμουν ναυμαχίαν, διότι ἡ Ἀττικὴ εἶχε πλέον ἐγκαταλειφθῆ, ἐπρόκειτο δὲ διὰ τὰ ὑπόλοιπα. Αἱ γνώμαι τῶν περισσοτέρων συνέπιπτον νὰ πλεύσουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πλησίον τοῦ Ἴσθμοῦ, πρὸ τῆς Πελοποννήσου, προσέθετον δὲ ὅτι, ἂν ἐνικῶντο εἰς τὴν Σαλαμίνα, θὰ ἐπολιορκουῶντο εἰς νῆσον, ὅπου δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ καμμία βοήθεια πρὸς αὐτοὺς, ἐνῶ πλησίον τοῦ Ἴσθμοῦ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καταφύγουν εἰς τοὺς ἰδικούς των.

50. Ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ἔλεγον αὐτά, ἦλθεν ἄνθρωπος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ ὁποῖος ἀνήγγειλεν, ὅτι οἱ βάρβαροι ἐφθασαν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ πυρπολοῦν τὰ πάντα. Διότι ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου διὰ μέσου τῆς Βοιωτίας, ἀφοῦ ἔκαυσε τὰς Θεσπιάς, τὰς ὁποίας ἐγκατέλειψαν οἱ κάτοικοι των καὶ κατέφυγον εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἐπίσης τὰς Πλαταιάς, ἐφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐρήμωνε τὰ πάντα. Ἐκαυσε δὲ τὰς Θεσπιάς καὶ τὰς Πλαταιάς, ἐπειδὴ ἐπληροφορήθη ἀπὸ τοὺς Θηβαίους, ὅτι δὲν ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν.

51. Ἀφοῦ ἐφθασαν δέ, ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ἡ ὁποία ἦτο ἔρημος, εὔρον δὲ μόνον ὀλίγους Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταφύγει εἰς τὸ ἱερόν· ἦσαν δὲ οὗτοι ταμίαι τοῦ ἱεροῦ καὶ πτωχοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐφραζαν τὴν Ἀκρόπολιν μὲ θύρας καὶ ἄλλα ξύλα καὶ ἀπέκρουον τοὺς ἐπιτιθεμένους. Οὗτοι δὲν εἶχον ἀναχωρήσει εἰς τὴν Σαλαμίνα, ἀφ' ἑνὸς μὲν· διότι δὲν εἶχον τὰ μέσα ἐξ αἰτίας τῆς πτωχείας των, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐνόμιζον, ὅτι ἔδιδον τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν εἰς τὸν χρησμὸν τῆς Πυθίας, κατὰ τὸν ὁποῖον «τὸ ξύλινον τεῖχος θὰ παρέμενεν ἀπόρθητον» (1). Ξύλινον τεῖχος δὲ κατ' αὐτοὺς ἦτο τὸ καταφύγιον αὐτὸ καὶ ὄχι τὰ πλοῖα.

53. Ἐν τέλει οἱ βάρβαροι ἀνεκάλυψαν ἀνελπίστως μίαν ἀφύλακτον εἴσοδον· διότι ἦτο πεπρωμένον κατὰ τὸν χρησμὸν ὀλόκληρος ἡ Ἀττικὴ νὰ περιέλθῃ εἰς τοὺς Πέρσας. Ἀφοῦ ἀνέβησαν δὲ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, κατῆρθῆσαν πρὸς τὰς πύλας, τὰς ὁποίας ἤνοιξαν, καὶ ἐφόνευσαν τοὺς

(1) «Τὸ ξύλινον τεῖχος ἀνάλωτον ἔσεσθαι».

καταφυγόντας εις τὸν ναόν. Ἀφοῦ δὲ ἐφόνευσαν πάντας, ἐλεηλάτησαν τὸ ἱερόν καὶ ἔθεσαν πῦρ εἰς ὅλην τὴν Ἀκρόπολιν.

54. Ὁ δὲ Ξέρξης, ἀφοῦ ἐκυρίευσεν πλέον ἐξ ὀλοκλήρου τὰς Ἀθήνας, ἔστειλεν ἔφιππον ἀγγελιαφόρον εἰς τὰ Σοῦσα, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν Ἀρτάβανον τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκστρατείας του.

56. Οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι Ἕλληνες, ὅταν ἐπληροφορήθησαν, ὅσα ἐγιναν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων, τόσον ἐταράχθησαν, ὥστε μερικοὶ ἐκ τῶν στρατηγῶν, χωρὶς νὰ περιμένουν νὰ ληφθῇ ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ὤρμησαν πρὸς τὰ πλοῖα των καὶ ὑψωσαν τὰ ἱστία, διὰ νὰ ἀποπλεύσουν. Οἱ ὑπόλοιποι ἀπεφάσισαν νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τοῦ Ἴσθμοῦ. Ἐπῆλθεν ὁμως ἡ νύξ καὶ διαλύσαντες τὸ συμβούλιον εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα.

57. Τότε, μόλις ὁ Θεμιστοκλῆς ἐφθασεν εἰς τὸ πλοῖόν του, τὸν ἠρώτησεν ὁ Μνησίφιλος ὁ Ἀθηναῖος, τί εἶχεν ἀποφασισθῆ. Ἀφοῦ ἔμαθε δέ, ὅτι ἀπεφασίσθη νὰ ὀδηγήσουν τὸν στόλον εἰς τὸν Ἴσθμόν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τῆς Πελοποννήσου, εἶπεν· Ἄσφαλῶς δὲν θὰ ναυμαχήσης πλέον διὰ καμμίαν πατρίδα, ἐὰν τὰ πλοῖα φύγουν ἀπὸ τὴν Σαλαμῖνα· διότι θὰ κατευθυνθῇ ὁ καθεὶς πρὸς τὴν πόλιν του καὶ οὔτε ὁ Εὐρυβιάδης οὔτε ἄλλος κανεὶς θὰ δυνηθῇ νὰ τοὺς συκρατήσῃ, ὥστε νὰ μὴ διασκορπισθῇ ἡ στρατιά· καὶ θὰ χαθῇ ἡ Ἑλλάς ἀπὸ ἀπερισκεψίαν. Ἄλλ' ἂν ὑπάρχη τρόπος, πήγαινε καὶ προσπάθησε νὰ ἀνακληθῇ ἡ ἀπόφασις, μήπως δυνηθῆς νὰ μεταπέισης τὸν Εὐρυβιάδην νὰ ἀλλάξῃ γνώμην καὶ νὰ μείνῃ ἐδῶ».

58. Ἡ συμβουλή αὐτὴ ἤρесе πολὺ εἰς τὸν Θεμιστοκλέα, ὁ ὁποῖος χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ τίποτε, μετέβη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Εὐρυβιάδου. Ἀφοῦ ἐφθασεν ἐκεῖ, εἶπεν ὅτι θέλει νὰ συζητήσῃ διὰ τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν· ἐκεῖνος τὸν ἐκάλεσε νὰ ἀναβῆ εἰς τὸ πλοῖον καὶ νὰ τοῦ εἴπῃ ὅ, τι θέλει. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀφοῦ ἐκάθισε πλησίον του, τοῦ ἀνέφερεν ὅλα ὅσα εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν Μνησίφιλον παρουσιάζων αὐτὰ ὡς ἰδικὰ του καὶ προσθέτων καὶ ἄλλα πολλά, ἕως ὅτου τὸν ἔπεισε μὲ τὰς παρακλήσεις του νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ πλοῖον καὶ νὰ συγκαλέσῃ τοὺς στρατηγούς εἰς συμβούλιον.

59. Μόλις δὲ συνῆλθον καὶ πρὶν προφθάσῃ ὁ Εὐρυβιάδης νὰ ἐκθέ-

ση τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον συνεκάλεσε τοὺς στρατηγούς, ὁ Θεμιστοκλῆς ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ διὰ πολλῶν, διότι ἐβιάζετο νὰ ἐπιτύχη ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπεδίωκεν. Ἄλλ' ἐνῶ ὠμίλει, ὁ Κορίνθιος στρατηγὸς Ἀδεΐμαντος τοῦ εἶπεν· «ἜΩ Θεμιστόκλεις, οἱ προτρέχοντες εἰς τοὺς ἀγῶνας ραπίζονται» (1) Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς ἀπάντησιν τοῦ εἶπεν. «Ἄλλὰ καὶ οἱ ὑπολειπόμενοι δὲν στεφανώνονται». (2)

60. Καὶ τότε μὲν ἀπήντησε μὲ ἠπιότητα εἰς τὸν Κορίνθιον. Εἰς τὸν Εὐρυβιάδην δὲ δὲν ἐπανελάβε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια τοῦ εἶχεν εἶπει προηγουμένως, δηλ. ὅτι, ἂν ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Σαλαμίνα, θὰ διασκορπισθοῦν, διότι δὲν ἦτο ὥραϊον νὰ κατηγορῇ κανένα ἐνώπιον τῶν συμμάχων. Ἔλεγεν ὅμως ἄλλα ἐπιχειρήματα· «Ἐὰν ἐκτελέσης ὅσα προτείνω, ἰδοὺ τὰ πλεονεκτήματα, ποὺ θὰ ἔχωμεν. Πρῶτον μὲν θὰ συγκρουσθῶμεν εἰς στενὸν μέρος μὲ ὀλίγα πλοῖα ἐναντίον πολλῶν καὶ ἂν ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου εἶναι ἡ συνήθης εἰς τοιαύτας περιστάσεις, θὰ ἔχωμεν μεγάλην νίκην· διότι τὸ νὰ ναυμαχῶμεν εἰς στενὸν τόπον εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν, ἐνῶ εἰς τὰ ἀνοικτὰ εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀντιπάλων μας. Ἐξ ἄλλου θὰ σωθῇ καὶ ἡ Σαλαμίς, ὅπου ἡμεῖς ἔχομεν τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκάς μας».

61. Ἐνῶ ὅμως ὁ Θεμιστοκλῆς ὠμίλει, τοῦ ἐπετέθη πάλιν ὁ Κορίνθιος Ἀδεΐμαντος καὶ ἐζήτηε νὰ σιωπήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει πατρίδα, καὶ ἠμπόδιζε τὸν Εὐρυβιάδην νὰ θέσῃ εἰς ψηφοφορίαν τὴν πρότασιν ἀνθρώπου ἀπάτριδος· ἐκάλει δὲ τὸν Θεμιστοκλέα νὰ δείξῃ, ποῖα εἶναι ἡ πατρίς του, καὶ κατόπιν νὰ κάμνῃ προτάσεις εἰς τὸ συμβούλιον. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν, ἐπειδὴ αἱ Ἀθηναῖοι εἶχον κυριευθῆ καὶ κατεῖχοντο ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς πλέον εἶπε πολλοὺς καὶ βαρεῖς λόγους κατὰ τοῦ Ἀδεϊμάντου καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὑπάρχει καὶ πόλις καὶ χώρα μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των, ἐφόσον διαθέτουν διακόσια πολεμικά πλοῖα πλήρως ἐπηνδρωμένα. Διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποκρούσῃ μίαν ἐπιθεσίαν των.

63. Μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεμιστοκλέους ὁ Εὐρυβιάδης

(1) «Ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προεξανιστάμενοι ραπίζονται».

(2) «Οἱ δὲ γε ἐγκαταλειπόμενοι οὐ στεφανοῦνται».

ἤλλαξε γνώμην· διότι ἐφοβήθη κυρίως, νομίζω, μήπως οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐγκαταλείψουν, ἂν ὀδηγήσῃ τὸν στόλον εἰς τὸν Ἴσθμόν. Διότι, ἂν τοὺς ἐγκατέλειπον οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὑπόλοιποι δὲν θὰ ἦσαν πλέον ἀξιόμαχοι. Ἐπροτίμησε λοιπὸν νὰ μείνουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν ἐκεῖ.

64. Ἦλθεν ὁμως ἡ ἡμέρα καὶ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος καὶ ἐγένεον σεισμοὶ καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκρίναν λοιπὸν καλὸν νὰ προσευχηθοῦν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν βοήθειαν τῶν Αἰακιδῶν. Καὶ τὸν μὲν Αἴαντα καὶ τὸν Τελαμῶνα ἐπεκαλέσθησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Σαλαμῖνα, τὸν δὲ Αἰακὸν καὶ τοὺς ἄλλους Αἰακίδας (1) ἔστειλαν πλεῖον νὰ τοὺς μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν Αἴγινα.

66. Τὰ πληρώματα τοῦ στόλου τοῦ Ξέρξου ἦλθον ἀπὸ τὴν Τραχῖνα καὶ ἐπεσκέφθησαν τὸν τόπον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ εἶδον τὴν καταστροφὴν τῶν Λακώνων. Κατόπιν ὁ στόλος διέβη εἰς τὴν Ἴσθμιαίαν καί, ἀφοῦ ἠγκυροβόλησεν ἐκεῖ τρεῖς ἡμέρας, ἐπλευσε διὰ τοῦ Εὐρίπου καὶ ἐντὸς τριῶν ἄλλων ἡμερῶν ἔφθασεν εἰς τὸ Φάληρον.

70. Ὅταν δὲ ἔλαβον τὴν διαταγὴν νὰ ἀναπλεύσουν, οἱ βάρβαροι ὠδηγήσαν τὰ πλοῖά των πρὸς τὴν Σαλαμῖνα καὶ παρετάχθησαν εἰς τάξιν μάχης ἀθορύβως. Δὲν ἐπήρκεσεν ὁμως ἐκείνη ἡ ἡμέρα, διὰ νὰ συνάψουν ναυμαχίαν· διότι ἐπῆλθεν ἡ νύξ· παρεσκευάζοντο ὁμως διὰ τὴν ἐπομένην. Τοὺς δὲ Ἕλληνας, καὶ μάλιστα τοὺς Πελοποννησίους, κατέλαβε φόβος καὶ ἀγωνία, διότι ἐφοβοῦντο, ὅτι μένοντες εἰς τὴν Σαλαμῖνα ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν διὰ τὴν γῆν τῶν Ἀθηναίων καί, ἂν ἐνικῶντο, θὰ ἀπεκλειόντο καὶ θὰ ἐπολιορκοῦντο εἰς νῆσον ἀφίνοντες τὴν ἰδικὴν των ἀπροστάτετον.

71. Τὴν ἰδίαν νύκτα τὸ περικλινὸν τῶν βαρβάρων ἐβάδισε πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Ἄν καὶ εἶχον ληφθῆ πάντα τὰ δυνατὰ μέτρα, διὰ νὰ μὴ δυνηθοῦν νὰ εἰσβάλουν οἱ βάρβαροι διὰ τῆς ξηρᾶς ἐκεῖ. Πράγματι στρατοπεδεύοντες εἰς τὸν Ἴσθμόν οἱ Πελοποννήσιοι, πρῶτον μὲν κατέστρεψαν τὴν Σχειρανίδα ὁδόν, ἔπειτα ἀπεφάσισαν νὰ οἰκοδομήσουν τεῖχος κατὰ μῆκος τοῦ Ἴσθμοῦ.

(1) Ὁ Αἰακὸς ἦτο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Αἰγίνης. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν ἀγκλιμάτων τῶν ἀπογόνων του.

74. Μὲ τοιαύτας λοιπὸν ἐργασίας ἡσυχολοῦντο οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκοντο εἰς τὸν Ἴσθμόν, διότι διέτρεχον μέγαν κίνδυνον καὶ δὲν ἐστήριζον πολλὰς ἐλπίδας εἰς τὸ ναυτικόν. Οἱ δὲ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν Σαλαμίνα, ὅταν ἔμαθον αὐτά, ἐφοβοῦντο ὄχι τόσον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ὅσον διὰ τὴν Πελοπόννησον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν πλησιάζοντες ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον συνωμίλου σιωπηλῶς καὶ ἐθαύμαζον διὰ τὴν ἀβουλίαν τοῦ Εὐρυβιάδου. Τέλος ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐξέσπασεν εἰς τὸ φανερόν. Καὶ ἔγινε πλέον συγκέντρωσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλέχθησαν πολλὰ διὰ τὰ ἴδια πράγματα καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποπλεύσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ δι' αὐτὴν νὰ διακινδυνεύουν καὶ νὰ μὴ μείνουν, διὰ νὰ πολεμήσουν διὰ χώραν ὑπόδουλον πλέον, οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, οἱ Αἰγινῆται καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἔλεγον, ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνουν καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν ἐκεῖ.

75. Ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπειδὴ ἐπεκράτει ἡ γνώμη τῶν Πελοποννησίων, ἐξῆλθε τότε κρυφίως ἀπὸ τὸ συνέδριον καὶ ἔστειλεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν ἄνθρωπον μὲ πλοιάριον, τοῦ ἔδωσε δὲ ἐντολήν τί νὰ εἴπῃ· ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὠνομάζετο Σίικινος, ἦτο δὲ οἰκέτης⁽¹⁾ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ παιδαγωγὸς τῶν τέκνων του. Βραδύτερον ὁ Θεμιστοκλῆς τὸν ἔκαμε Θεσπιέα — διότι οἱ Θεσπιεῖς ἐδέχοντο πολίτας — καὶ τὸν κατέστησε πλοῦσιον. Αὐτὸς λοιπὸν τότε, ἀφοῦ ἦλθε μὲ πλοιάριον, εἶπεν εἰς τοὺς στρατηγούς τῶν βαρβάρων τὰ ἐξῆς· «Μὲ ἔστειλεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων κρυφὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας (διότι συμβαίνει νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος τοῦ βασιλέως καὶ νὰ προτιμᾷ νὰ ὑπερισχύσετε σεῖς παρὰ οἱ Ἕλληνες), διὰ νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ φόβον καὶ σκέπτονται νὰ ἀποδράσουν, καὶ τώρα σᾶς παρέχεται εὐκαιρία νὰ διαπράξετε λαμπρότατον κατόρθωμα, ἂν δὲν τοὺς ἀφήσετε νὰ σᾶς διαφύγουν. Διότι οὔτε ὁμόνοιαν ἔχουν μεταξύ των οὔτε πρόκειται νὰ ἀντισταθοῦν πλέον ἐναντίον σας, ἀλλὰ θὰ τοὺς ἴδῃτε νὰ ναυμαχοῦν μεταξύ των, δηλ. ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι μὲ τὸ μέρος σας καὶ οἱ ἄλλοι». Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἀνεχώρησεν.

76. Οἱ βάρβαροι τὰ ἐπίστευσαν καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν μικρὰν νῆσον Ψυττάλειαν⁽²⁾, ἡ ὁποία κεῖται μεταξύ τῆς Σαλαμίνας καὶ τῆς ξη-

(1) ἄνθρωπος τῆς οἰκίας, ἰδίως δούλος οἰκογενῆς ἢ οἰκόσιτος.

(2) Λειψοκουτάλα.

ρᾶς ἀπεβίβασαν πολλοὺς Πέρσας, ἀφ' ἐτέρου δέ, ὅταν ἐγινε μεσονύκτιον, ὠδήγησαν τὴν δυτικὴν πτέρυγα κυκλοτερῶς, πρὸς τὴν Σαλαμίνα, ὅσοι δὲ ἦσαν πλησίον τῆς Κέω⁽¹⁾ καὶ τῆς Κυνοσοῦρας⁽²⁾ κατέλαβον μὲ τὰ πλοῖά των ὄλον τὸν πορθμὸν μέχρι τῆς Μουνηχίας.⁽³⁾ Ἐπεξέτειναν δὲ τὴν παράταξιν τῶν πλοίων των, διὰ νὰ μὴ δυνηθῆ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας νὰ διαφύγη, ἀλλὰ νὰ ἀποκλεισθοῦν εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ νὰ τιμωρηθοῦν δι' ὅσα εἶχον διαπράξει εἰς τὸ Ἄρτεμισιον. Ἀπεβίβασαν δὲ Πέρσας εἰς τὴν νησίδα Ψυττάλειαν μὲ τὸν ἐξῆς σκοπὸν· ἂν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ναυμαχίας παρεσύροντο πρὸς τὰ ἐκεῖ ἄνδρες καὶ ναυαγία — διότι ἡ νῆσος εὐρίσκετο εἰς τὸ στενόν, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν — νὰ περισυλλέγουν τοὺς ἰδικούς των, νὰ φονεύουν δὲ τοὺς ἄλλους. Ἐξετέλουν αὐτὰ σιωπηλῶς, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀντιληφθοῦν οἱ ἀντίπαλοι. Ἠτοιμάζοντο δὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς γαρις νὰ κοιμηθοῦν καθόλου.

78. Μεταξὺ δὲ τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν ἐγίνοντο εἰς τὴν Σαλαμίνα πολλαὶ λογομαχίαι. Διότι δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη, ὅτι οἱ βάρβαροι τοὺς εἶχον περικυκλώσει μὲ τὸν στόλον των, ἀλλ' ἐνόμιζον ὅτι παραμένουν εἰς τὰς ἰδίας θέσεις, ὅπως τοὺς ἔβλεπον κατὰ τὴν ἡμέραν.

79. Ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἐφιλονίκουν, ἦλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγινα ὁ Ἄριστείδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐξοστρακισθῆ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τὸν ὁποῖον ἐγώ, ἀφοῦ ἐπληροφορήθην τὸν χαρακτήρα του, ἐσχημάτισα τὴν γνώμην ὅτι ἦτο ἀνὴρ ἀριστος καὶ δικαιοτάτος εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀφοῦ ἦλθε λοιπὸν εἰς τὸ συνέδριον, ἐκάλεσεν ἔξω τὸν Θεμιστοκλέα, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο φίλος του, ἀλλὰ μέγας ἐχθρὸς του. Ἐξ αἰτίας ὅμως τῶν μεγάλων συμφορῶν τοῦ παρόντος τὰ ἐλησμόνησεν αὐτὰ καὶ ἐπεθύμει νὰ συνομιλήσῃ μαζί του. Διότι εἶχεν ἀκούσει προηγουμένως ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἔσπευδον νὰ μεταφέρουν τὸν στόλον των εἰς τὸν Ἴσθμόν. Μόλις ἐξῆλθεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἄριστείδης τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς· «Καὶ εἰς κάθε ἄλλην περίστασιν, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν παροῦσαν, ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐρίζωμεν, ποῖος ἐκ τῶν δύο μας θὰ εὐεργετήσῃ περισσότερο τὴν πατρίδα. Σοῦ λέγω λοιπὸν ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον καὶ πολὺ καὶ ὀλίγα νὰ συζητῆ κανεὶς μὲ τοὺς Πελοποννησίους διὰ τὸν ἀπό-

(1) Ἄγνωστον περὶ τίνος τοποθεσίας ἀκριβῶς πρόκειται.

(2) Ἀνατολικὸν ἀκρωτήριο τῆς Σαλαμίνας ἀπέναντι τῆς Ψυττάλειας.

(3) Τουρκολίμανο.

πλουν ἀπ' ἐδῶ. Διότι σέ βεβαιῶ, ὡς αὐτόπτης πού ὑπῆρξα, ὅτι καί νά θέλουν οἱ Κορίνθιοι ἢ ὁ ἴδιος ὁ Εὐρυβιάδης δὲν θά δυνηθοῦν νά ἀποπλεύσουν ἀπ' ἐδῶ. Διότι ἔχομεν περικυκλωθῆ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Ἄλλ' εἴσελθε καὶ ἀνάγγειλέ τα».

80. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπήντησεν· «Αἱ συμβουλαὶ σου εἶναι ὀρθαὶ καὶ αἱ εἰδήσεις σου εὐχάριστοι. Μάθε δέ, ὅτι ὁ ἴδιος ἐγὼ ἐνήργησα, διὰ νά γίνουν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς Μήδους· διότι, ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες δὲν ἤθελον νά ναυμαχήσουν ἐκουσίως, ἔπρεπε νά τοὺς ἀναγκάσωμεν νά τὸ κάμουν ἀκουσίως. Σὺ ὅμως, ἀφοῦ ἦλθες μὲ καλὰς εἰδήσεις, νά τὰς ἀναγγείλης ὁ ἴδιος. Διότι, ἂν τοὺς τὰς εἶπω ἐγώ, θά νομίσουν, ὅτι τὰς ἔπλασα καὶ δὲν θά πιστεύσουν, ὅτι τὸ ἔκαμαν αὐτὸ οἱ βάρβαροι. Ἄλλ' εἴσελθε καὶ ἀνάγγειλέ τους, τί συμβαίνει. Καὶ ἂν μὲν πειθοῦν, αὐτὸ θά εἶναι τὸ καλύτερον. Ἄν ὅμως δὲν πιστεύσουν, δι' ἡμᾶς θά εἶναι τὸ ἴδιον, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νά φύγουν, ἀφοῦ ἔχομεν περικυκλωθῆ, ὅπως λέγεις, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη».

81. Ὁ Ἀριστείδης εἰσῆλθε καὶ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγινα καὶ ὅτι μὲ δυσκολίαν διῆλθεν ἀπαρατήρητος διὰ μέσου τῶν ἐχθρικῶν πλοίων· διότι ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔχει περικυκλωθῆ ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ Ξέρξου. Καὶ τοὺς συνεβούλευσε νά ἐτοιμάζωνται, διὰ νά ἀμυνθοῦν. Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ, ἀπεχώρησεν, οἱ δὲ στρατηγοὶ περιέπεσαν πάλιν εἰς ἀμφισβητήσεις, διότι οἱ περισσότεροὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ἐπίστευσαν τὰς εἰδήσεις.

82. Ἐνῶ δὲ αὐτοὶ ἀμφέβαλλον, ἔφθασε τριήρης τῶν Τηνίων, ἡ ὁποία ἠτύτομόλησεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας — ἀρχηγὸς αὐτῆς ἦτο ὁ Παναίτιος ὁ υἱὸς τοῦ Σωσιμένου — καὶ ἀνέφερεν ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνεγράφασαν οἱ Τήνιοι εἰς τὸν τρίποδα τῶν Δελφῶν⁽¹⁾ μεταξὺ ἐκείνων, πού κατετρόπωσαν τὸν βάρβαρον. Μὲ τὴν τριήρη αὐτὴν τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἔφθασεν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 380 πολεμικῶν πλοίων. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπίστευσαν πλέον τοὺς Τηνίους καὶ παρεσκευάζοντο, διὰ νά ναυμαχήσουν.

83. Ὑπέφωσκεν ἤδη ἡ αὐγή, ὅταν ἔγινε συγκέντρωσις τοῦ στρατεύματος τῶν πλοίων. Ἀπὸ ὅλους ὠμίλησεν καλύτερον πρὸς αὐτοὺς

(1) Ὁ μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς νίκην ἀφιερθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Δελφοὺς τρίπους, ὅστις μεταφερθεὶς βραδύτερον ὑπὸ Μ. Κωνσταντίνου εἰς Κωνσταντινούπολιν σώζεται σήμερον ἐκεῖ.

ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὁ λόγος του ἦτο σύγκρισις τῶν καλυτέρων πρὸς τὰ χειρότερα, ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου ἢ τὴν κατάστασίν του. Ἀφοῦ συνεβούλευσε νὰ προτιμήσουν τὰ καλύτερα, τερματίζων τὸν λόγον του ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα. Μόλις εἰσῆλθον, ἔφθασεν ἡ τριήρης, ἡ ὁποία εἶχε σταλῆ εἰς τὴν Αἴγιναν διὰ τοὺς Αἰακίδας. Οἱ Ἕλληνες τότε ὠδήγησαν ὅλα τὰ πλοῖα τῶν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, μόλις δὲ ἐξῆλθον, ἐπέπεσαν ἐναντίον των οἱ βάρβαροι.

84. Οἱ μὲν ἄλλοι Ἕλληνες ἀνέκρουσαν πρῦμνην καὶ ἔφεραν τὰ πλοῖα πρὸς τὴν ξηράν, ὁ Ἀθηναῖος Ἀμεινίας ὅμως ὁ Παλληνεύς, ἀφοῦ ἔπλευσεν ἐκτὸς τῆς γραμμῆς, ἐπληξε μὲ τὸ ἔμβολον ἐχθρικὸν πλοῖον. Ἐπειδὴ τὰ δύο πλοῖα περιεπλέχθησαν καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ χωρισθοῦν, τότε πλέον καὶ οἱ ἄλλοι ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀμεινίου καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν μάχην. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν λέγουσι, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῆς ναυμαχίας. Οἱ Αἰγινῆται ὅμως λέγουσι, ὅτι τὸ πλοῖον, πού εἶχε σταλῆ εἰς τὴν Αἴγιναν διὰ τοὺς Αἰακίδας, ἔκαμε τὴν ἀρχήν. Λέγεται ἐπίσης ταῦτο, δηλ. ὅτι ἐνεφανίσθη φάσμα γυναικός, ἡ ὁποία τοὺς παρώτρυνε μεγαλοφῶνως, διὰ νὰ ἀκούῃ ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα καὶ ἐπιπλήττουσα εἶπε: «Δαιμόνιοι, μέχρι πότε πλέον θὰ ἀνακρούετε πρῦμνην;». (1)

85. Ἀπέναντι τῶν Ἀθηναίων εἶχον ταχθῆ οἱ Φοίνικες (διότι οὗτοι κατεῖχον τὴν πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα πτέρυγα), ἀπέναντι δὲ τῶν Λακεδαιμονίων οἱ Ἴωνες (οὗτοι κατεῖχον τὴν πτέρυγα, πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς τὸν Πειραιᾶ). Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἴωνας ἔδειξαν σκοπίμως ἀπροθυμίαν εἰς τὴν ναυμαχίαν συμφῶνως πρὸς τὰς παραγγελίας τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅχι ὅμως οἱ περισσότεροι.

86. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν πλοίων τῶν βαρβάρων, πού ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, κατεστράφησαν ἄλλα ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἄλλα ἀπὸ τοὺς Αἰγινήτας. Διότι, ἀφοῦ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐναυμάχουν μὲ τάξιν καὶ χωρὶς νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τὰς γραμμάς των, οἱ δὲ βάρβαροι ἐνήργουν ἀτάκτως καὶ χωρὶς σχέδιον, φυσικὸν ἦτο νὰ συμβῆ, ὅπως ἀκριβῶς ἐγένετο. Ἄν καὶ ἦσαν καὶ ἀπειδείχθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ βάρβαροι πολὺ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς των παρ' ὅσον εἰς τὴν Εὐβοίαν. Διότι ὅλοι ἐδείκνυον προθυμίαν καὶ ἐφοβοῦντο

(1) «Δαιμόνιοι, μέχρι κόσσυ ἔτι πρῦμνην ἀνακρούσεσθε;».

τὸν Ξέρξην, διότι ὁ καθείς ἐξ αὐτῶν ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τὸν παρηκολούθει.

87. Δὲν δύναμαι νὰ ἀναφέρω μὲ ἀκριβείαν, πῶς ἠγωνίσθη ὁ καθείς ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὴν Ἀρτεμισίαν⁽¹⁾ ὅμως συνέβη τὸ ἐξῆς, τὸ ὁποῖον ἠῤῥησε πολὺ τὴν ὑπόληψίν τῆς πλησίον τοῦ βασιλέως. Εἰς μίαν στιγμὴν, ἐνῶ αἱ δυνάμεις τοῦ βασιλέως εἶχον περιέλθει εἰς σύγχυσιν, τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας κατεδιώκετο ἀπὸ πλοῖον Ἀθηναϊκόν· ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ (διότι ἐμπροσθέν τῆς ἠμποδίζετο ἀπὸ ἄλλα φιλικὰ τῆς πλοῖα, ὅπισθεν δὲ τοῦ ἰδιοῦ τῆς ἐπῆρχοντο τὰ ἐχθρικά), ἀπεφάσισε καὶ ἔκαμε τὸ ἐξῆς, τὸ ὁποῖον πράγματι τὴν ὠφέλησε. Ἐνῶ δηλ. κατεδιώκετο ἀπὸ τὸ Ἀθηναϊκόν πλοῖον, ἐπέπεσε μὲ ὄρμην ἐναντίον φιλικοῦ τῆς πλοῖου τῶν Καλυνδέων⁽²⁾, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου εὐρίσκετο ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς τῶν Καλυνδέων Δαμασίθυμος. Καθὼς λοιπὸν τὸ ἐπλήξε καὶ τὸ ἐβύθισεν, ὑπῆρξεν εὐτυχής, διότι ὠφελήθη κατὰ δύο τρόπους. Διότι ὁ πλοίαρχος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πλοῖου, καθὼς τὴν εἶδε νὰ ἐπιπίπτῃ ἐναντίον βαρβαρικοῦ πλοῖου, ἐνόμισεν, ὅτι τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας ἦ εἶναι ἐλληνικὸν ἢ ἠυτομόλησεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ βοηθεῖ τοὺς Ἕλληνας· δι' αὐτὸ ἤλλαξε διεύθυνσιν καὶ ἐστράφη ἐναντίον ἄλλων.

88. Αὐτὸ τὴν ὠφέλησεν, ἀφ' ἐνὸς μὲν διότι διέφυγε καὶ δὲν ἀπώλεσθη, ἀφ' ἐτέρου δὲ συνέβη, ὥστε, ἐνῶ διέπραξε κακόν, νὰ ἐκτιμηθῇ δι' αὐτὸ τὰ μέγιστα ἀπὸ τὸν Ξέρξην. Λέγεται δηλ. ὅτι ὁ βασιλεὺς παρακολουθῶν εἶδε τὸ πλοῖον τῆς νὰ βυθίζῃ ἄλλο πλοῖον, κάποιος δὲ ἀπὸ τοὺς παρόντας τοῦ εἶπε: «Δέσποτα, βλέπεις τὴν Ἀρτεμισίαν πόσον καλῶς ἀγωνίζεται καὶ ἐβύθισεν ἐχθρικὸν πλοῖον;» Ὁ βασιλεὺς ἠρώτησεν, ἂν πράγματι τὸ κατόρθωμα αὐτὸ εἶναι τῆς Ἀρτεμισίας· ἐκεῖνοι τοῦ εἶπον, ὅτι ἀνεγνώρισαν μετὰ βεβαιότητος τὸ ἐμβλημα τοῦ πλοῖου τῆς. Ὁ Ξέρξης λέγεται, ὅτι ἀπήντησεν εἰς αὐτά· «Οἱ ἄνδρες μου ἔχουν γίνεαι γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες»⁽³⁾

89. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἐφονεύθη ὁ στρατηγὸς Ἀριαβίγνης, υἱὸς τοῦ Δαρείου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου. Ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀπὸ τοὺς Μήδους καὶ ἀπὸ

(1) Βασίλισσα τῆς Ἀλικαρνασσῶ.

(2) Κάτοικοι τῆς Καλύνης, πόλεως τῆς Καρίας.

(3) «Οἱ μὲν ἄνδρες γεγονασί μοι γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες».

τούς άλλους συμμάχους. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐφονεύθησαν ὀλίγοι. Διότι, ἐπειδὴ ἐγνώριζον νὰ κολυμβοῦν, ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων τὰ πλοῖα κατεστρέφοντο, οἱ ἴδιοι ὁμως δὲν ἐφονεύοντο ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, ἐφθάνον κολυμβῶντες εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ὁμως οἱ περισσότεροι ἐπνίγησαν εἰς τὴν θάλασσαν, διότι δὲν ἐγνώριζον νὰ κολυμβοῦν. Ὅταν δὲ τὰ πλοῖα τῆς πρώτης γραμμῆς τῶν βαρβάρων ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τότε ἐπηκολούθησε καταστροφὴ τῶν προσπαθοῦντες νὰ προχωρήσουν μὲ τὰ πλοῖά των, διὰ νὰ ἀποδείξουν εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι κάτι σπουδαῖον κάμνουν καὶ αὐτοί, προσέκρουον εἰς τὰ ἰδικά των, πὺ εἶχον τραπῆ ἤδη εἰς φυγὴν.

90. Ὁ δὲ Ξέρξης, διὰ νὰ παρακολουθῆ τοὺς ἰδικούς του καὶ τὰ ἔργα των, ἐκάθητο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ναυμαχίας εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους, τὸ ὅποιον εὔρεται ἀπέναντι τῆς Σαλαμίνας καὶ ὀνομάζεται Αἰγάλεως, ἐζήτηε δὲ καὶ ἐμάθανε κάθε φορὰν τὸ ὄνομα παντὸς διακρινομένου καὶ γραμματεῖς πλησίον του ἀνέγραφον τὸ ὄνομα τοῦ τριηράρχου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς του καὶ τῆς πατρίδος του.

91. Ἀφοῦ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ βάρβαροι καὶ προσεπάθουν νὰ διαφύγουν πρὸς τὸ Φάληρον, οἱ Αἰγινῆται κατέλαβον θέσιν κατάλληλον εἰς τὸν πορθμὸν καὶ διέπραξαν ἀξιόλογα ἔργα. Οἱ Ἀθηναῖοι δηλ. εἰς τὸ μέσον τῆς ταραχῆς κατέστρεφον τὰ πλοῖα τῶν ἐχθρῶν, ὅσα ἀντίσταντο ἢ ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, οἱ δὲ Αἰγινῆται ἐκεῖνα, πὺ προσεπάθουν, νὰ διαφύγουν. Ὅσα λοιπὸν ἐξέφευγον ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ἤρχοντο καὶ ἐπιπτον εἰς τοὺς Αἰγινήτας.

95. Ὁ δὲ Ἀριστείδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, ὁ Ἀθηναῖος, περὶ τοῦ ὁποίου ὀλίγον προηγουμένως ἔκαμα λόγον ὡς ἀρίστου ἀνθρώπου, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης καὶ ἐνῶ ἐπεκράτει ἡ σύγχυσις, ἀφοῦ παρέλαβεν ἄγημα Ἀθηναίων ὀπλιτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον παραταχθῆ κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς τῆς Σαλαμίνας, ἀπεβιβάσθη μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Ψυττάλειαν, ὅπου οὗτοι κατέκοψαν ὅλους τοὺς Πέρσας, ὅσοι εὔρισκοντο εἰς τὴν νησιῶδα αὐτήν.

97. Ὁ δὲ Ξέρξης, μόλις ἀντελήφθη τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν, ἐπειδὴ ἐφοβήθη, μήπως κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἴωνας συμβουλευσῆ τοὺς Ἕλληνας ἢ καὶ οἱ ἴδιοι μόνον των συλλάβουν τὴν ἰδέαν νὰ πλεύσουν

εις τὸν Ἑλλήσποντον καὶ διαλύσουσιν τὰς γεφύρας του, ἀποκλεισθῆ δὲ
εις τὴν Εὐρώπην καὶ κινδυνεύουσι νὰ ἀπολεσθῆ, ἀπεφάσισε νὰ ἀποχωρήσῃ.
Ἐπειδὴ ὅμως ἤθελε νὰ μὴ ἀντιληφθῆ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας μήτε
ἀπὸ τοὺς ἰδιικούς του τὸν σκοπὸν του αὐτόν, προσεπάθει δῆθεν νὰ κα-
τασκευάσῃ γέφυραν μέχρι Σαλαμῖνος διὰ συνδέσεως Φοινικικῶν φορτη-
γῶν πλοιαρίων, ἔκαμνε δὲ πολεμικὰς προετοιμασίας, ὡς ἂν ἐπρόκειτο
νὰ συνάψῃ ἄλλην ναυμαχίαν. Ὅλοι οἱ ἄλλοι βλέποντες αὐτὰ ἐνόμιζον,
ὅτι ἔχει τὴν πρόθεσιν νὰ συνεχίσῃ με κάθε τρόπον τὸν πόλεμον. Δὲν
διέφευγεν ὅμως τὴν ἀντίληψιν τοῦ Μαρδονίου, ὅστις ἐγνώριζεν ἄριστα
τὴν νοοτροπίαν τοῦ βασιλέως. Συγχρόνως ὁ Ξέρξης ἔστειλεν ἀγγελια-
φόρον εἰς τὴν Περσίαν, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τὴν ἐπελθοῦσαν συμφορὰν.

99. Ὅταν ἡ πρώτη εἰδησις ἔφθασεν εἰς τὰ Σοῦσα, ὅτι δηλ. ὁ Ξέρ-
ξης κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, οἱ Πέρσαι κατελήφθησαν ἀπὸ τόσον με-
γάλην χαρὰν, ὥστε ἔστρωσαν ὄλας τὰς ὁδοὺς με μωρσίνας, ἔκαιον θυ-
μιάματα, ἐτέλουν θυσιάς καὶ ἐώρταζον. Ὅταν ὅμως κατέφθασεν ἡ δευ-
τέρα εἰδησις, τόσον συνεταράχθησαν, ὥστε ἔσχιζον ὄλοι τὰ ἐνδύματά
των, παρεδόθησαν εἰς θρήνους, ἐβόων καὶ κατέκρινον τὸν Μαρδόνιον.
Δὲν ἐλυποῦντο δὲ τόσον διὰ τὰ ἀπολεσθέντα πλοῖα, ἀλλ' ἐφοβοῦντο διὰ
τὸν ἴδιον τὸν Ξέρξην. Καὶ αἱ ἐκδηλώσεις αὐταὶ ἐξηκολούθησαν καθ'
ὄλον τὸν μετέπειτα χρόνον, μέχρις ὅτου ὁ Ξέρξης ἐπανελθὼν διέταξε
νὰ παύσουσιν.

ΚΑΛΛΙΟΠΗ

Τὰ μεταξὺ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας καὶ
τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν

Μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ στόλου του εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης, καταληφθεὶς ἀπὸ δειλίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ ἴδιος ἐξ Ἑλλάδος, ἄφησεν ὅμως τὸν στρατηγὸν Μαρδόνιον ἐπὶ κεφαλῆς 300.000 ἐπιλέκτου στρατοῦ διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον καὶ καθυποτάξῃ τὴν χώραν. Οὗτος κατὰ τὸν ἐπερχόμενον χειμῶνα ἀπεσύρθη καὶ διεχείμασεν ἐν Θεσσαλίᾳ. Κατὰ δὲ τὴν ἄνοιξιν τοῦ ἐπομένου ἔτους 479 π. Χ. ἐβάδισε πρὸς Νότον καὶ ἔχων συμμάχους τοὺς τοὺς Βοιωτοὺς (1) προσεπάθησε νὰ προσεταιρισθῇ καὶ τοὺς Ἀθηναίους διὰ προτάσεων λίαν δελεαστικῶν, τὰς ὁποίας ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν ἀσυζητητῆ καὶ ἐξεκένωσαν πανδημειὶ διὰ δευτέραν φορὰν τὰς Ἀθήνας καὶ εἰδοποίησαν τοὺς Λακεδαιμονίους. Ὁ Μαρδόνιος κατέλαβε τὰς Ἀθήνας πάλιν ἐρήμους καὶ ἔθεσεν εἰς αὐτὰς ἐκ νέου πῦρ. Ἐν τῷ μεταξὺ στρατιᾷ 50.000 Λακωνίων ἐξέρχεται ἐπὶ τέλους ἐκ τῶν ὁρίων τῆς Λακωνικῆς καὶ εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου συνεννοῦται πρὸς τοὺς ἄλλους ἐκ τῆς Πελοποννήσου συμμάχους, ἐν Ἐλευσίνῃ δὲ καὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες διῆλθον ἐκεῖ ἐκ Σαλαμῖνος, καὶ ὅλοι ὁμοῦ βαδίζουσι εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου εἶχεν ἐπανέλθει ὁ Μαρδόνιος μετὰ τὴν δευτέραν προπόλησιν τῶν Ἀθηνῶν.

Κατ' ἀρχὰς παρετάχθησαν εἰς τὰς ὑποργείας τοῦ Κιθαιρῶνος, ὁ δὲ Μαρδόνιος ἔστειλεν ἐναντίον των τὸ ἵππικόν του καὶ ἐπληκολοίθησαν

(1) Πλὴν τῶν Θεσπιέων καὶ τῶν Πλαταιέων.

ἡμιμαχίαι, εἰς μίαν δ' ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθη γενναίως μαχόμενος ὁ ἀρχηγὸς τοῦ βαρβαρικοῦ ἰππικοῦ Μασίστιος. Ἀκολούθως οἱ Ἕλληνες, λαβόντες θάρρος κατήλθον εἰς τὰς Πλαταιὰς καὶ κατέλαβον θέσεις ἀπέναντι τῶν βαρβάρων παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀσωπὸν καὶ πλησίον τῆς κοίτης Γαργαρίας, διὰ τὰ ὑδροεῶνται ἐξ αὐτῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων ἀνῆλθε τελικῶς εἰς 110.000 ἄνδρας. Ἐξ αὐτῶν 50.000 ἦσαν Λάκωνες καὶ ἐκ τούτων 10.000 ἦσαν βαρέως ὥπλισμένοι, ἐξ αὐτῶν δὲ 5.000 ἦσαν ἐκ Σπάρτης. Οὗτοι ἐτάχθησαν εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγα, τὸ δ' ἀριστερὸν κέρας κατεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι (8.000), μεταξὺ τούτων δὲ ἦσαν οἱ ἄλλοι σύμμαχοι (52.000). Ἄλλ' οἱ οἰωνοὶ τῶν θυσιῶν καὶ εἰς τὰς δύο παρατάξεις δὲν ἦσαν αἴσιοι διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης, ἀνέμενον δὲ οἱ μὲν τοὺς δὲ τὰ ἀρχίσουν τὴν ἐπίθεσιν καὶ αἱ ἡμέραι παρήρχοντο.

Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν (479 π.Χ.)

38. Ἐπειδὴ αἱ θυσίαι δὲν ἀπέβαινον εἰς τοὺς Πέρσας εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν ἑναρξιν τῆς μάχης, συνέρρεον δὲ πανταχόθεν οἱ Ἕλληνες καὶ ἤρξανεν ὁ ἀριθμὸς των, ὁ Τιμαγενίδας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἐρπυος, Θηβαῖος, συνεβούλευσε τὸν Μαρδόνιον νὰ φυλάξῃ τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρῶνος, διότι, ἔλεγε, συρρέουν δι' αὐτῶν συνεχῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν οἱ Ἕλληνες καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ πολλοὺς.

39. Εἶχον παρέλθει ὀκτὼ ἡμέραι, ἀφ' ὅτου οἱ δύο στρατοὶ ἦσαν ἀντιμέτωποι. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἀντιληφθεὶς, ὅτι ἡ συμβουλὴ τοῦ Τιμαγενίδου ἦτο ὀρθή, ἔστειλε μόλις ἐνύκτωσε τὸ ἵππικόν του εἰς τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρῶνος, αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦν εἰς τὰς Πλαταιάς. Οἱ Βοιωτοὶ τὰς ὀνομάζουσι Τρεῖς Κεφαλάς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι Δρυὸς Κεφαλάς. Καὶ δὲν ἐστάλησαν μάτην ἐκεῖ οἱ ἵππεῖς. Διότι συνέλαβον πεντακόσια ὑποζύγια καὶ τοὺς συνοδοῦς των, καθὼς εἰσῆρχοντο εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἔφερον τρόφιμα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Πέρσαι ἐφόνευον ἀφειδῶς ἀνθρώπους καὶ ὑποζύγια καὶ ὅταν ἐχόρτασαν νὰ φονεύουν, ὠδήγησαν ὅ,τι ὑπελείπετο πρὸς τὸν Μαρδόνιον εἰς τὸ στρατόπεδον.

40. Παρῆλθον ἀκόμη δύο ἡμέραι μετὰ τὸ συμβᾶν αὐτό, χωρὶς οὔτε οἱ μὲν οὔτε οἱ δὲ νὰ θέλουν νὰ κάμουν ἀρχὴν τῆς μάχης. Διότι οἱ βάρβαροι ἤρχοντο μέχρι τοῦ Ἀσωποῦ, ἀλλὰ δὲν διέβαινον τὸν ποταμόν, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ Ἕλληνες. Τὸ ἵππικόν ὅμως τοῦ Μαρδονίου ἐπετίθετο συνεχῶς κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἠνώχλει. Διότι οἱ Θηβαῖοι, ἔνθερμοι ὀπαδοὶ τῶν Περσῶν, διήγειρον μὲ προθυμίαν τὸν πόλεμον καὶ προηγοῦντο μέχρι τοῦ σημείου τῆς συμπλοκῆς, ἀπ' ἐκεῖ δὲ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Μῆδοι ἀνελάμβανον νὰ συνεχίσουν τὴν μάχην καὶ παρεῖχον λαμπρὰ δεύματα τῆς ἀνδρείας των.

41. Ἐπὶ δέκα ἡμέρας λοιπὸν δὲν συνέβη τίποτε ἄλλο. Τὴν ἐνδεκάτην ὅμως ἡμέραν, ἀφ' ὅτου οἱ δύο στρατοὶ εὕρισκοντο ἀντιμέτωποι εἰς τὰς Πλαταιάς, οἱ Ἕλληνες εἶχον γίνεαι πολὺ περισσότεροι, ὁ δὲ Μαρδόνιος ἠσθάνετο ἀγανάκτησιν διὰ τὴν ἀπραξίαν. Τότε συνωμίλησε μὲ τὸν Ἀρτάβαζον τὸν υἱὸν τοῦ Φαρνάκου, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν ἐκ μέρους τοῦ Ξέρξου, ὅσον ὀλίγοι ἐκ τῶν Περσῶν, καὶ ἡ γνώμη

του ἦτο «νά ἀναζεύξουν τὸ γρηγορώτερον ὄλον τὸν στρατὸν καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ τεῖχη τῶν Θηβῶν, ὅπου ὑπῆρχον ἄφθονα τρόφιμα καὶ χόρτος διὰ τὰ ὑποζύγια» Ἄλλ' ὁ Μαρδόνιος δὲν συνεφώνησε καθόλου καὶ εἶπεν ὅτι «ὁ στρατός των εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν καὶ πρέπει νὰ δώσουν μάχην τὸ ταχύτερον, μῆτε νὰ ἀδιαφοροῦν διὰ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι ἐνισχύονται συνεχῶς καὶ γίνονται περισσότεροι».

42. Αὐτὰ εἶπεν ὁ Μαρδόνιος καὶ κανεὶς δὲν ἀντέλεγεν, ἐπεκράτησε δὲ ἡ γνώμη του, δότι εἰς αὐτὸν εἶχεν ἀναθέσει ὁ βασιλεὺς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατεύματος καὶ ὄχι εἰς τὸν Ἀρτάβαζον. Ἀφοῦ ἐκάλεσε δὲ τοὺς ἀρχηγούς των ταγμάτων καὶ τοὺς στρατηγούς των Ἑλλήνων, πού συνεμάχουν μαζί του, διέταξε νὰ ἐτοιμασθοῦν καὶ νὰ τακτοποιήσουν τὰ πάντα, διότι τὴν πρώτην τῆς ἐπομένης ἡμέρας θὰ ἐγίνετο ἡ μάχη.

44. Ὅταν δὲ ἡ νύξ εἶχε προχωρήσει καὶ ἐφαίνετο, ὅτι ἐπεκράτει ἡσυχία εἰς τὰ στρατόπεδα, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐκοιμῶντο, τότε ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμύντου, στρατηγὸς καὶ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ἐπλησίασεν ἔφιππος εἰς τοὺς φρουρούς των Ἀθηναίων καὶ ἐζήτησε νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τοὺς στρατηγούς των. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς φρουρούς ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των, μερικοὶ ὅμως ἔτρεξαν πρὸς τοὺς στρατηγούς καὶ ἀνήγγειλαν, ὅτι ἦλθεν ἄνθρωπος ἔφιππος ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Μήδων, ὁ ὅποιος τίποτε ἄλλο δὲν ἀποκαλύπτει, ἀναφέρει ὅμως ὀνομαστί τοὺς στρατηγούς καὶ λέγει, ὅτι θέλει νὰ ὁμιλήσῃ εἰς αὐτούς».

45. Οἱ στρατηγοί, μόλις ἤκουσαν τοῦτο, μετέβησαν ἀμέσως εἰς τὸ μέρος τῶν φρουρῶν καί, ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ὁ Ἀλέξανδρος εἶπε τὰ ἐξῆς: «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, σᾶς ἐμπιστεύομαι ἀπόρρητα, τὰ ὅποια δὲν πρέπει νὰ ἀνακοινώσετε εἰς κανένα ἐκτὸς τοῦ Πausανίου, ἐκτὸς ἐὰν θέλετε τὸν ὄλεθρόν σας. Καὶ δὲν θὰ σᾶς ὠμίλουν, ἂν δὲν εἶχον μέγα διαφέρον δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Διότι εἶμαι Ἕλλην ὁ ἴδιος καὶ δὲν θὰ ἤθελον νὰ ἴδω τὴν Ἑλλάδα νὰ γίνεται δούλη ἀντὶ νὰ μείνῃ ἐλευθέρα. Σᾶς λέγω λοιπόν, ὅτι αἱ θυσίαι δὲν ἀπέβησαν εὐνοϊκαὶ εἰς τὸν Μαρδόνιον καὶ εἰς τὸν στρατὸν του· εἰ δὲ μή, πρὸ πολλοῦ θὰ εἶχατε κάμει τὴν μάχην. Τώρα ὅμως ἀπεφάσισε νὰ ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὰς θυσίας καὶ μὲ τὰ ἐξημερώματα θὰ κάμῃ τὴν ἐπίθεσιν. Διότι, καθὼς συμπεραίνω, φοβεῖται, μήπως συγκεντρωθῆτε ἀκόμη περισσότεροι. Δι' αὐτὸ νὰ ἐτοι-

μάζεσθε. Καί ἂν τυχόν ἀναβάλῃ ὁ Μαρδόνιος καί δὲν κάμῃ τὴν μάχην, νὰ κάμετε ὑπομονὴν ἀναμένοντες, διότι δι' ὀλίγας μόνον ἡμέρας τοῦ ὑπολείπονται τροφίμα. Ἐὰν δὲ τὸ τέρμα τοῦ πολέμου αὐτοῦ γίνῃ, ὅπως τὸ θέλετε, πρέπει νὰ ἐνθυμηθῆτε καί ἐμὲ καὶ νὰ μοῦ ἀποδώσετε τὴν ἐλευθερίαν μου, ἀφοῦ χάριν τῶν Ἑλλήνων διέπραξα τόσον ἐπικίνδυνον πράξιν ἀπὸ προθυμίαν, διότι ἤθελον νὰ σᾶς κάμω γνωστὰς τὰς προθέσεις τοῦ Μαρδονίου, διὰ νὰ μὴ ἐπιπέσουν οἱ βάρβαροι ἐναντίον σας αἰφνιδίως, χωρὶς νὰ τοὺς περιμένετε. Εἶμαι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών». Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἐπέστρεψεν ὀπίσω εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς τὴν θέσιν του.

46. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἦλθον εἰς τὸ δεξιὸν κέρασ καὶ εἶπον εἰς τὸν Πausανίας ὅσα ἤκουσαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Πausανίας ἀφοῦ τὰ ἤκουσεν, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τοὺς Πέρσας, εἶπεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι «ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος γνωρίζετε καλύτερον ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Μήδους καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον μάχονται, πρέπει, ἀφοῦ ἀναλάβωμεν τὰ ὄπλα, σεῖς μὲν νὰ ἔλθετε εἰς αὐτὸ τὸ κέρασ, ἡμεῖς δὲ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸ ἀριστερόν».

47. Τοῦτο ἤρσεν καὶ εἰς τοὺς δύο. Καὶ δι' αὐτὸ μὲ τὰ ἐξημερώματα Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιᾶται ἤλλασσον ἀμοιβαίως τὰς θέσεις των. Τὸ ἀντελήφθησαν ὅμως αὐτὸ οἱ Βοιωτοὶ καὶ εἰδοποίησαν τὸν Μαρδόνιον. Ἐκεῖνος μόλις τὸ ἔμαθεν, ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ καὶ αὐτὸς ἀμέσως ἀλλαγὴν καὶ νὰ φέρῃ τοὺς Πέρσας πάλιν ἀπέναντι τῶν Λακεδαιμονίων. Ὅταν ὁ Πausανίας εἶδεν, ὅτι τὸ σχέδιόν του ἔγινεν ἀντιληπτόν, ὠδήγησε τοὺς Σπαρτιάτας πάλιν εἰς τὸ δεξιὸν κέρασ· ἐπίσης ὁ Μαρδόνιος ὠδήγησε τοὺς Πέρσας εἰς τὸ ἀριστερόν.

49. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἔστειλε κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ ἵππικόν. Ἀφοῦ ἐπέδραμον δὲ οἱ ἵππεῖς, ἠνώχλουν ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν στρατεύμα ῥίπτοντες ἀκόντια καὶ βέλη, διότι ἦσαν ἵπποτοξόται καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς πλησιάσουν. Συνετάραξαν ἐπίσης τὴν κρήνην Γαργαφίαν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὑδρεύετο ὅλος ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν συνέχωσαν. Πλησίον τῆς κρήνης εἶχον παραταχθῆ βεβαίως μόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἡ κρήνη εὐρίσκετο εἰς μεγαλυτέραν ἀπόστασιν, ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν διαφόρων τμημάτων, ὁ δὲ Ἀσωπὸς ἦτο πλησιέστερος εἰς αὐτούς. Ὅσάκις ὅμως

ἠμποδίζοντο νὰ ὑδρεύωνται ἀπὸ τὸν Ἄσσωπόν, ἤρχοντο εἰς τὴν κρήνην διότι οἱ ἵππεῖς τῶν Περσῶν ῥίπτοντες βέλη καὶ ἀκόντια τοὺς ἠμποδίζον νὰ λαμβάνουν ὕδωρ ἀπὸ τὸν ποταμὸν.

51. Ἀφοῦ συνεσκέφθησαν δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀπεφάσισαν, ἂν καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Πέρσαι δὲν ἐπιτεθοῦν, νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν νῆσον, ἣ ὅποια ἀπέχει δέκα στάδια ἀπὸ τὸν Ἄσσωπόν καὶ τὴν κρήνην Γαργαφίαν καὶ εὐρίσκεται ἔμπροσθεν ἀπὸ τὰς Πλαταιάς. Σχηματίζεται δὲ νῆσος εἰς τὴν ζηράν ὡς ἐξῆς. Κατερχόμενος δηλ. ὁ ποταμὸς ἀπὸ τὸν Κιθαιρῶνα εἰς τὴν πεδιάδα σχίζεται εἰς δύο ρεύματα, τὰ ὅποια, ἀφοῦ φθάσουν εἰς ἀπόστασιν τριῶν σταδίων μεταξὺ των, ἐνώνουνται πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος.

52.ς Ἀφοῦ ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις αὕτη, ὄλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐξ αἰτίας τῶν ἀκαταπαύστων ἐπιθέσεων τοῦ ἵππικοῦ τῶν Περσῶν, ὑπέφερον πολὺ. Ὅταν παρῆλθεν ὁμως ἡ ἡμέρα, οἱ ἵππεῖς τῶν Περσῶν ἀπεσύρθησαν, καὶ μὲ τὸν ἐρχομὸν τῆς νυκτός, ὅταν ἦλθεν ἡ συμφωνημένη ὥρα διὰ τὴν ἀναχώρησιν, τότε, ἀφοῦ ἀνέλαβον τὰ ὄπλα, ἀπεμακρύνοντο, χωρὶς ὁμως οἱ περισσότεροι νὰ ἔχουν εἰς τὸν νοῦν νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐξεκίνησαν πλήρεις χαρᾶς, διότι ἔφευγον μακρὰν ἀπὸ τὸ ἵππικόν τῶν Περσῶν πρὸς τὴν πόλιν τῶν Πλαταιῶν, ἔφθασαν εἰς τὸ Ἡραῖον. Αὐτὸ εὐρίσκεται ἔμπροσθεν τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν. Ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ἀπέθεσαν τὰ ὄπλα των πρὸ τοῦ ἱεροῦ.

53. Αὐτοὶ λοιπὸν ἐστρατοπέδευσαν πλησίον τοῦ Ἡραίου. Ὁ Πausανίας ὁμως, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔβλεπε νὰ ἀναχωροῦν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, παρήγγειλεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀφοῦ ἀναλάβουν τὰ ὄπλα, νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς προπορευομένους, διότι ἐνόμισεν, ὅτι μεταβαίνουν εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος. Τότε οἱ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἠτοιμάσθησαν νὰ ὑπακούσουν εἰς τὸν Πausανίαν, ὁ Ἄμομφάρετος ὁμως, ὁ υἱὸς τοῦ Πολιάδου, διοικητῆς τοῦ λόχου τῶν Πιτανατῶν, ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του ἐνώπιον τῶν ξένων (ξένους δὲ ὠνόμαζε τοὺς βαρβάρους), διὰ νὰ μὴ καταισχύνῃ τὴν Σπάρτην, ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε παρευρεθῆ εἰς τὴν προηγηθεῖσαν συζήτησιν, ἐξεπλήττετο δι' αὐτὸ, τὸ ὅποιον ἔβλεπε νὰ γίνεταί. Ὁ Pausanίας καὶ ὁ Εὐρύαναξ, ἐθεώρουν φοβερόν τὸ ὅτι ὁ Ἄμομφάρετος δὲν ὑπήκουεν, ἀλλ' ἀκόμη φοβερώτερον ἐθεώ-

ρουν, ἀφοῦ ἤρνεῖτο νὰ ὑπακούσῃ, νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν λόχον τῶν Πι-
τανατῶν, διότι ἐφοβοῦντο ὅτι, ἂν τοὺς ἐγκατέλειπον ἐκτελοῦντες, ὅσα
συνεφώνησαν μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, ὁ Ἄμομφάρετος καὶ ὁ λόχος
του, ἀφοῦ θὰ ἔμενον μόνοι, θὰ ἐξωλοθρεύοντο. Αὐτὰ ἀναλογιζόμενοι
ἐκράτουν εἰς τὴν θέσιν του τὸ Λακωνικὸν στράτευμα καὶ προσεπάθουν
νὰ τὸν πείσουν, ὅτι δὲν ἦτο ὀρθὸν αὐτό, τὸ ὁποῖον ἔπραττε.

56. Ἡ αὐγὴ εὔρε τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ φιλονικοῦν περὶ τοῦ
πρακτέου, ὁ δὲ Πausanίας, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ εἶχε πα-
ραμείνει εἰς τὰς θέσεις του, ὑπολογίζων ὅτι ὁ Ἄμομφάρετος δὲν θὰ πα-
ρέμενε μόνος του, ἂν ἀνεχώρουν οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι — ὅπως ἀκριβῶς
καὶ ἐγένεον — ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἀναχωρήσεως καὶ ὠδήγει ὄλον
τὸ ἄλλο στράτευμα διὰ τῶν ὑψωμάτων. Τὸν ἠκολούθουν οἱ Τεγεᾶται.
Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔλαβον τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν. Διότι οἱ Λακεδαι-
μόνιοι ἐκινουῦντο πλησίον τῶν ὑψωμάτων καὶ τῶν ὑπαιρειῶν τοῦ Κιθαι-
ρῶνος, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν οἱ Ἀθηναῖοι ὁμῶς
ἐτράπησαν κάτω πρὸς τὴν πεδιάδα.

57. Ὁ Ἄμομφάρετος κατ' ἀρχὰς νομίζων, ὅτι ὁ Pausanίας δὲν
θὰ ἐτόλμα νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, ἐπέμενε νὰ μείνουν ἐκεῖ καὶ νὰ μὴν ἀφή-
σουν τὰς θέσεις των. Ὅταν ὁμῶς ὁ Pausanίας καὶ τὸ ὑπόλοιπον στρά-
τευμα ἀνεχώρησαν, ἀντιληφθεὶς ὅτι τὸν ἐγκαταλείπουν πράγματι, χω-
ρὶς νὰ ὑποκρίνονται, διέταξε τὸν λόχον του νὰ ἀναλάβουν τὰ ὄπλα καὶ
τὸν ὠδήγει βραδέως ἐπὶ τὰ βήματα τῶν ἄλλων Σπαρτιατῶν.

58. Ὅταν ὁ Μαρδόνιος ἔμαθεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπεσύρθησαν
κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός καὶ εἶδε τὸν τόπον ἔρημον... (59)...
διέβη τὸν Ἀσωπὸν καὶ ὠδήγει τὸν στρατὸν τῶν Περσῶν ἐπὶ τὰ ἴχνη
τῶν Ἑλλήνων, νομίζων ὅτι τρέπονται πράγματι εἰς φυγὴν. Κατηυθύ-
νετο δὲ ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Τεγεατῶν μόνον, ἐπειδὴ
ἐξ αἰτίας τῶν ὑψωμάτων δὲν ἐβλεπε τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι ἠκολού-
θουν τὴν πεδιάδα. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν βαρβαρικῶν τμημάτων, βλέ-
ποντες τοὺς Πέρσας νὰ ρίπτωνται εἰς καταδιώξιν τῶν Ἑλλήνων, ὑψω-
σαν καὶ αὐτοὶ τὰς σημαίας (1) των καὶ ἤρχισαν νὰ καταδιώκουν ὁ καθεὶς
ὅσον ἠδύνατο γρηγορώτερον, χωρὶς τάξιν καὶ χωρὶς νὰ διατηροῦν τὰς

1) Ἐν τῇ ἐνωίᾳ τοῦ συμβόλου τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης.

γραμμιάς των. Ἐπήρχοντο λοιπὸν μὲ βοήν ὡς ὄρδη, διὰ νὰ ἐκμηδενίσουν τοὺς Ἕλληνας.

60. Ὁ δὲ Πausανίας, ἐπειδὴ ἐπιέζετο, ἀπὸ τὸ ἵππικὸν τῶν Περσῶν, ἔστειλεν ἵππεία πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ ὁποῖος εἶπε τὰ ἐξῆς: «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐνῶ πρόκειται μέγιστος ἀγὼν, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐξαρτᾶται ἡ ἐλευθερία ἢ ἡ ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος, ἡμεῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ σεῖς οἱ Ἀθηναῖοι ἐπροδόθημεν τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἀπὸ τοὺς συμμάχους μας, οἱ ὁποῖοι ἔφυγον καὶ μᾶς ἄφησαν. εἶναι φανερὸν πλέον, τί πρέπει νὰ κάμωμεν ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, νὰ ἀμυνθῶμεν δηλ. ὅσον δυνάμεθα καλῦτερον βοηθούμενοι ἀμοιβαίως. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἵππικὸν τῶν βαρβάρων εἶχεν ἐξ ἀρχῆς ἐπιτεθῆ ἔναντίον σας, θὰ ἔπρεπεν ἡμεῖς καὶ ὅσοι εἶναι μαζί μας χωρὶς νὰ προδίδουν τὴν Ἑλλάδα, δηλ. οἱ Τεγεᾶται, νὰ σπεύσωμεν εἰς βοήθειάν σας. Τώρα ὅμως, ἀφοῦ τὸ ἵππικὸν τῶν βαρβάρων ἐπέπεσεν ὀλόκληρον ἔναντίον μας, εἶναι ὄρθον σεῖς νὰ ἔλθετε νὰ βοηθήσετε τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν πιέζεται. Ἐὰν ὅμως ἔχη συμβῆ τίποτε, τὸ ὁποῖον σᾶς ἐμποδίζει νὰ ἔλθετε οἱ ἴδιοι, τοῦλάχιστον κάμετέ μας τὴν χάριν νὰ μᾶς ἀποστείλετε τοὺς τοξότας σας. Διότι ἐξ ὧν ἔχουν συμβῆ μέχρι τοῦδε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου, ἤξεύρομεν καλῶς, ὅτι εἴσθε προθυμότατοι εἰς ὅλα, ὥστε νὰ εἰσακούσετε καὶ αὐτὴν τὴν παράκλησίν μας».

61. Ἀφοῦ ἤκουσαν αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξεκίνησαν ἀμέσως διὰ νὰ σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων, καθ' ὁδὸν ὅμως ἐπετέθησαν ἔναντίον των ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι συνεμάχουν μὲ τοὺς βαρβάρους καὶ εἶχον παραταχθῆ ἐξ ἀρχῆς ἀπέναντί των. Δὲν ἠδυνήθησαν λοιπὸν νὰ βοηθήσουν, διότι ἐπιτιθέμενοι ἐκ τῶν νῶτων τοὺς ἠμπόδιζον. Τοιοῦτοτρόπως ἀπομονωθέντες πλέον οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τοὺς ἐλαφρῶς ὀπλισμένους ἦσαν πεντήκοντα χιλιάδες, καὶ οἱ Τεγεᾶται, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τρεῖς χιλιάδες (οὗτοι δὲν ἀπεχωρίζοντο διόλου ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους), ἐτέλουν θυσίας, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συγκρουσθοῦν μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Μαρδονίου. Ἄλλ' αἱ θυσίαι δὲν ἦσαν εὐνοϊκαί, ἐφονεύοντο δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ καὶ πολὺ περισσότεροι ἐτραυματίζοντο· διότι οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐσχημάτισαν φράγμα μὲ τὰς ἀσπίδας των, ἔρριπτον ἀφειδῶς βέλη κατὰ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ τόξα των, οὕτως ὥστε, ἐπειδὴ οἱ Σπαρτιάται ἐπιέζοντο, αἱ δὲ θυσίαι δὲν ἀπέβαινον αἰσαί, ὁ Πausανίας, ἀφοῦ ἔστρε-

ψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸ Ἡραῖον τῶν Πλαταιῶν, ἐπεκαλέσθη τὴν θεάν καὶ ἱκέτευσε νὰ μὴ διαψευθοῦν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς ἐλπίδας των.

62. Ἐνῷ ὁ Πausanίας ἐπεκαλεῖτο ἀκόμη τὴν θεάν, οἱ Τεγεᾶται ἐξορμήσαντες πρῶτοι ἀπὸ τὰς θέσεις των ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν βαρβάρων ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἀμέσως μετὰ τὴν προσευχὴν τοῦ Πausanίου αἱ θυσίαι ἀπέβησαν εὐνοϊκαί. Ἐκινήθησαν λοιπὸν καὶ οὗτοι κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ δὲ Πέρσαι ἀφήσαντες τὰ τόξα ἤλθον ἀντιμέτωποι. Μάχη συνήφθη κατ' ἀρχὰς γύρω ἀπὸ τὸ φράγμα τῶν ἀσπίδων. Ὅταν τοῦτο ἀνετράπη, μάχη κραταιὰ διεξήχθη πλέον παρὰ τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, ἕως ὅτου ἤλθον εἰς πάλιν σώματος πρὸς σῶμα. Διότι οἱ βάρβαροι ἤρπαζον τὰ δόρατα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ ἔθραυον. Οἱ Πέρσαι δὲν ἦσαν βεβαίως κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ θάρρος καὶ εἰς τὴν ῥώμην τοῦ σώματος· δὲν εἶχον ὅμως ἀμυντικὸν ὄπλισμόν, ἐπίσης δὲν εἶχον τὴν πεῖραν τοῦ πολέμου καὶ εἰς τὴν τακτικὴν ἦσαν κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων. Ἐξορμῶντες δὲ πρὸς τὰ πρόσω εἰς ἡ ἀνὰ δέκα ἢ καθ' ὁμάδας περισσότερον ἢ ὀλιγότερον μεγάλας ἐπιπτον ἀτάκτως εἰς τὰς γραμμὰς τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐφονεύοντο ὑπ' αὐτῶν.

63. Ὁ Μαρδόνιος ὁ ἴδιος ἐμάχετο ἐπάνω ἀπὸ λευκὸν ἵππον, ἔχων γύρω του χιλίους ἐπιλέκτους Πέρσας, τοὺς καλυτέρους. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἠσκήθη ἡ μεγαλυτέρα πίσις τῶν ἀντιπάλων. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ Μαρδόνιος ἔζη, οὗτοι ἀντεῖχον καὶ ἀμυνόμενοι ἐφόνευον πολλοὺς Λακεδαιμονίους. Ἄλλ' ὅταν ὁ Μαρδόνιος ἐφονεύθη καὶ τὸ τμῆμα, τὸ ὁποῖον ἦτο περὶ αὐτοῦ καὶ ἦτο τὸ ἰσχυρότερον, ὑπέκυψε, τότε πλέον καὶ οἱ ἄλλοι ἔστρεψαν τὰ νῶτα καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Πάρα πολὺ τοὺς ἔβλαψεν ὁ ὄπλισμός των, διότι δὲν περιελάμβανεν ἀμυντικὰ ὅπλα. Ἡγωνίζοντο δηλ. πρὸς βαρέως ὀπλισμένους ἄνδρας, χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ διαθέτουν ἀμυντικὸν ὄπλισμόν.

64. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Μαρδόνιος ἐπλήρωσε μὲ τὸν θάνατόν του τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδου, συμφώνως πρὸς τὸν χρησμόν, ὁ ὁποῖος εἶχε δοθῆ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Τὴν λαμπροτέραν δὲ νίκη, ἀπὸ ὅλας ὅσας ἡμεῖς ἔχομεν ὑπ' ὄψει μας, ἐκέρδισεν ὁ Πausanίας, ὁ υἱὸς τοῦ Κλεομβρότου, ὁ ὁποῖος ἦτο υἱὸς ταῦ Ἀναξανδρίδου... Ἀνεφέραμεν προηγουμένως τὰ ὀνόματα τῶν προγόνων του, ὅταν ἔγινε λόγος διὰ τὸν Λεωνίδαν· διότι συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ εἰς τοὺς δύο οἱ ἴδιοι.

65. Οί Πέρσαι εἰς τὰς Πλαταιάς, ἀφ' οὗ ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν πρὸς τὸ στρατόπεδόν των καὶ πρὸς τὸ ξύλινον τεῖχος, τὸ ὁποῖον εἶχον κατασκευάσει εἰς μέρος τῆς χώρας τῶν Θηβῶν.

66. Ὁ Ἀρτάβαζος, ὁ υἱὸς τοῦ Φαρνάκου, ὁ ὁποῖος καὶ ἐξ ἀρχῆς δὲν ἦτο εὐχαριστημένος μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως νὰ ἀφήσῃ τὸν Μαρδόνιον εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχεν ἐπιχειρήσει καὶ τότε μὲ πολλὰ ἐπιχειρήματα νὰ πείσῃ τὸν Μαρδόνιον νὰ ἀποφύγῃ τὴν μάχην, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Μὴ συμφωνῶν λοιπὸν πρὸς τὸν Μαρδόνιον, ἔκαμε τὸ ἐξῆς κατὰ τὴν ἐναρξίν τῆς μάχης. Προβλέπων τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης, ἔθεσεν εἰς τάξιν τὸ σῶμα, τοῦ ὁποῖου ἦτο στρατηγὸς (καὶ δὲν ἦτο τοῦτο ἀσήμαντος δύναμις, ἀλλὰ τεσσαράκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν), καὶ ἐβάδιζεν ἐπὶ κεφαλῆς, ἀφ' οὗ ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ τὸν ἀκολουθοῦν, ὅπου θὰ τὸν ἔβλεπον νὰ σπεύδῃ. Κατόπιν ἐξεκίνησεν ὡς ὀδηγῶν δῆθεν τὸν στρατὸν του εἰς τὴν μάχην. Προπορευόμενος ὅμως εἶδε τοὺς Πέρσας νὰ τρέπωνται ἤδη εἰς φυγὴν. Τότε δὲν διετήρησε πλέον τὴν τάξιν, ἀλλ' ἤρχισε νὰ τρέχῃ φεύγων ὄχι πρὸς τὸ ξύλινον τεῖχος ἢ πρὸς τὸ τεῖχος τῶν Θηβῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν Φωκίδα, διότι ᾔθελε νὰ φθάσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Οὗτοι λοιπὸν ἠκολούθησαν αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν.

67. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ὅσοι ἦσαν μὲ τὸ μέρος τοῦ βασιλέως, δὲν ἔδειξαν μεγάλην προθυμίαν· οἱ Θηβαῖοι ὅμως ἠγωνίσθησαν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων· καὶ τοῦτο διότι οἱ Θηβαῖοι, ποὺ ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν, εἶχον μεγάλην προθυμίαν καὶ δὲν ἔδειξαν καμμίαν διάθεσιν πρὸς δειλίαν, εἰς τρόπον ὥστε τριακόσιοι ἐξ αὐτῶν, οἱ πρῶτοι καὶ ἀνδρειότατοι, ἐφονεύθησαν τότε ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ὅταν δὲ ἐνικήθησαν καὶ οὗτοι, ἔφευγον πρὸς τὰς Θήβας, ὄχι βεβαίως πρὸς τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποῖαν ἔφευγον οἱ Πέρσαι καὶ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων συμμάχων, οἱ ὁποῖοι οὔτε ἐπολέμησαν διόλου οὔτε διεπραξάν τίποτε ἀξιόλογον.

68. Τοῦτο, νομίζω, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῶν βαρβάρων ἐξηρτάτο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀφ' οὗ, πρὶν συγκροσθῶν μὲ τοὺς ἀντιπάλους των, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἐπειδὴ εἶδον καὶ τοὺς Πέρσας νὰ φεύγουν.

Τοιοιουτρόπως ὅλοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πλὴν τοῦ ἵππικοῦ, ἰδίως δὲ τοῦ ἵππικοῦ τῶν Βοιωτῶν, τὸ ὁποῖον ἐβοήθησε πολὺ τοὺς φεύγοντας συμμάχους, διότι εὕρισκετο συνεχῶς πολὺ πλησίον καὶ ἐπροστάτευε τοὺς φεύγοντας ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἑλλήνων. Οἱ δὲ Ἕλληνες

νικῶντες κατεδίωκον τὸν στρατὸν τοῦ Ξέρξου καὶ ἐφόνευον ὄσους ἡδύ-
ναντο.

69. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φοινικῆς αὐτῆς καταδιώξεως ἐφθασεν εἰς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, ὅσοι εἶχον προσφύγει εἰς τὸ Ἡραῖον καὶ δὲν εἶχον λάβει μέρος εἰς τὴν μάχην, ἢ εἶδῃσι, ὅτι ἡ μάχη ἤδη ἐγίνε καὶ ὅτι ἐνίκων οἱ Ἕλληνες μετὰ τὸν Πausανίαν. Ὅταν ἤκουσαν τὴν εἶδῃσιν αὐτὴν, χωρὶς κἄν νὰ συνταχθοῦν, ἄλλοι μὲν μετὰ τοὺς Κορινθίους ἐτράπησαν διὰ τῶν ὑπαιρεῶν καὶ τῶν ὑψωμάτων πρὸς τὴν ὁδόν, ἢ ὅποια ὀδηγεῖ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ ἱερόν τῆς Δήμητρος, ἄλλοι δὲ μετὰ τοὺς Μεγαρεῖς καὶ τοὺς Φλειασίους ἠκολούθησαν τὴν ὁμαλωτέραν ὁδὸν διὰ μέσου τῆς πεδιάδος. Ἄλλ' ὅταν οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ Φλειάσιοι ἐφθασαν πλησίον τῶν ἐχθρῶν, οἱ ἱππεῖς τῶν Θηβαίων, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἀσωπόδαρος, ὁ υἱὸς τοῦ Τιμάνδρου, εἶδον ὅτι σπεύδουν ἐν ἀταξίᾳ καὶ ἐπιτεθέντες ἐφόνευσαν ἐξακοσίους ἐξ αὐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς καταδιώξαντες ἠνάγκασαν νὰ καταφύγουν εἰς τὸν Κιθαιρῶνα. Οὗτοι λοιπὸν ἀδόξως ἐχάθησαν.

70. Οἱ δὲ Πέρσαι καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος, τὸ ὅποῖον κατέφυγεν εἰς τὸ ξύλινον τεῖχος, ἐπρόφθασαν καὶ ἀνῆλθον εἰς τοὺς πύργους, πρὶν καταφθάσουν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ἀφοῦ ἀνῆλθον, ἠσφάλισαν τὸ τεῖχος ὅσον ἡδύναντο καλύτερον. Ἄλλ' ἡ τειχομαχία κατέστη περισσότερον σκληρά, ὅταν κατέφθασαν οἱ Ἀθηναῖοι. Πρὶν φθάσουν οἱ Ἀθηναῖοι οἱ βάρβαροι ἡμύοντο καὶ ὑπερεῖχον τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν ἐμπειροὶ εἰς τὴν τειχομαχίαν. Ὅταν ὅμως ἐφθασαν, συνήφθη κραταιὰ τειχομαχία καὶ διήρκεσε πολὺ. Τέλος διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἐπιμονῆς τῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέβησαν εἰς τὸ τεῖχος καὶ τὸ ἐκρήμισαν, οἱ δὲ Ἕλληνες εἰσώρμησαν εἰς αὐτό. Πρῶτοι δὲ εἰσῆλθον εἰς τὸ τεῖχος οἱ Τεγεᾶται, οἱ ὅποιοι καὶ διήρπασαν τὴν σκηνὴν τοῦ Μαρδονίου, καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆς καὶ τὴν φάτνην τῶν ἵππων, ἢ ὅποια ἦτο ὀλόκληρος ἀπὸ χαλκῶν καὶ ἦτο ἀξιοθαύμαστος. Τὴν φάτνην αὐτὴν οἱ Τεγεᾶται τὴν ἀφιέρωσαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀλέας⁽¹⁾ Ἀθηνᾶς, τὰ δὲ ἄλλα λάφυρα τὰ ἔφεραν καὶ τὰ κατέθεσαν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος μετὰ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Ἀφοῦ τὸ τεῖχος τῶν ἔπεσεν, οἱ βάρβαροι δὲν ἐσχημάτισαν πλέον ἐνιαῖον σῶμα, διὰ νὰ ἀντισταθοῦν, οὔτε ἐφρόντιζε κανεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ φανῆ ἀνδρεῖος, συνεθλίβον-

(1) Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς λατρουμένης εἰδικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν Τεγᾶ καὶ Μαντινεῖα τῆς Ἀρκαδίας.

το δέ, καθώς εἶχον καταληφθῆ ἀπὸ τὸν φόβον καὶ εἶχον συσσωρευθῆ
πολλὰ δεκάδες χιλιάδων εἰς στενὸν τόπον. Οἱ Ἕλληνας ἐφόνεον πλέον
ἀνέτως, εἰς τρόπον ὥστε ἐκ τριακοσίων χιλιάδων βαρβαρικοῦ στρατοῦ,
ἐκτὸς τῶν τεσσαράκοντα χιλιάδων, αἱ ὁποῖαι ἔφυγον μὲ τὸν Ἀρτάβαζον,
οὔτε τρεῖς χιλιάδες δὲν περιεσώθησαν. Ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων ἐφονεύ-
θησαν ἐνενήκοντα καὶ εἰς Σπαρτιᾶται εἰς τὴν μάχην ταύτην, ἐκ τῶν
Τεγεατῶν ἐφονεύθησαν δέκα ἕξ καὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίων πενήκοντα δύο.

71. Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἠρίστευσε τὸ πεζικὸν τῶν Περσῶν καὶ
τὸ ἵππικὸν τῶν Σακῶν, ὡς ἄτομον δέ, καθὼς λέγεται, ὁ Μαρδόνιος. Ἀπὸ
τοὺς Ἕλληνας δὲ καὶ οἱ Τεγεᾶται βεβαίως καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπῆρξαν
γενναῖοι, ἀλλὰ οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς ὑπερέτρησαν εἰς τὴν ἀνδρεία. Τοῦτο δὲ τὸ λέγω ὄχι δι' ἄλλην αἰτίαν (διότι ὅλοι αὐτοὶ ἐνίκησαν τοὺς
ἀπέναντί των), ἀλλὰ διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχον ἀντιμετώπους των
τὸ κραταιότατον μέρος τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοῦ καὶ τὸ κατενίκησαν.
Κατὰ τὴν ἰδικήν μου γνώμην ἀνδρειότατος πάντων ὑπῆρξεν ὁ Ἀρι-
στόδημος, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς Θεροπύλας εἶχε περισωθῆ μόνος ἐκ τῶν
τριακοσίων καὶ διὰ τοῦτο ἠσθάνετο ἐντροπὴν καὶ ἀνυποληψίαν.

72. Ὁ Καλλικράτης, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ὠραιότερος ἀνὴρ ἕξ ὅλων,
ὅσοι εἶχον ἔλθει εἰς τὸ στρατόπεδον, ὄχι μόνον τῶν Λακεδαιμονίων,
ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐφονεύθη ἕξω τῆς μάχης. Οὗτος, ἐνῶ
ὁ Πausανίας ἐτέλει θυσίαν, καθήμενος εἰς τὴν τάξιν του ἐτραυματίσθη
ἀπὸ βέλος εἰς τὰ πλευρά. Ἐνῶ δὲ οἱ ἄλλοι ἐμάχοντο, μετεκομίσθη ἕξω
τῆς μάχης καὶ ἀποθνήσκων εἶπεν εἰς τὸν Ἀρίμνηστον τὸν Πλαταιέα,
ὅτι δὲν λυπεῖται, διότι ἀποθνήσκει ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ διότι δὲν
ἠδυνήθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν βραχίονά του καὶ νὰ διαπράξῃ κάτι ἀν-
τάξιον πρὸς τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν του.

77. Οἱ Μαντινεῖς ἔφθασαν, ἀφοῦ τὰ πάντα εἶχον τελειώσει. Ἀφοῦ
διεπίστωσαν δέ, ὅτι ἔφθασαν μετὰ τὴν μάχην, ἐθεώρησαν τοῦτο συμ-
φορὰν καὶ ἐδήλωσαν, ὅτι εἶναι ἄξιοι τιμωρίας. Ὅταν ἤκουσαν δὲ, ὅτι
οἱ Μῆδοι μὲ τὸν Ἀρτάβαζον ἔφευγον πρὸς τὸν Ἑλλησποντον, τοὺς κα-
τεδίωξαν μέχρι τῆς Θεσσαλίας, ἂν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἐπέτρεπον
τὴν καταδίωξιν τῶν φυγάδων. Ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν των,
ἐξώρισαν τοὺς στρατηγούς των. Μετὰ τοὺς Μαντινεῖς ἦλθον οἱ Ἡλεῖοι
καὶ οὗτοι, ὅπως οἱ Μαντινεῖς, ἐθεώρησαν τὴν καθυστέρησίν των ὡς
συμφορὰν καὶ, ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των, ἐξώρισαν καὶ αὐτοὶ
τοὺς στρατηγούς των.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.	Σελ.	5-10
1. 'Ο βίος του 'Ηροδότου,	»	5-7
2. Τό ἔργον του 'Ηροδότου	»	7-8
3. 'Ο 'Ηρόδοτος κρινόμενος ἀπὸ τὸ ἔργον του	»	8-10
Βιβλ. I. ΚΛΕΙΩ	»	11-21
1. 'Ο Κροΐσος,	»	11-12
2. Κροΐσος καὶ Σόλων	»	12-16
3. *Ονειρον τοῦ Κροΐσου διὰ τὸν υἱόν του	»	16-
4. 'Η πρὸ τῶν Σάρδεων μάχη Κύρου καὶ Κροΐσου	»	17-18
5. Πόλεμος Σπαρτιατῶν καὶ 'Αργείων περὶ Θυρέας	»	18-19
6. 'Ο Κροΐσος αἰχμαλωτίζεται	»	19-21
Βιβλ. II. ΕΥΤΕΡΠΗ	»	22-27
1. Οἱ Πυγμαῖοι	»	22-23
2. Αἱ Πυραμίδες	»	23-26
3. 'Ο Λαβύρινθος	»	26-27
Βιβλ. III. ΘΑΛΕΙΑ	»	28-35
1. Οἱ Αἰθίοπες	»	28-32
2. 'Ο δακτύλιος τοῦ Πολυκράτους	»	33-35
Βιβλ. IV. ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ	»	36-39
'Η Λιβύη	»	36-39
Βιβλ. V. ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ	»	40-44
'Η Λάβδα	»	40-44
Βιβλ. VI. ΕΡΑΤΩ	»	45-51
'Η ἐν Μαραθῶνι μάχη	»	45-51

Βιβλ. VII. ΠΟΛΥΜΝΙΑ	»	52-65
'Η μάχη τῶν Θερμοπυλῶν	»	54-65
Βιβλ. VIII. ΟΥΡΑΝΙΑ	»	66-78
'Η ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία	»	67-78
Βιβλ. IX. ΚΑΛΛΙΟΠΗ	»	79-90
'Η μάχη τῶν Πλαταιῶν	»	81-90

Σημειώσεις. 'Η εισαγωγή καὶ ἡ μετάφρασις τῶν βιβλίων VII - IX ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ κ. Γρηγορ. 'Ι. Οἰκονομάκου, ἡ δὲ μετάφρασις τῶν βιβλίων I - VI ὑπὸ τοῦ κ. 'Αγησ. Ε. Περιστεράκι.

'Η ἀπόδοσις τῶν ἐν σελ. 62 ἐπιγραμμάτων κατὰ κ. Παῦλον Ξιφαρᾶν.

Ἐπιμελητὴς ἐκδόσεως ΓΕΩΡΓ. ΝΙΚΟΛΟΥΤΣΟΣ (Ἄπ. Δ.Σ. 6662]22-11-68).

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

0020556479

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

